Дневникъ

(стенографски)

на

XVII-то обикновено Народно събрание.

Първа редовна сесия.

62 засѣдание, четвъртъкъ, 5 февруарий 1915 г.

(Открито отъ прѣдседателя г. д-ръ Д. К. Вачовъ, въ 3 ч. 50 м. слѣдъ пладнѣ)

Прѣдседателтъ: (Звъни) Моля г. секретаря да прочете списъка на г. г. народнитѣ прѣдставители, за да се види, кои отсѫтствуватъ.

Секретарь д-ръ В. Нейчевъ: (Прочита списъка. Отсѫтствуватъ г. г. народнитѣ прѣдставители: Димитъръ Арнаудовъ, Салимъ Ахмедовъ, Иванъ Багаровъ, Стоянъ Бошковъ, Недѣлко Бракаловъ, Пайко Вангеловъ, д-ръ Никола Генадиевъ, Христо Гендовичъ, Сѫбо Георгиевъ, Иванъ Гешовъ, д-ръ Александъръ Гиргиновъ, Юрданъ Дечевъ, Димитъръ Джанкардашлийски, Станчо Доневъ, Белизаръ Каракашевъ, Илия Кирковъ, Стоянъ Костурковъ, Коста Лулчевъ, Рашко Маджаровъ, Александъръ Малиновъ, Александъръ Механджийски, Хафузъ Сали Мехмедовъ, Хафузъ Садкъ Мехмедовъ, Василъ Милевъ, Никола Наумовъ, Адамъ Нейчевъ, Димитъръ Поповъ, Сабри бей Салимовъ, д-ръ Никола Стойчевъ, Георги Стоиловъ, д-ръ Паскалъ Табурновъ, Теодоръ Теодоровъ, Константинъ Торлаковъ, Ненко Храновъ, Стоянъ Шиваровъ и х. Махмудъ Шукриевъ)

Прѣдседателтъ: Отъ 245 народни прѣдставители, отсѫтствуватъ 36; налице сѫ 209. Значи, има достатъчно число, за да се счита засѣданието законно.

Пристѫпяме къмъ отпускитѣ. Разрѣшени сѫ слѣднитѣ отпуски:

На народния прѣдставитель г. д-ръ Фоти Симеоновъ — 4-дневенъ отпускъ, по болесть, начиная отъ 4 т. м.;

На народния прѣдставитель г. Христо Гендовичъ — 3-дневенъ отпускъ, по болесть, начиная отъ днесъ;

На народния прѣдставитель г. Коста Лулчевъ — 3-дневенъ отпускъ, по домашни причини, начиная отъ днесъ;

На народния прѣдставитель г. Адамъ Нейчевъ — 3-дневенъ отпускъ, по домашни причини, начиная отъ вчера.

Народнятъ прѣдставитель г. Василъ Милевъ, съ заявление иска 3 дни отпускъ, начиная отъ вчера. Ползувалъ се е досега съ 14 дни. Които г. г. народни прѣдставители сѫ съгласни да му се даде исканиятъ 3-дневенъ отпускъ, моля, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Приема се.

Народнятъ прѣдставитель г. Александъръ Малиновъ, който се е ползувалъ съ 11 дни отпускъ, иска добавъчно отпускъ, за днесъ. Които сѫ съгласни да му се разрѣши исканиятъ 1 день отпускъ, моля, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Прието.

И народнятъ прѣдставитель г. Хафузъ Сали Мехмедовъ, който се е ползувалъ съ 2 дни отпускъ, иска да му се разрѣши 10-дневенъ отпускъ, по сѣмейни причини, начиная отъ вчера. Които сѫ съгласни да му се разрѣши исканиятъ отпускъ, моля, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Приема се.

Пристѫпяме къмъ дневния редъ.

На първо мѣсто е трето четене на законопроекта за отмѣнение чл. 7 отъ закона за бюджета на държавата за 1915 г.

Г. секретарьтъ ще прочете на трето четене законопроекта.

Секретарь д-ръ В. Нейчевъ: (Чете)

„ЗАКОНЪ

за отмѣнение чл. 7 отъ закона за бюджета на държавата за 1915 г.

„Чл. 1. Чл. 7 отъ закона за бюджета на държавата за 1915 г. се отмѣнява и се възстановява буква а на пунктъ 3 отъ чл. 1 на закона за акцизитѣ и патентовия сборъ върху питиетата, която гласи:

а) въ бъчви — съ 5 л. на 100 литри.

„Чл. 2. Иностраннитѣ вина въ бъчви, внесени отъ 1 януарий 1915 г. до деня на влизане въ сила на настоящия законъ, да се обложатъ съ 5 л. акцизъ 100-тѣ литри".

Прѣдседателтъ: Които приематъ на трето четене законопроекта за отмѣнение чл. 7 отъ закона за бюджета на държавата за 1915 г., моля, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Прието.

Вториятъ пунктъ отъ дневния редъ е първо четене на законопроекта за измѣнение на чл. чл. 52 и 144 отъ избирателния законъ — продължение разискванията.

По списъка, съставенъ за ораторитѣ, има думата г. Йорданъ Йоновъ.

Й. Йоновъ: (Отъ трибуната) Г. г. народни прѣдставители! Двѣ години вече ставатъ, откакъ засѣдаваме тукъ, но азъ не можахъ да видя нито отъ лѣвицата, нито пъкъ отъ центъра, да одобрятъ едно поне прѣдложение на правителството. Или ако нѣкое отъ тѣхъ се одобрява, то непрѣменно ще се рекне: „То е наше дѣло, ние дадохме идеята". Тѣ не признаватъ правото и на народнитѣ прѣдставители отъ болшинството да сѫ дали едно мнѣние или да сѫ създали нѣщо. Ако азъ лъжа, дневницитѣ не лъжатъ.

А. Димитровъ: Васъ Ви нѣмаше прѣзъ вичкото врѣме, та не знаете.

Й. Йоновъ: Слава Богу, ако има нѣкой, който най-малко е отсѫтствувалъ тукъ, това съмъ азъ.

А. Димитровъ: Най-много.

Прѣдседателтъ: Моля, моля, не прѣкѫсвайте.

Й. Йоновъ: По измѣнението на чл. 52 отъ избирателния законъ, г. г. народни прѣдставители, нѣма какво да се говори, при всичко че г. Такевъ снощи се спрѣ много надълго да говори по него. Но, види се, той не е ималъ въ съображение рѣшенията на окрѫжнитѣ съвѣти, въ които послѣднитѣ всѣка година повдигатъ въпроса, щото отцѣпването на една община отъ друга или присъединението на една община къмъ друга да става отъ Министерството на вѫтрѣшнитѣ работи и народното здраве, за да не чакатъ 4—5 години рѣшението на Народното събрание, както е сега, споредъ дѣйствующия законъ. Азъ мисля още, че нѣмаше смисъль да се повдига този въпросъ. Измѣнението на чл. 52 има за цѣль да улесни задачата на избирателя въ едно село или въ една секция. Така че това измѣнение не се прави за извѣстна партия, а се прави за всички партии.

Ораторътъ на земледѣлската група и г. Такевъ най-много се спрѣха върху послѣдната алинея на чл. 144 отъ избирателния законъ.

А. Димитровъ: И ти тамъ най-много ще се спрешъ.

Й Йоновъ: И въ туй измѣнение тѣ намиратъ опасность. Азъ ви питамъ васъ отъ центъра, въ какво се състои тази опасность. Вие би трѣбвало най-много да поддържате измѣнението на тая алинея, вие би трѣбвало да поискате това измѣнение. Затуй защото, ако приемемъ, че въ кандидатнитѣ листи въ градоветѣ могатъ да се поставятъ хора, които ще могатъ да заематъ мѣстата на съвѣтници въ общинскитѣ съвѣти, а въ случай на нужда да станатъ кметове или помощници кметове, то вие знаете, че това не е така въ селата. Вие знаете, че всѣки човѣкъ не се рѣшава да стане кметъ въ село. Често пѫти, за да може въ селата една кандидатна листа да прибере повече гласове, начело на листата поставятъ имената на извѣстни хора, а задъ тѣхъ се поставятъ имена на хора, които не могатъ да бѫдатъ добри съвѣтници. Това не казвамъ, че го вършите само вие, вършимъ го всички — вършатъ го и наши приятели, и ваши приятели. Вие знаете, че това е така. Какво става слѣдъ това? Изпъква изъ листата одно секретарь-бирниче като кметъ, и казва: „Сега азъ съмъ кметъ". Прѣзъ първитѣ нѣколко дена работитѣ вървятъ добрѣ, но послѣ, когато чичо Иванъ му каже, че „твоята ливадка ще хвръкне, ако направишъ нѣщо" той казва: „Менѣ ми не трѣбва това". Всѣки единъ състоятеленъ селянинъ не иска да стане кметъ, защото има голѣма отговорность.

К. Василевъ: Кой е този чичо Иванъ? Да не е околийскиятъ началникъ?

Й. Йоновъ: Вие знаетое за кого се отнасятъ тия думи.

К. Василевъ: У насъ подъ „чичо Иванъ" разбиратъ околийския началникъ.

Й. Йоновъ: Вие знаете, че не всѣки човѣкъ у насъ приема да стане кметъ, особено отъ онѣзи години, отъ когато тѣ станаха много отговорни, отъ когато на много хора се продадоха имотитѣ, та станаха просяци. Можете ли вие да ми кажете въ едно село единъ човѣкъ, отъ която щете партия, който, като кметъ, да е достигналъ за добро положение?

А. Димитровъ: Началницитѣ ги скубятъ.

Й. Йоновъ: Не е вѣрно. Това е затуй, защото тѣ сѫ хора неграмотни, не знаятъ реда. Нѣкой писарь го излъгва да подпише нѣщо, съставя му се актъ, дава се подъ сѫдъ и слѣдъ това му се продава имотътъ. На такива хора вие не можете да забраните да си не даватъ оставката. Но какво ще стане? Вие казвате, че той ще си даде оставката. Кой ще го наслѣди? Другъ отъ кандидатната листа. Но и той е неграмотенъ, като него. Значи, вие нѣма да имате единъ истински контролъ върху общинскитѣ работи въ селото, нѣма да имате хора, които ще милѣятъ за интереситѣ на селото. Добритѣ хора ще се отеглятъ.

А. Димитровъ: Разбрахме.

Й. Йоновъ: Така е.

Стана дума, да-ли правилно сѫ разтуряни общинитѣ по-рано. Г. Такевъ каза, че покойниятъ Петковъ е правилъ такива грозни избори и разтурялъ общински съвѣти. Азъ бихъ молилъ г. Такева да се направи една анкета отъ когото ще — азъ ще платя разноскитѣ — и ако се намѣри, че прѣзъ врѣмето на Петкова или прѣзъ врѣмето на управлението на сегашното правителство е разтуренъ съвѣтъ по начинъ такъвъ, по какъвто сѫ разтурени съвѣтитѣ отъ г. Такева, азъ ще напусна Народното събрание и нѣма да се върна.

Д. Теневъ: Съгласни сме.

(Прѣдседателското мѣсто заема подпрѣдседателтъ д-ръ И. Момчиловъ).

Й. Йоновъ: Г. г. народни прѣдставители! Извѣстно ви е какъ се разтурваха общинитѣ. Окрѫжниятъ управитель отъ файтона подписва заповѣдь за разтуряне на общинския съвѣтъ и назначава тричленна комисия. Това е въ с. Галиче, Орѣховска околия.

А. Димитровъ: А въ Галово се направи обратното.

Й. Йоновъ: Но азъ ще ви кажа нѣщо друго, което г. Мушановъ ще потвърди. Азъ ще ви кажа какво стана въ Горноорѣховската околия. Въ тази околия, г. г. народни прѣдставители, трѣбваше да се разтурятъ всички общини, защото такова бѣше условието на единъ отъ кандидатитѣ, който трѣбваше да бѫде народенъ прѣдставитель. Той казва: „Акс се разтурятъ всички общински съвѣти въ околията, азъ ще влѣза като кандидатъ, ако не, нѣма да влѣза".

Г. Бояджиевъ: Кой е той?

Й. Йонсвъ: Ще Ви го кажа.

К. Василевъ: Насамѣ.

Й. Йоновъ: Тукъ ще го кажа. — Разтуриха се почти всички общински съвѣти, но само въ едно село — въ с. Поликрайще — не можаха да разтурятъ общинския съвѣтъ — сѫдътъ не се съгласи. Казаха: „Ще бѫде разтуренъ, бѫдете спокойни". Какъ ще бѫде разтуренъ? Сѫдътъ не се съгласява да го разтури, съвѣтницитѣ не си даватъ оставкитѣ. Телеграми се изпращатъ, депутации постоянно сѫ явяватъ при г. Такева и казватъ: „Не може, тази работа трѣбва да се свърши". Съвѣтницитѣ идватъ въ Горна Орѣховица и казватъ: „Научаваме се, че нашиятъ съвѣтъ ще бѫде разтуренъ; понеже сѫдътъ отказалъ да го разтури, защото нѣма никакво прѣстѫпление, ще разтурятъ съвѣта чрѣзъ подаване оставкитѣ на общинскитѣ съвѣтници. Ние всички оставки не сме давали". Направятъ тамъ една телеграма, всички общински съвѣтници я подписватъ, завѣряватъ я прѣдъ мировия сѫдия въ Горна-Орѣховица и я подаватъ до министерството въ София; въ нея казватъ: „Научаваме се, че има такова и такова нѣщо: заявяваме, че оставки не сме давали, не даваме и нѣма да дадемъ; ако послѣдватъ такива, молимъ да бѫдатъ провѣрени, защото иначе, нѣкой ще се опита да ни фалшифицира подписитѣ". Г. д-ръ Момчиловъ — понеже искате имена — казва: „Ако вие вѣрвате, че тая работа ще дойде дотамъ, азъ ще ви пратя съ едно писмо да отидете въ София и лично да заявите тази работа". Дохождатъ, г. г. народни прѣдставители, кметътъ и нѣколко души отъ членоветѣ на съвѣта, съ така завѣрени подписи, отъ Г.-Орѣховица въ София и се явяватъ въ двореца съ оплакване, че ще стане такова нѣщо. Какъвъ отговоръ мислите, че получиха? Едно писмо отъ двореца съобщава на г. Момчилова, че той не смѣе да обижда съвѣтницитѣ на Негово Величество Царя — демократитѣ, че тѣ сѫ способни да направятъ подобно нѣщо: ако съвѣтницитѣ не сѫ си подали оставкитѣ, да бѫде разтуренъ общинскиятъ съвѣтъ въ с. Поликрайще по подаване оставки. И г. д-ръ Момчиловъ, както и други, нѣмаше, освѣнъ да наведатъ глава, че такова нѣщо нѣма. Но не се минаватъ 10 дена и общинскиятъ съвѣтъ въ с. Поликрайще се разтурва по подаване оставки отъ общинскитѣ съвѣтници въ това село. Тогава сѫщитѣ тѣзи хора ги пращатъ тукъ наново и питатъ въ двореца: „Кой лъже?" Натоварва се г. Добро-

бичъ, да се яви прѣдъ г. Малинова съ тѣзи документи и г. Малиновъ казва: „Какво да правимъ? Виждате, че г. Такевъ е, който управлява това министерство“.

Н. Мушановъ: Какъ ние да не знаемъ това?

Й. Йоновъ: Вие го знаете много добрѣ, но не ви познася: знае го и г. Такевъ, но той знае, като дойде тукъ, да казва само: „Ние, демократитѣ, направихме туй, ние внесохме това измѣнение, ние сторихме еди-какво си“, като че никоя отъ 10-тѣ партии въ това Народно събрание не е направила нищо въ разстояние на 35 години, а всичко сж направили тѣ, демократитѣ, а за злото — да пази Господь. Както виждате, г. г. народни прѣдставители, г. Такевъ да говори още за законность по изборитѣ, за незаконно разтурване на общинскитѣ съвѣти, ако не е срамота, то е поне грѣхота. (Смѣхъ въ дѣсницата) Защото има официални документи за това. Понеже г. Такевъ отдавнѣ го нѣмаше тукъ, азъ пакъ декларирамъ тукъ, че ако тази работа съ разтурянето на общинския съвѣтъ въ с. Поликрайще не е вѣрна, азъ ще напусна Народното събрание, ще се откажа отъ своя мандатъ. Г. Такевъ ще има ли куража да направи подобно нѣщо?

М. Такевъ: Считамъ за оскърбление да се разправямъ съ Йонова.

Й. Йоновъ: Знамъ, знамъ тази машинация, този гьозбояджилъкъ, когато се качишъ да вадишъ пандилки, знамъ, че тамъ ще бѣгашъ. Толкова по-добрѣ, ще се отървешъ отъ Йорданъ Йоновъ. Хайде бакалъмъ, ела самъ да направимъ тази провѣрка! Ето ви единъ случай да се отървете отъ мене.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Употрѣбявайте по прилични думи, г. Йоновъ.

Й. Йоновъ: Е, г. прѣдседателю, какво да правимъ?

М. Такевъ: За него Камарата е кръчма.

Й. Йоновъ: Ти, който отъ тази трибуна ругаешъ министри и всички, не щадишъ никого, ти ли имашъ право да говоришъ за кръчма? Не бѣше ли ти, който отъ тази трибуна говорѣше за перални и конюшни? Сега не си сжщия Такевъ. Тогава кръчма ли бѣше Камарата?

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Г. Йоновъ! Оставете г. Такева свободенъ. Прѣдседателството Ви моли да си служите съ по-приличии думи.

М. Такевъ: Да му берагъ грѣха избирателитѣ, че сж го пратили тукъ.

Й. Йонвъ: Г. г. народни прѣдставители! Нѣма никакъвъ грозотия въ тази работа.

Ще ви кажа още едно нѣщо, което е по-важно. Мислите, че г. Такевъ искренно не ще това измѣнение на избирателния законъ? Тамъ е шарлатанията, я! Той го иска, както и много други работи, защото има интересъ, и като човѣкъ си смѣта: „Подиръ тѣзи, хелбете, нашъ е редътъ; ние сега ще викаме, че не щемъ това измѣнение — като оная мома, която като не искала да се жени, викала: „Влачете ме“ — а като дойдемъ, съ вашитѣ камъни ще ви счупимъ главитѣ“. (Смѣхъ) Ако е опасно, нѣма да го гласуваме, но нѣма никаква опасность въ тази работа. Той би го желалъ, защото и другъ пѫть го е искалъ, тогава бѣше въпросъ за много други работи. Азъ не вѣрвамъ, че правителството ще внесе такова прѣдложение, нито че болшинството ще го гласува, когато то ще бѫде въ вреда на населението.

Ще моля да се приеме законопроектътъ тъй, както е внесенъ.

М. Такевъ: Г. прѣдседателю! Искамъ думата за лично обяснение; двѣ думи ще кажа.

Отъ дѣсницата: Нѣма нужда.

М. Такевъ: Не нему, а за ваша честь ще отговоря. Азъ считамъ за оскърбление да отговарямъ нему.

Й. Йоновъ: Знамъ. А право да си кажа, менѣ ми е драго да приказвамъ за тебе.

М. Такевъ: Нему Христо Ганевъ ще отговори.

Й. Йоновъ: Нѣма да смѣешъ да го пратишъ. Ти го прати и знаешъ какви сж послѣдствията. Значи, признавашъ, че ще пращашъ разбойници? Не те е срамъ! Съ Ганевци ще ме плашишъ! Тежко ти и горко! Разбойникъ съ разбойникъ!

М. Такевъ: Моля, г. прѣдседателю, вземете мѣрки и му запушете устата.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Г. Йоновъ! Правя Ви бѣлѣжка.

Й. Йоновъ: Ти мислишъ като проля кръвь въ Русчукъ, пакъ кръвь да проливашъ. Мерзавецъ такъвъ!

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Г. Йоновъ! Правя Ви втори пѫть бѣлѣжка.

М. Такевъ: Г. прѣдседателю! Тукъ изключиха двама прѣдставители за безобидни думи, а Вие не вземате никакви мѣрки противъ него! Констатирамъ пристрастие въ прѣдседателството.

К. Пастуховъ: Г. прѣдседателю! . . .

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Хора, които сж бивали наказвани, не бива да се обаждатъ, г. Пастуховъ.

К. Пастуховъ: Йоновъ псува, а за мене се държите. Това е срамота! Той нарича хората мерзавци и намѣсто да му направите бѣлѣжка, Вие държите мене.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Седнете си на мѣстото: не съмъ азъ, който ще съжалявамъ.

Г. Такевъ! Правилникътъ забранява оскърбление на министри и на частъ отъ Народното събрание. За личнитѣ обиди депутатитѣ се разправятъ помежду си.

М. Такевъ: Значи, позволено е да ни наричатъ „вагабонти“?

К. Пастуховъ: Какъ е възможно това?

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Тоя правилникъ, г. Пастуховъ, не съмъ го писалъ азъ: той е написанъ отъ демократитѣ.

А. Коновъ: Неправилно го прилагате — това Ви казва.

М. Такевъ: Значи, депутатите могатъ да се псуватъ помежду си! Може ли такова нѣщо?

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Моля. То е въпросъ, който се рѣшава между двама.

М. Такевъ: Затуй е туренъ прѣдседатель, за да пази порядъка въ Събранието.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Такъвъ е правилникътъ.

Има думата Юрданъ Юрдановъ.

Ю. Юрдановъ: (Отъ трибуната) Измѣненията, които г. министърътъ на вжтрѣшнитѣ работи ни прѣдлага, за да бѫдатъ внесени въ избирателния законъ, колкото и малки да сж — отъ нѣколко реда — прѣдставляватъ отъ себе си единъ доста голѣмъ интересъ и съ това се обяснява заинтересованостьта на всички политически групи, прѣдставени въ Парламента.

Прѣди да пристжпя къмъ измѣненията, които г. министърътъ на вжтрѣшнитѣ работи ни прѣдлага, ще ми позволите, г. г. народни прѣдставители, да направя нѣколко бѣлѣжки. Първата е, че ако има у насъ законъ, който да е търпѣлъ най-много измѣнения, допълнения и промѣни, това е, безспорно, избирателниятъ законъ. Съ избирателния законъ почти всички наши политически партии сж си играли, почти всички политически партии чрѣзъ него сж се мжчили по единъ или другъ начинъ да унищожаватъ прѣзъ врѣме на изборитѣ свободната воля на избирателя. Тази работа е текла така, додѣто почти всички партии се убѣдиха, че когато сж на власть, когато иматъ властьта въ своята ржка, когато иматъ полицията въ своята ржка, иматъ съ себе си и изборитѣ, иматъ и болшинство въ Народното събрание, иматъ така сжщо и почти

всички градски и селски общини, но щомъ като паднатъ, щомъ като изгубятъ властьта — въ опозиция почти се обезличаватъ и не само че нѣматъ прѣдставители въ общинитѣ, но нѣматъ и никакви прѣдставители въ Народното събрание. И този, безспорно, е мотивътъ или единъ отъ мотивитѣ, дѣто нѣкои наши партии заговориха вече за приемане на една друга изборателна система, да бѫдатъ прѣдставени въ избирателнитѣ тѣла прѣдставители на всички политически течения. Пропорционалната избирателна система, за която още порано ние, като социалисти, сме се борили, се прие отъ извѣстни партии за общинскитѣ, окржжнитѣ, и найсѣтнѣ за законодателнитѣ избори и по този начинъ ние отъ 2—3 години насамъ се намираме подъ режима на тази избирателна система. Пропорционалната избирателна система, безспорно, още не може да бѫде смѣтана отъ всички наши политически партии; тя още не може да бѫде възприета практически отъ всички тѣхъ, защото много мѫчно е въ едно Народно събрание, дѣто до сега сѫ се научили да управляватъ съ едно грамадно мнозинство, при тази система да не бѫдатъ прѣдставени нѣкои други политически течения, и още по-трудно е да хазяйничатъ въ общинитѣ тъй, както сѫ хазяйничели досега. Настоящиятъ избирателенъ законъ, колкото още и да има недостатъци, колкото още и да не се е улѣгналъ въ нашия политически животъ, обаче, все-таки, въ сравнение съ старитѣ положения, прѣдставлява извѣстна гаранция, прѣдставлява известна сигурность, че волята на изборателя горѣ-долу ще бѫде зачитана. Тѣзи измѣнения, които сега г. министърътъ ни прѣдлага, както той самъ вчера каза, ги прави по донесенията, по рапортитѣ на извѣстни чиновници. У насъ аслъ единъ такъвъ важенъ законъ, какъвто е избирателният законъ, единъ законъ, който стои слѣдъ нашата конституция, който трѣбва дѣйствително да се пази и по възможность сѣ повече и повече да се разширява — въ смисъль да се гарантира сѣ повече и повече правото на изборателя — дѣто дѣйствително трѣбва всѣко едно измѣнение да бѫде обмисловано, да бѫде то прѣдставено на широкъ кржгъ заинтересовани отъ него, да бѫде достояние по-рано на всички обществени течения, за да обмислятъ, за да видятъ какви измѣнения могатъ да се направятъ или пъкъ измѣненията, които министърътъ е наумилъ да направи, да-ли сѫ цѣлесъобразни, да-ли тѣ дѣйствително отговарятъ на врѣмето, дали съ тѣзи измѣнения не се гони една чисто лична, партийна цѣль, да-ли не се гони за даденъ моментъ да се удовлетвори не една обществена нужда, не една нужда, както е въ дадения случай, да се гарантиратъ интереситѣ на общинитѣ, а една моментна нужда, да се гарантиратъ интереситѣ на една отдѣлна партия, за да удовлетвори пъкъ тя отъ своя страна, интереситѣ на своитѣ отдѣлни членове. Вие всички си спомняте какво ставаше по-рано у насъ. Промѣни ли се едно правителство, съ него се промѣня всичко: като вземете администрацията, всички чиновници, малки и голѣми, промѣнятъ се и всички общини. Съ това нашитѣ политически партии подчертаваха, че основната мисъль, основният принципъ, който е лѣгналъ въ нашето общинско управление — принципа за автономията на общинитѣ, които е подчертанъ въ нашата конституция — тоя принципъ тѣ не сѫ зачитали: съ промѣняването на единъ кабинетъ, промѣняватъ се и всички общински съвѣти, промѣняватъ се всички кметства, за да дондатъ приятели, партизани на новитѣ управници. Това нѣщо сѫ го вършили всички управляющи партии. И ако тукъ сега ние виждаме, че ставатъ каранници, една партия да обвинява друга, ние нѣма защо да вземаме тъй живо участие въ това. За насъ е достатъчно едно — да признаемъ, да подчертаемъ, че всички тѣ сѫ вършили това, че всички тѣ сѫ разтурвали безразборно съвѣтитѣ, че всички тѣ просто сѫ унищожавали общинското самоуправление, че тѣ просто сѫ задушавали всѣка една проява въ общината, да защити интереса на своитѣ общинари и себе си като една стопанствена или ако искате, административна единица; че всички тѣ въ 35-годишния нашъ свободенъ животъ сѫ допринесли доста, за да унищожатъ маса общини, да ги хвърлятъ въ батака, и найсѣтнѣ да дадатъ възможность на всѣка една отъ управляющитѣ партии да гледа на общината като на мѣсто, кждѣто нейнитѣ партизани трѣбва да се нагъкмяватъ и като на мѣсто, чрѣзъ което да се обогатяватъ по-малкитѣ плъхчета отъ политическитѣ партии. Съ въвеждането на пропорционалната избирателна система като че можеше да се помисли, че вече горѣ-долу има извѣстна гаранция, понеже пропорционалната избирателна система дава възможность да бѫдатъ прѣдставени въ единъ общински съвѣтъ повече политически течения, повече партии и, слѣдователно, взаимният контролъ на тия партии ще може дѣйствително да запази, да охрани настоящитѣ и бѫдащи интереси на една община. Обаче трѣбва да признаемъ, г. г. народни прѣдставители, че колкото и да се прѣдставляватъ на думи различнитѣ партии, колкото и въ тѣхнитѣ програми да сѫществува, че тѣ сѫ за пропорционалната избирателна система, все-таки по това, което се върши даже сега, при тѣзи състави, въ много общини, и това, което се върши отъ самата власть съ внасянето на тѣзи измѣнения, вижда се ясно като че не и е кефътъ, като че й се иска да има една пропорционална избирателна система, която да бѫде само на име такава, или която да може да се нагласява въ даденъ моментъ тъй, както изискватъ интереситѣ на управляющитѣ. И ако днесъ едно министерство поиска да поизмѣни нѣщо, като че ли непрѣменно то трѣбва да се извърши. Утрѣ ако дойде друго министерство, и то ще внесе измѣнение и азъ съмъ увѣренъ, че ако вървимъ по този начинъ, ние найсѣтнѣ ще дойдемъ до една пародия на избиртелната система, когато ще имаме само името и, обаче сѫщината ще си бѫде старата. И менѣ ми се вижда странно, че тукъ сега, отъ една страна, г. министърътъ на вѫтрѣшнитѣ работи казва: „Трѣбва да направимъ измѣнения, трѣбва да защитимъ интереситѣ на общината". Други г. г. оратори, които говориха по-рано, казваха сѫщо: „Трѣбва да защитимъ интереса на общината". Г. г. народни прѣдставители! Азъ смѣтамъ, че не е достатъчно само да говоримъ за интереса на общината. Нима ще запазите интереса на общината, ако половината съвѣтници си дадатъ оставкитѣ и не бѫдатъ замѣнени, а се произведатъ нови избори? Това иде да покаже възгледа на всички, какъ сѫ гледали до сега на общинитѣ, какъ самата централна власть гледа на тѣхъ: „Централната власть ще оди за интереситѣ на общинитѣ, а общинаритѣ, избирателитѣ, членоветѣ на тѣзи общини, тѣ сѫ слѣпи, тѣ сѫ дѣца, тѣ сѫ неопитни, тѣ не могатъ да бдятъ за интереса на своята община". Нѣщо повече даже, съ това се хвърля упрѣкъ на самата пропорционална избирателна система, на тая система, която дѣйствително прѣдставлява извѣстенъ контролъ. Нима като една, двѣ или три партии сѫ болшинство въ общинския съвѣтъ и имать постоянното присѫтствие, меншеството не е достатъчна гаранция, че то дѣйствително ще слѣди — и слѣди — дѣйствията на постоянните присѫтствия? Всѣки единъ моментъ то може да се обърне къмъ своята естествена срѣда, къмъ естествената защита на своитѣ общинари, на своитѣ избиратели, за да защитатъ интереситѣ на общината. Не мога да се съглася и ми се вижда странна тая мисъль, която се подчертава, че ние ще трѣбва да правимъ закони и въ тѣхъ да внасяме измѣнения специално за злоупотрѣбления, като че ли злоупотрѣбленията дѣйствително се подчертатъ, като че ли въ болшинстото си общинскитѣ съвѣти сѫ такива и, слѣдователно, непрѣменно трѣбва да се създаватъ измѣнения, за да се спасели общинитѣ. Азъ смѣтамъ, че това не е гаранция. Напротивъ, ако трѣбва да се внесатъ нѣкаки измѣнения въ избирателния законъ, има нужда отъ такива въ много други случаи. Прѣди всичко, много малко общини има, които съгласно избирателния законъ сѫ си направили своитѣ списъци. И досега още единъ кметъ или една тричленна комисия може да си играе съ списъцитѣ, както желае, може да издава удостовѣрения отъ общината, че този или онзи не е записанъ въ списъцитѣ по причина, че е билъ забравенъ и за това трѣбва да си извади отъ мировия сѫдъ избирателна карта, а такива се даватъ само на свои хора, безъ да се даватъ тѣзи удостовѣрения на всѣки единъ гражданинъ, който дѣйствително не е записанъ въ избирателнитѣ списъци. Има нужда отъ редъ измѣнения, но азъ посочвамъ само единъ сѫществен примѣръ, дѣто дѣйствително трѣбва да стане извѣстно измѣнение или да се прѣдвиди извѣстна гаранция. Ние знаемъ, че у насъ има даже граждани, които сѫ лишени отъ избирателни права. Азъ разбирамъ измѣнение въ тая смисъль, въ гаранция, въ даването възможность на всѣки единъ гражданинъ да упражни свободно своето избирателно право. А ние само виждаме, че винаги ни се внасятъ такива измѣнения, които сѫ нуждни въ даденъ моментъ за правителството или за управляющитѣ партии. Каквито ще мотиви г. министъръ Радославовъ да ни прѣдставя, обаче не може да убѣди никого, че всичко това не е внесено за удовлетворение именно на своитѣ партизани. Нима съ измѣнението на чл. 52 отъ избирателния законъ не се гони цѣлта да се даде всичко въ ржката на министра? Министерството на вѫтрѣшнитѣ работи ужъ по доклади,

по мнѣния на общинскитѣ съвѣти ще разпрѣдѣля секцинтѣ. Напр. — нѣма защо да ходимъ далече — ще иска да измѣни секцинтѣ въ Пловдивъ, както е въ интереса на Либералната партия. Щомъ е дадено на министра право да разпрѣдѣля секцинтѣ, той може да не одобри това разпрѣдѣление или това мнѣние, което сж дали общинитѣ, и ще разпрѣдѣли секцинтѣ въ София така, както изискватъ интереситѣ на Либералнитѣ партии. Утрѣ, когато дойдатъ на власть народняци или демократи или други нѣкои, каквито и да сж тѣ, ще искатъ да промѣнятъ секцинтѣ така, както тѣхната партия изисква. Азъ смѣтамъ, че такова едно измѣнение е дѣйствително посѣгателство върху правото на общинитѣ, на избирателитѣ да се разпрѣдѣлятъ секцинтѣ така, както дѣйствително интересътъ имъ въ дадена мѣстность го изисква.

Какво се гони съ второто измѣнение? Намъ ни се казва, че имало съвѣти, които били давани или дадени подъ сждъ; че имало съвѣти, отъ които нѣколко души си дали оставкитѣ и, слѣдователно, другитѣ не могли да управляватъ; не можело да става попълване, защото послѣдующитѣ лица били баласть; първитѣ лица се туряли, за да водятъ стадото, тѣ сж носили листата на свой гръбъ и слѣдователно, щомъ тѣ си дадатъ оставкитѣ, съвѣтътъ трѣбвало да бжде разтуренъ. Не. Прѣди всичко, всѣко едно измѣнение на настоящия избирателенъ законъ трѣбва да хармонира съ неговия основенъ принципъ. Отъ нѣкои прѣдговорившн оратори тукъ се подчерта правилно, че споредъ настоящия законъ борбата вече не е между лицата, а е борба на листи, на партии, на цвѣтъ. И ако една партия попълва своята листа съ 14 души, а друга прѣдставя само 4 или 5 души, защото разчита, че ще вземе може би 4—5 мандата, това отлично показва, че тукъ не е въпросъ за лицата; тукъ сж представени партиитѣ и, слѣдователно, отговорностьта за дѣйствието на този или онзи общински съвѣтникъ пада вече като отговорность на цѣлата партия. Ние сега не можемъ да отиваме противъ този принципъ, и да казваме: не, това е така, но въ дѣйствителность не е така защото, въ дѣйствителность, въ началото на листата се туряли по-първитѣ хора, а по-подиръ се шибали прѣзъ купъ за грошъ. Не, тамъ върви цѣлата листа, и ако избирателитѣ сж дали на една листа своето довѣрие, тѣ не сж го дали само на Петка, на първия, та ако той си даде оставката, слѣдователно, тѣхното довѣрие да е вдигнато отъ другитѣ. Не, избирателитѣ сж гласували за цвѣта, за партията. Слѣдователно, ние не можемъ да внасяме измѣнения такива, щото, безъ да е изчерпана цѣлата листа, общината да се разтурва и да се назначатъ нови избори.

Прѣдлаганото измѣнение на чл. 144 ми се вижда неясно, неясно въ тая смисъль, че сѐ оставяме мѣсто на тълкувания. У насъ аслж, колкото закони се създаватъ, създаватъ се следъ това и много тълкувания, и по този начинъ се изгубва законътъ въ тълкуванията и остават само тълкуванията. Послѣдната алинея на чл. 144 се иска да бжде така: (Чете) „Ако половината и повечето отъ съвѣтницитѣ подадатъ оставкитѣ си или бждатъ отстранени по рѣшение на сжда, съвѣтътъ се разтуря, безъ да става замѣстяне". Да-ли се разбира половината въ единъ моментъ, заедно, или половината послѣдователно — този мѣсецъ отъ едната листа единъ си далъ оставката, слѣдъ два мѣсеца отъ друга листа двама или трима души си дали оставката? Азъ давамъ оставката самъ; сждътъ ще покани или ще даде мѣсто на послѣдующия и, по този начинъ, постоянното присжтствие ще го покани да заеме мѣстото си. Съвѣтътъ си е пъленъ пакъ — тѣ сж 14 души, само че влиза единъ новъ. Слѣдъ единъ-два мѣсеца си подадатъ оставкитѣ трима, или четирима души; слѣдъ три мѣсеци още трима души — стават седемь-осемь. Да-ли въ този случай непрѣмѣнно, като сж подали седемь или осемь души оставкитѣ си и сж замѣнени съ други, да-ли въ този случай сждътъ ще трѣбва да намѣри, че този съвѣтъ трѣбва да се разтури? Защо ще се разтури? Съвѣтътъ си е пъленъ, защото замѣняванията действително трѣбва да стават тутакси: ако азъ съмъ си подалъ оставката днесъ, трѣбва въ най-кратъкъ срокъ моятъ замѣстникъ да влѣзе вжтрѣ, и въ тая бърза процедура именно трѣбва да бжде изобщо дѣйствувано. Или пъкъ, ако отъ една листа, въ единъ общински съвѣтъ отъ 14 души, само трима сж попаднали, и си даватъ оставката днесъ, слѣдъ седмица-дѣ идватъ послѣдующитѣ трима, даватъ си оставкитѣ и тѣ, слѣдъ мѣсецъ идватъ другитѣ трима, даватъ си оставкитѣ и тѣ — дали това е тълкуването, че деветь души сж си дали вече оставкитѣ, слѣдователно, повече отъ половината съвѣтници сж си дали оставкитѣ, и този съвѣтъ ще трѣбва да бжде разтуренъ?

Азъ смѣтамъ, че това нѣщо не може да се допусне. Замѣстването ще трѣбва да се запази, защото съ тая послѣдна алинея отъ чл. 144, която се прѣдлага, съ която се иска разтурването на съвѣта, съ нея именно се отиза противъ принципа на пропорционално-избирателната система. Тя чисто и просто казва така, че вие имате пропорционална избирателна система само въ първия моментъ, когато се конституира съвѣтътъ, слѣдъ първитѣ избори; свърши ли се това, вече пропорционална избирателна система нѣма, защото, ако повече отъ половината съвѣтници си подадатъ оставкитѣ, работата е свършена, пропорцията е загубена, пропорцията е хвъркнала, и слѣдователно, трѣбва новъ изборъ. Азъ смѣтамъ, че особено при тия нрави, въ които живѣемъ ние, кждѣто много малкс сж засегнати общественитѣ интереси, дѣто една партия може да си играе съ общинскитѣ интереси така, както тя желае, съ това измѣнение може винаги да се създаватъ прѣчки за управлението на самата община, може винаги да се създаватъ такива комедии, щото дѣйствително да се посегне на самата избирателна система, на самата пропорция. Защото, по този начинъ избирателитѣ ще се отвратятъ, ще речатъ: „Постоянно да правимъ избори? Отъ кждѣ се намѣри тая пропорционална изборна система! Ние тукъ постоянно стоимъ безъ кметство, ние постоянно имаме тричленни комисии. Аманъ! Трѣбва да се прѣмахне тая система". Съ това измѣнение, именно този практически резултатъ се гони. Замѣстването трѣбва да си съществува, защото ние знаемъ какъ става у насъ подаването на оставкитѣ. Ние знаемъ, че се фалшифицират и подписи. Знаемъ, че достатъчно е сждътъ да получи едно заявление, подписано отъ нѣколко души, не отъ общински съвѣтници, но подписани имената на общинскитѣ съвѣтници; сждътъ смѣта това за свършенъ фактъ, безъ да види, да-ли тия подписи сж вѣрни, безъ даже да изпрати съобщение — както за много работи се изпращатъ призовки — че е получено заявление отъ еди-кои си съвѣтници, иска се разтурянето на съвѣта, иска се, щото „вие да бждете извѣстни, че сте си подали оставкитѣ". Така стана, напр., прѣди 3—4 мѣсеца въ Габровско. Тамъ полицията изигра една хубава комедия: нагласяватъ се хората, подписватъ чужди имена, скоро, съ специаленъ куриеръ, изпращатъ заявлението до сжда, сждътъ съ една свѣткавична бързина свършва, и идватъ, та казватъ: „Съвѣтътъ ви е разтуренъ".

Министъръ-прѣдсѣдатель д-ръ В. Радославовъ: Кой съвѣтъ?

Ю. Юрдановъ: Златарскиятъ. — Назначава се тричленна комисия отъ най-голѣмитѣ вагабонти! (Смѣхъ)

И. Вълчевъ: Такъвъ ли е българскиятъ народъ — отъ вагабонти?

Отъ дѣсницата: Да-ли не сж социалисти?

Ю. Юрдановъ: Не сж социалисти — туй вече е сигурно. — Назначиха тричленна комисия. Излѣзе, че отъ тѣзи съвѣтници никой не е сложилъ подписа си. Хубаво, направи се заявление, подаде се до прокурора, стана разслѣдване. Но понеже е за единъ селско-общински съвѣтъ, понеже е за основнитѣ права на българския гражданинъ, сждътъ и слѣдовательтъ казаха: „Ехъ, ще му дойде редътъ; работата е малка" — санкимъ, не е голѣма работа, станало вече, ще си направятъ хората избори пакъ — свършена работа.

Така щото азъ смѣтамъ, че такова постановление не трѣбва да съществува: то отива противъ принципа на самия избирателенъ законъ. Това измѣнение не трѣбва да бжде прието, защото, ако сега днешното правителство, днешната либерална концентрация има нужда отъ общинитѣ, за да настани своитѣ съпартизани тамъ, вие знаете отлично, че утрѣ — никой не е сигуренъ, да-ли ще бждете вие — ще дойде една друга партия, тя ще продължи сжщото, и така вие, партиитѣ, ще се борите за настаняване на вашитѣ партизани, но въ сжщото врѣме вие ще подронвате, ще събаряте пропорционалната изборна система въ очитѣ на избирателя, защото, по ваша вина, вие ще го карате да прави, може-би, избори за общински съвѣти по три пѫти на годината.

И. Вълчевъ: Толкозъ по-добрѣ, щомъ сж изгубили довѣрието на населението.

Ю. Юрдановъ: Но вие не мислите за това. Вие мислите: „Непрѣмѣнно сега ни трѣбватъ общинитѣ", и като извършихте едно голѣмо прѣстжпление — ще кажа — съ отлагането окржжнитѣ и общинскитѣ избори, като нѣмахте възможность чрѣзъ законнитѣ срѣдства да доберете до общинитѣ, сега търсите едно незаконно срѣдство, една малка завранчачка на нѣкакъвъ си членъ, за да ви се отворятъ вратитѣ за тричленнитѣ комисии. По този начинъ ще се изхвърлятъ всички сегашни общински съвѣти, ще си нагласятъ тричленнитѣ комисии — вие знаете отлично — по своему, ще захванатъ да прѣработватъ списъцитѣ, ще захванатъ да се подготвятъ за изборната борба. И по този начинъ вие ще внесете ново нѣщо въ нашия избирателенъ животъ? Не, вие ще го връщате назадъ, ще искате да узаконите всичко онова, което е било досега.

Азъ смѣтамъ, повтарямъ, че и двѣтѣ тѣзи измѣнения, които ни се прѣдлагатъ съ този законопроектъ, който ни прѣдставя г. министърътъ на вжтрѣшнитѣ работи, не трѣбва да бждатъ приети, трѣбва да бждатъ отхвърлени. Защото особено прѣдложенията по избирателния законъ трѣбва да иматъ една широка публичность, прѣди всичко, да бждатъ изслушани отъ всички заинтересовани обществени течения отъ въпъ, да бжде изработено дѣйствително нѣщо, което да отговаря на нуждитѣ, а не токутъй, особено въ такъвъ единъ важенъ законъ, какъвто е избирателнятъ законъ, да внасяме допълнения, поправки, които не поправятъ, а биятъ въ корена на самия законъ, и могатъ да докаратъ това, щото утрѣ, когато интереситѣ на една партия изискватъ, съ различнитѣ тѣзи забѣлѣжки, да унищожимъ и самия този законъ. Азъ намирамъ, че особено измѣнението на послѣднята алинея на чл. 144 е противъ самия законъ, и е противъ самата пропорционална избирателна система, и мисъльта на вносителитѣ е дѣйствително да се нанесе единъ ударъ на тази система. (Ржкоплѣскане въ крайната лѣвица)

А. Димитровъ: И да се спасятъ отъ война кметоветѣ, които може-би, иначе, ще трѣбва да участвуватъ.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Има думата г. Никола Мушановъ.

Н. Мушановъ: (Отъ трибуната) Г. г. народни прѣдставители! Г. министърътъ на вжтрѣшнитѣ работи е внесълъ законопроектъ за измѣнение на два члена отъ избирателния законъ — чл. чл. 52 и 144. Азъ съмъ особено честитъ, че мога да говоря, слѣдъ като г. министъръ-прѣдседателятъ даде нѣкои обяснения по мотивитѣ, които сж го заставили да внесе въ Народното събрание измѣнението на тѣзи два члена отъ избирателния законъ. По-добрѣ се разбира мисъльта на вносителя на прѣдложението — по-правилно, мисля, можемъ да обсждимъ съображенията му.

Въ измѣнението на чл. 52 нѣма голѣми опасения, и азъ не зная защо ще се дирятъ тамъ, кждѣто тѣ не сж. Но азъ, слѣдъ обясненията на г. министра на вжтрѣшнитѣ работи, ида до убѣждението, че нѣма нужда отъ измѣнението, което се внася. Защото, г. г. народни прѣдставители, въпросътъ стои тъй. Чл. 52 разпорежда за секцинтѣ, а именно чл. 52 е само за градскитѣ секции. Забѣлѣжката, която се отнася до разпрѣдѣляне селата въ селски секции или до раздѣлянето на една съставна община на нѣколко секции, съобразно съ количеството на селата, които я съставятъ, не се засѣга; изрично се казва въ законопроекта, че „забѣлѣжката къмъ сжщия членъ си остава въ сила". За мене, фактически, положението може да се прѣдстави тъй: или ще станатъ избори прѣди да е прѣброено народонаселението въ страната, слѣдователно, нѣма нужда по законодателенъ редъ да се измѣнятъ секцинтѣ; или пъкъ ще сме гласували законъ за секцинтѣ, и тъкмо слѣдъ туй ще стане прѣброяване. Ще се получи въ резултатъ — какво? — Че много повече хора — защото градоветѣ се увеличаватъ — ставатъ избиратели. Тогава би станало нѣщо ново. Пропорцията по закона ще се измѣни: на една секция като съотвѣтствуватъ 4.000 жители, на 5 секции да съотвѣтствува градъ съ 20 хиляди жители, а когато е станало прѣброяването, слѣдъ гласуването на закона, се е оказало, че жителитѣ сж 22.500, а не 20 хиляди; и слѣдователно, би трѣбвало още за 2.500 души избиратели — които, биха увеличили съ по 400—500 души всѣка една отъ 5-тѣ секции — да се огрѣдѣли нова секция. Това е, собствено, разумѣтъ на законодателя. Но азъ се питамъ: има ли нужда да измѣнимъ това положение, което е прието въ закона, именно: по законодателенъ редъ да се опрѣдѣлятъ секцинтѣ, и да дадемъ на министра на вжтрѣшнитѣ работи, като административна, изпълнителна власть, да утвърждава рѣшенията на общинскитѣ съвѣти относително разпрѣдѣлянето на секцинтѣ? Въ сжщность, нѣма нужда отъ туй. Защо нѣма нужда, г. г. народни прѣдставители? Защото вие знаете, че 400 души на секция, ако се увеличатъ избирателитѣ, напр., въ гр. София, Пловдивъ, Русе и др., това абсолютно никакво значение не може да има, тъй като избирателнитѣ секции, които сжществуватъ, винаги сж въ състояние да приематъ гласоветѣ на 400 души нови избиратели. Гласътъ на избирателя не се парализира. Вие съ законното срѣдство, което имаме досега, нѣма да парализираме гласа на избирателя, да не му дадемъ възможность да отиде да гласува. И практически, въпросътъ се свежда къмъ туй: ако ли въ този промеждутъкъ се увеличи числото на избирателитѣ въ единъ градъ, тѣзи избиратели, които сж въ повече, могатъ ли да отидатъ да си пуснатъ гласа въ избирателнитѣ секции, тъй както сж опрѣдѣлени по закона? Могатъ, защото отъ практиката е извѣстно, че всѣка една избирателна секция може винаги да приеме гласоветѣ, най-малко, на 1.000 души избиратели, а въ повечето градове толкова избиратели не гласуватъ; отъ 4-5 ч. нататъкъ нѣматъ работа. Слѣдователно, ако-ли прѣброяването на населението стане слѣдъ гласуването на закона и се окажатъ повече избиратели, — по моето разбиране, винаги сжществующитѣ секции могатъ да приематъ гласоветѣ, на тѣзи нѣколко хиляди, напр., избиратели, които сж въ повече.

И. Вълчевъ: Ами ако стане едно увеличение отъ 4, 5, 10 хиляди души избиратели?

Н. Мушановъ: Г. Вълчевъ! Да стане увеличение съ 10 хиляди души избиратели въ петъ години, това даже за София не може да се допусне.

И. Вълчевъ: Може. И тогава не можемъ да оставимъ хората да не гласуватъ.

Н. Мушановъ: Когато споримъ върху фактитѣ, може да има всѣки противно мнѣние. И азъ съмъ правилъ избори, и вие сте правили избори. Искаме да разберемъ, има ли нужда отъ измѣнение или не. Азъ ви казвамъ, че нѣма нужда, затуй, защото туй увеличение, което става, на избирателитѣ, не ще прѣдизвика създаването на нови секции, защото сега сжществующитѣ могатъ винаги да приематъ гласоветѣ на увеличенитѣ избиратели. Тъй е.

Заради туй, нѣма нужда да даваме право на административната власть, респективно и Министерството на вжтрѣшнитѣ работи, да увеличава секцинтѣ безъ законъ, защото е хубава традицията, вече поставена въ закона — тѣзи въпроси да се уреждатъ по законодателенъ редъ. Не виждамъ нуждата азъ. Който я вижда, ще законодателствува по другъ начинъ. Азъ не я виждамъ.

И. Вълчевъ: Има много общини, кждѣто избирателитѣ сж се увеличили съ 5, 6, 10 хиляди души.

Н. Мушановъ: Но, ако-ли, г. г. народни прѣдставители, нуждата е належаща, и г. министърътъ схваща, че това измѣнение трѣбва да стане, тогава редакцията на прѣдлаганото измѣнение на чл. 52 трѣбва съвършено да се измѣни. Защото трѣбва да се прѣдполага, че се гони тази цѣль, която е съобразна съ обясненията, които ни даде г. министърътъ. А вие виждате, редакцията на чл. 52 е такава: (Чете) „Раздѣлянето на общинитѣ на секции става съ заповѣдь отъ министра на вжтрѣшнитѣ работи и народното здраве, слѣдъ като вземе мнението на надлежния общински съвѣтъ. Заповѣдьта се измѣнява слѣдъ обявяването резултата на всѣко ново прѣброяване на населението".

Тъй, както е редакцията, и замѣства чл. 52, тя иска да каже, че законнятъ редъ за разпрѣдѣляне на секцинтѣ, въобще говорено, е административнятъ редъ: министърътъ на вжтрѣшнитѣ работи утвърждава рѣшенията по това на общинскитѣ съвѣти. Тогава цѣльта е много по-широка; унищожава се сегашнятъ чл. 52, който казва, че секцинтѣ се разпрѣдѣлятъ по законодателенъ редъ. И ако цѣльта, която гони г. министърътъ, е тази, за която ви казахъ нѣколко думи, тогава тази редакция трѣбва да се измѣни и да се каже: въ случай, че слѣдъ прѣброяването на народонаселението се окажатъ нѣкждѣ повече избиратели, отколкото ги е прѣдвидѣлъ законътъ, който създава секцинтѣ, тогава, и то само за новитѣ избиратели,

самият министъръ на вътрѣшнитѣ работи има право да отвори нова секция, слѣдъ като се произнесе общинскиятъ съвѣтъ. А това е въпросъ на изключение. Вие него цѣлите, и вие ще го направите.

И. Вълчевъ: Ако настжпятъ избори.

Н. Мушановъ: Но вие не трѣбва да искате по този начинъ, чрѣзъ административна разпоредба, да унищожавате едно хубаво правило, което е легнало въ основата на нашия законъ, който казва, че секцийтѣ трѣбва да се разпрѣдѣлятъ по законодателенъ редъ.

Тия ми сж бѣлѣжкитѣ, г-да, които смѣтамъ, че сж много прави. Който мисли, че сж криви, нека дѣйствува, както той разбира.

Вторийтъ въпросъ е по-важенъ; той е сжщественъ. За да се разбере искането на г. министра на вътрѣшнитѣ работи по измѣнението на чл. 144, ще трѣбва да отидемъ малко въ историята — не въ много далечната история — и не да разправямъ за партизански работи, които сж вършили правителствата. Ще дойде случай да ви говоря, че самитѣ тѣзи факти и страсти показватъ, че ние сме далечъ да бждемъ годни за пропорционалната изборна система. Когато азъ бѣхъ голѣмъ консерваторъ по нея, изглежда, че ще съмъ билъ най-правиятъ. И азъ ще ви кажа и днесъ, всичко, което слушамъ и виждамъ, ми доказва, че съмъ билъ правъ на врѣмето.

Министъръ П. Пешевъ: И азъ сжщо бѣхъ противъ.

Н. Мушановъ: Не съмъ противъ принципа на системата. Азъ ще ви кажа противъ кое съмъ. Прѣдставя се случай да поговоримъ малко по нея.

Н. Калчевъ: Какъ се разтури Русенската община въ 1908 г.?

Д-ръ Х. Георгиевъ: Само тя да бѣше!

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Оставете това, г-да. То е работа на миналото.

Н. Мушановъ: Недѣйте ме закача за него да говоря, защото, все-таки, Вие, г. Калчевъ, нѣма да спечелите. Заради туй по-хубаво е да не приказваме за партизанлъкъ. Не ща да приказвамъ за него. Въпросътъ е доста сериозенъ, за да може да се отклонимъ малко отъ партизанството и да погледнемъ по-сериозно на този въпросъ.

И. Вълчевъ: Върху принципа.

Н. Мушановъ: И тъй, у насъ законодателството се бори отъ дълго врѣме срѣщу партизанскитѣ нрави, които царуваха въ нашия партиенъ животъ. Едно врѣме, когато мажоритарната система бѣше още избирателна система у насъ, както за общинитѣ, тъй и за Народното събрание, административната власть имаше право да разтуря произволно, когато тя поиска, общинскитѣ съвѣти. Щомъ като е убѣденъ министърътъ на вътрѣшнитѣ работи, че общинското управление или, по-право, общинаритѣ не могатъ да управляватъ добрѣ или че интереситѣ на общината сж поставени въ опасность, той разтуря съвѣтитѣ, издава заповѣдь за нови избори, и ставатъ нови избори. Тази произволна практика застави законодателството отъ рани години — ако се не лъжа, още въ 1905 г., при мажоритарната система — да подири срѣдства, чрѣзъ които да се стабилизира общинското самоуправление. И още тогава излѣзе това законно постановление въ законъ, споредъ което разтуряното на общински съвѣти не може да става по произволното искане на министра на вътрѣшнитѣ работи, а този въпросъ се отдаде на компетенцията на сждилищата. Казва се: само по опрѣдѣление на сжда може да се отстраняватъ съвѣтници, а нови избори може да станатъ само когато половината и повече отъ половината съвѣтници си дадатъ оставкитѣ и останатъ само половината, плюсъ още едно условие — забѣлѣжете добрѣ този моментъ — ако нѣма кандидати-съвѣтници — изъ мажоритарнитѣ листи, които тогава се борѣха — които да иматъ поне половината отъ гласоветѣ на утвърденъ съвѣтникъ, който има най-малко гласове въ листата, която управлява; а ако има такива кандидати, тѣ попълватъ съвѣта, и той не се разтурва. Тъй бѣше законодателството тогазъ. Искамъ да ви отбѣлѣжа, г. г. народни прѣдставители, единъ моментъ: че при режима на мажоритарната система, законодателътъ не възприемаше да разтуря съвѣтитѣ само по даване оставка отъ половината или повече съвѣтници. Още при мажоритарната система той дирѣше начинъ да задържи съвѣтитѣ, колкото е възможно повече, защото е разбиралъ, че постоянното имъ разтуряне и произбеждане нови избори не е въ полза на стабилностьта на общинското самоуправление. И заради туй дълго врѣме общинскиятъ съвѣтъ се попълваше отъ онія кандидати-съвѣтници, които имаха поне половината отъ гласоветѣ, които е получилъ съвѣтникъть съ най-малко гласове.

Тъй вървѣ, докато дойде пропорционалната изборна система. Тя дойде. И досега положението въ съотвѣтния чл. 23 на закона за селскитѣ общини е още законодателно положение — то не е измѣнено. Чл. 23 казва: (Чете) „... само когато половината и повече общински съвѣтници си дадатъ оставката или бждатъ отстранени по искане на прокурора и опрѣдѣление на окржжния сждъ, поради даването имъ подъ сждъ, и кандидатитѣ, които идатъ слѣдъ тѣхъ по числото на гласоветѣ, не сж получили поне половината отъ най-малкото гласове, дадени за утвърденъ членъ". Този е сжществующиятъ редъ и по измѣнението отъ 1912 г. Следователно, традицията, старото законоположение, отъ режима на мажоритарната система си остава. Но дойде, казвамъ, новиятъ избирателенъ законъ, който въведе, като общъ принципъ, пропорционалната изборна система въ изборитѣ за окржжни и за общински съвѣти. Разпоредбата на избирателния законъ е въ чл. 144 отъ него. Този членъ, който е поставенъ въ отдѣла за изборитѣ за окржжни съвѣти, важи и за изборитѣ за градски и селски общински съвѣти, съгласно разпоредбата на чл. 158 отъ сжщия избирателенъ законъ; тъй че, разпоредбитѣ на чл. 144 могатъ да се смѣтатъ, че сж едни общи разпоредби за всички избори, които ставатъ по пропорционалната изборна система — както за законодателни избори, тъй за окржжни, селско и градско-общински избори. Въ стария чл. 144, приетъ въ 1911 г., има забѣлѣжка, въ която се казва: (Чете) „Ако половината и повече отъ съвѣтницитѣ колективно си подадатъ оставкитѣ, съвѣтътъ се разтуря, безъ да става замѣстване". Въ новия законъ, обаче, отъ 1912 г., чл. 144 унищожава тая забѣлѣжка, и казва: (Чете) „Окржжниятъ съвѣтъ се разтуря и се назначаватъ нови избори, когато останатъ половината или по-малко отъ половината на всичкитѣ съвѣтници". Простете, г. г. народни прѣдставители, но всички тия законоположения ги чета, за да разберете, защо Касационниятъ сждъ трѣбваше да се произнесе върху този въпросъ — защото ще дойдемъ тамъ, до опрѣдѣлението на Върховния касационенъ сждъ. При тъй създаденото положение отъ нашето законодателство, при разпоредбитѣ на закона за селскитѣ общини — цитираниятъ членъ — и на съотвѣтния законъ за градскитѣ общини, при чл. 144 отъ по-стария законъ, при чл. 144 отъ новия законъ, появи се на практика не единъ, а нѣколко случаи. Общинскитѣ съвѣтници си подаватъ оставката; едни сждилища приематъ, тълкуватъ закона, че при подадена оставка отъ половината общински съвѣтници, съвѣтътъ трѣбва да се разтури; други приематъ, че не трѣбва да се разтуря, защото по пропорционалната система има съвѣтници, кандидати наречени, съвѣтници, които трѣбва да замѣстватъ винаги онія, които отсжтствуватъ. И сегашниятъ министъръ на правосждието, г. Поповъ, въ изпълнението на единъ свой дългъ, вмѣненъ му отъ закона за сждоустройството, като вижда различна практика между сждилищата, сезира Върховния касационенъ сждъ да се произнесе по въпроса — какъ трѣбва да се тълкува чл. 144, Върховниятъ касационенъ сждъ, съ опрѣдѣление отъ 4 ноември 1914 г., опрѣдѣля да се признае, че не трѣбва да се разтуря единъ градски или единъ селски общински съвѣтъ, когато половината или повече отъ половината съвѣтници си подадатъ оставкитѣ, щомъ тѣ могатъ да бждатъ замѣстени отъ слѣдующитѣ подиръ тѣхъ кандидати отъ съотвѣтствующата листа. Върховниятъ касационенъ сждъ, следователно, тълкува закона, че при пропорционалната система и при съпоставянето на тѣзи разпоредби въ съотвѣтнитѣ закони, които азъ сега ви четохъ, мисъльта на законодателя е трѣбвало да бжде, е такава, каквато той опрѣдѣля: че при пропорционалната система, когато напуснатъ даже и половината отъ съвѣтницитѣ, общинскитѣ съвѣти не могатъ да се разтурятъ, защото тѣ се замѣстватъ, и се замѣстватъ, казва, по разпоредбитѣ на чл. 144. Това е днесъ законътъ за сждилищата, такава трѣбва да бжде практиката на всички български сждилища. Та, следователно, въ практиката на нашия, да кажа, общински животъ, опасения вече за произ-

волно дазтуряне на общински съвѣти или за разтуряне на съвѣти по подали оставка 6 души не може да ставатъ. Това трѣбва да бѫде нормалното; законодателтъ тъй е мислилъ и Върховнятъ касационенъ сждъ тъмно е налучкалъ, намѣрилъ е много правилно мисълта на законодателя. Но г. министърътъ на вътрѣшнитѣ работи, г. Радославовъ, както спощи чухте, казва: „Мене опрѣдѣлението на Върховния касационенъ сждъ не ме задоволява". По неговото разбиране, той не е съгласенъ съ тълкуването на закона. Прѣдъ насъ, слѣдователно, днесъ, въ сегашния моментъ, когато ни се представя настоящиятъ законопроектъ, иде ясно мисълта на неговия авторъ. Нито пропорционалната система, казва той, трѣбва да се разбира така, защото това е отъ практическа политика вапросъ, нито интереситѣ на общинитѣ изискватъ законниятъ редъ да бѫде такъвъ, какъвто го казва опрѣдѣлението на Върховния касационенъ сждъ. Въ България трѣбва законодателството по общинскитѣ избори да се нареди по този начинъ, щото като си подадатъ оставката половината отъ съвѣтницитѣ, трѣбва непрѣмѣнно съвѣтътъ да се разтури.

Можемъ ли, г. г. народни прѣдставители, да приемемъ гледището на г. министра, авторъ на сегашния законопроектъ, за правилно, първо, отъ гледището на принципа на закона за пропорцията, и второ, отъ нуждитѣ, и найважно, отъ практическитѣ нужди на българската община, която има голѣма нужда отъ стабилность въ управлението? Отъ тѣзи двѣ гледища трѣбва да погледнемъ на този въпросъ.

Пропорционалната система, г. г. народни прѣдставители, е послѣдното съвършенство на избирателнитѣ системи. Тя не се е появила случайно въ чужбина, кждѣто по еволюционенъ пѫть си върви и се развива избирателното законодателство. Вие нѣма да намѣрите държава — ще си позволя тази смѣлость да кажа това, защото доста изучвахъ този въпросъ — дѣто, и при нашитѣ политически нрави, и при 13 партии, каквито имаме, да се замисли въвеждането на пропорционалната система. Хората, които поддържатъ тази система, я смѣтатъ като корона на онова партийно съвършенство, каквото тѣ виждатъ въ своята срѣда, и заради туй нѣма да намѣрите авторъ, който ще ви съвѣтва прилагането на пропорционалната система въ страни, кждѣто партийниятъ животъ не е солидно сложенъ и не е раздѣленъ на двѣ или три солидно организирани партии. Тѣзи въпроси се знаеха отъ насъ всички, когато ние дебатирахме принципа на пропорцията. Азъ споменавамъ това, за да се разбере каква е била идеята на законодателя.

Я. Сакѫзовъ: Именно, не я прѣпоржчатъ тамъ, кждѣто има една или двѣ партии, а кждѣто има повече партии.

Н. Мушановъ: У насъ, г. г. народни прѣдставители, ако имаше въпросъ, който се разбираше друго-яче, той е въпросътъ за пропорцията, и азъ искамъ да ви кажа кои бѣха мотивитѣ на законодателя. У насъ се смѣтна, че чрѣзъ пропорционалната система, като срѣдство, ние ще можемъ да наредимъ правилно партийния животъ въ страната. Това е мотивътъ, и ония, които поддържаха тази система, сериозно, съ много силни аргументи поддържаха това. Азъ не съмъ отъ ония, които смѣтатъ, че законодателството не влияе върху партийнитѣ нрави и че законитѣ и системитѣ не могатъ да влияятъ върху тѣхъ. Но азъ г. г. народни прѣдставители, тогава и сега ще си поддържамъ мисълта: законодателството ще влияе за подобрението на нравитѣ, режимътъ безспорно подобрява справедливостьта въ прѣдставителството, но основата, солидността на тази система стои най-напрѣдъ въ партийнитѣ нрави на самитѣ хора, които тя управлява и отъ тѣхъ тя сама зависи. И когато изказвахъ съмнѣние, че тя нѣма да вирѣе много, то е, защото ме бѣше страхъ, че ние не сме хора, които лесно ще си измѣнимъ партийнитѣ нрави, че българската партизанска душа скоро не ще почне да се подобрява, и си казахъ, когато свършимъ, страхъ ме е, че прѣди да се радваме, че тя ще тържествува въ България, партизанскиятъ вихъръ ще я сломи и, може-би 30—40 години нѣма да споменемъ заради нея. Малко партизански вихъръ има сега въ новото искане, което г. министърътъ прѣдявява. И азъ ще ви кажа, г-да, какви сж опасенията.

А. Коновъ: Вие ще дойдете да я погребете.

Н. Мушановъ: Нѣма да я погребемъ.

А. Коновъ: Защо, тогава, говорите това?

Н. Мушановъ: Тѣ сж пледоарии заради туй, за да ви кажа, както казахъ и тогава, че за да може тази система да вирѣе у насъ, при нашитѣ нрави, трѣбватъ голѣми усилия на партизанина и на българския политикъ надъ себе си — той да я пъддържа, защото тя сама по себе си нѣма да нареди българина да стане порядъченъ, какъвто е гражданинътъ въ другитѣ страни.

Г. Димитровъ: То е персоналенъ въпросъ.

Н. Мушановъ: За мене това сж въпроси отъ дѣятелность на личностьта, азъ не ги смѣтамъ, че сж плодъ на нѣкой вѣтъръ. Най-послѣ не е грѣшно човѣкъ да си каже мисълта.

Т. Петровъ: Не Ви обвиняваме заради туй.

Н. Мушановъ: Азъ смѣтамъ, че практиката и нашия политически животъ повече ще потвърдятъ моето мнѣние, отколкото мнѣнието на противницитѣ ми

Г. Димитровъ: Че вашитѣ партии сж негодни, това не значи, че пропорционалната изборна система нѣма основа да сжществува. Ако сте котерии, кой ви е крив?

Н. Мушановъ: Нимà сме криви, че сме котерии? Нимà мислите, че само вие създавате и унищожавате котериитѣ, защото имате единъ аршинъ, за всички еднакъвъ? Интересна е вашата теория, но тя не е права отъ гледището на социализма.

Отъ крайната лѣвица: А-а-а!

Н. Мушановъ: Да, да.

Прѣдседателствующій д-ръ И. Момчиловъ: Надѣйте обрѫща внимание, г. Мушановъ, на прѣкъсванията, говорете си по прѣдмета.

Н. Мушановъ: Г. г. народни прѣдставители! Принципътъ на пропорцията има едно сжществено правило, което е уяснено въ нашето законодателство: борбата става помежду партии и партийни листи. Азъ нѣма да откажа значението на личностьта, както и г. Радославовъ каза. У насъ значението на личностьта е голѣмо: то и въ пропорцията е голѣмо. И въ сегашнитѣ пропорционални изборни борби личностьта има значение. Не можемъ да го откажемъ, ако искаме да гледаме на работитѣ въ очитѣ, тъй както сж, но важното е, че пропорцията прѣдполага принципа на партийнитѣ борби, и че ако личностьта влияе, влияе въ партията, която ги избира, ги надежда. Не прѣдъ видъ личностьта е въведена пропорцията, а прѣдъ видъ партиитѣ. Безспорно, всѣка партия, която иска успѣха си, ще иска да има видни хора, които въ дадена мѣстность могатъ да влияятъ по-силно върху избирателитѣ. Но това не измѣня сжщината на пропорцията; борятъ се партиитѣ А когато партиитѣ се борятъ помежду си и има партийни листи, тогава законодателството приема какъ да става замѣстването на всички онѣзи, които, избрани, не могатъ да бѫдатъ по разни причини съвѣтници: първо, поради подаване оставка; второ, поради несъвмѣстимость на мандата съ нѣкоя друга служба; трето, по причина на смъртъ и т. н. Чл. 144, първата му алинея, опрѣдѣля и казва: (Чете) „Сждътъ се произнася както за правилността на избора, така и за избранитѣ лица, и ако нѣкой отъ тѣхъ не отговаря на изискванията на закона, изключва го и го замѣства съ онова, което иде по редъ отъ сжщата листа въ сжщата околия". Алинея втора: (Чете) „По сжщия начинъ сждътъ постжпва, когато нѣкой отъ избранитѣ съвѣтници подаде оставка, се помине, изгуби качеството на избираемъ, или се окаже, че нѣма това качество". Значи, сжщиятъ принципъ, който важи за народното прѣдставителство, сжществува и въ случая, когато е конституиранъ вече общинскиятъ съвѣтъ: сжща е и причината за да напустне съвѣтникътъ, послѣдующъ отъ конституирането на общинския съвѣтъ. Това е правилото. Слѣдователно, правилото за замѣстничество въ пропорционалната система е правило осветено отъ законодателя. То не може да бѫде друго-яче. Нѣма пропорционална система никждѣ, която ще отрѣче замѣстването на единъ кандидатъ, който напуска по тия законни причини, указани въ закона, г. да бѫде замѣстенъ отъ слѣдующия. Това не е пропорция. Вие унищожавате принципа на пропорционалната система.

И. Вълчевъ: Не е вѣрно. Погрѣшно мислите.

Н. Мушановъ: Вие ми приказвате, че не е вѣрно; азъ Ви казвамъ, че отъ това по-вѣрно нѣма на свѣта.

Д. Кьорчевъ: Какъ е практиката другадѣ? Има ли въобще другадѣ такава практика?

Н. Мушановъ: За кое?

Д. Кьорчевъ: За тая наредба на закона.

Н Мушановъ: Нѣма друга практика, азъ ще ви кажа по-нататъкъ.

Д. Кьорчевъ: Азъ казвамъ за оная практика, която Вие искате да се установи — да става замѣстването?

Н. Мушановъ: Замѣстване става, както въ народното прѣдставителство, кждѣто сжщо е възприетъ принципътъ за замѣстването.

Д. Кьорчевъ: Азъ казвамъ за оная практика, която вие прѣпоржчате — кждѣ я има и какъ става?

Н. Мушановъ: Наврѣдъ, кждѣто има пропорция.

Д. Кьорчевъ: Това е общо казано.

Н. Мушановъ: Ако искате да правя дисертация, трѣбваше да чета автори.

Д. Кьорчевъ: Авторитѣ, това е доктрина, а практика ми кажете.

Н. Мушановъ: Ще имамъ случай другъ пжть да Ви кажа, защото не искамъ да посочвамъ автори, които самъ не зная.

Д. Кьорчевъ: Но туй често упражнение на този законъ на практика е създало колизии. Какъ сж изравнени тия колизии?

И. Януловъ: Въ Белгия, Сърбия, Швейцария има тая практика — става замѣстване.

Н. Мушановъ: Г. г. народни прѣдставители! Това е принципътъ на пропорцията, това е сжществената и характеристична черта, възприета отъ системата на нашия законъ, която е система, възприета и въ чуждитѣ държави — системата въ Белгия, отъ дѣто е взетъ нашиятъ законъ.

Д. Кьорчевъ: Белгийската практика е друга.

Н. Мушановъ: Това е то, и не може да бжде друго-яче. Но, сега, нататъкъ. Въпросътъ се поставя другадѣ, защото едно възражение може да се направи винаги. Това до тукъ, и да е вѣрно, не засѣга още онзи въпросъ, който се полага да го разрѣшимъ. Въпросътъ, положенъ за разрѣшение, е слѣдниятъ. Ако половината отъ избранитѣ съвѣтници, които по този начинъ се замѣстватъ, сѣтне си дадатъ оставката, може ли да става замѣстване отъ послѣдующитѣ, или законодателятъ е разбиралъ по свои съображения, че когато половината отъ съвѣтницитѣ напуснатъ съвѣта, той вече не може да има авторитета на учрѣждение, избрано отъ ония избиратели, които сж гласували за цѣлия съставъ. Въпросътъ, който се полага отново, е този, вторияТъ въпросъ. Азъ ви напомнихъ по-напрѣдъ, какъ бѣше законодателството при мажоритарната система, за да ви убѣдя, че нашата система приема замѣстничеството даже при мажоритарната система съ хора, които иматъ сравнително много малко получени гласове, половината отъ най-малко полученитѣ гласове отъ кандидата, който е въ общината. Примѣръ. 100 гласа е получилъ най-малко кандидатътъ, който при мажоритарната система бѣше общински съвѣтникъ; получилиятъ 50 гласа вече при общинскитѣ избори имаше право да застжпва оня, който по една или друга причина напуска съвѣта. Когато това нѣщо ставаше при мажоритарната система, ето още единъ новъ аргументъ, да ви докаже, че това не можа да не стане особено при пропорционалната система, при изричния текстъ на закона. Съображенията на законодателя не бѣха други, а сж само едни — да гарантира по възможность стабилностьта на общинитѣ, защото за законодателя е много важно, дали общинскиятъ животъ на нашата държава ще бжде въ постоянна несигурность, или ще може да нагласи общинскитѣ съвѣти така, че за извѣстно врѣме, опрѣдѣлено въ закона, 2—3 години, ще иматъ спокойствие да работятъ и се грижатъ за общинскитѣ работи. Това е било съображението, което законодателътъ е ималъ прѣдъ видъ. И въ туй отношение, г. г. народни прѣдставители, азъ виждамъ дслж г. министъръ-прѣдсѣдателя повечето да ни приказва сноши такива работи: „Ама какво има въ тоя членъ, което да засѣга пропорцията? Изборитѣ ще си станатъ пакъ по пропорцията, нея нѣма кой да я измѣни, но ние искаме, като си дадатъ оставката половината отъ съвѣтницитѣ, да се произведатъ избори, слѣдователно, съ нищо не се засѣга пропорцията". Но законодателътъ все е ималъ мисъль, г-да, той все е гонилъ нѣкаква цѣль. Не отъ удоволствие, за да разтуряме общинитѣ, ще трѣбва да приемемъ това правило, а отъ практически съображения на законодателя. По този практически въпросъ отъ политическо значение ние ще трѣбва да опрѣдѣлимъ, каква практическа цѣль гонимъ като искането на г. министъра. Моето разбиране е, че не е сжществувало въ нашето законодателство, даже при мажоритарната система, по-опасно срѣдство за общинското самоуправление и по-лошо посѣгателство спрѣмо сигурностьта на общинитѣ, отколкото сегашното. И нека се изкажемъ по-открито. Ако това срѣдство сжществуваше при мажоритарната система, то нѣмаше да нанесе такива пакости на общинитѣ, отколкото ако се възприеме пожъ режима на пропорционалната система. И тоя ми страхъ ще трѣбва сега да обоснова съ нѣколко факти. Разтурянето на една община, избрана по мажоритарната система, какви послѣдици водѣше слѣдъ себе си? Ще дойде другъ единъ новъ съвѣтъ, който по мажоритарната система ще има болшинство, обаче сигурно бѣше поне, че отъ деня, когато стане новъ изборъ, докато се смѣнятъ партитѣ, които сж на власть, тази община ще има спокойствие да работи, подкрѣпена и отъ централната власть. При мажоритарната система, слѣдователно, опасностьта за общината щѣше да бжде тая, че партизанитѣ, които сж на власть, ще могатъ врѣменно да взематъ общината въ ржцѣтѣ си, додѣто сж на власть. Защото падне ли партията отъ горѣ, другата партия, която поеме властьта, по сжщия начинъ ще добие болшинство, но отъ този периодъ, отъ какъ се смѣнява правителството отъ властьта, отъ какъ я поеме додѣто я напусне, общината все можеше сериозно да работи. Какво орждие се дава сега въ ржцѣтѣ на властьта съ това измѣнение, което се прави на чл. 144 отъ избирателния законъ? Съ това измѣнение ние даваме възможность на правителството да разтуря общинитѣ, даваме му партизанскитѣ изгоди — какви? — да може при пропорцията да вземе сравнително повече гласове въ общинскитѣ съвѣти, като произведе избори съ тричленни комисии. Но, г. г. народни прѣдставители, ако тази пропорционална система би дала възможность на една община, която ще се създаде по пропорционалната система, да има болшинство да управлява — трѣбва да кажемъ — все пакъ тази община ще има възможность 2—3 години да управлява, додѣто една партия управлява на власть. Но тъкмо противното е. Съ туй ние не подобряваме общината, а още повече я разстройваме, защото, както г. Таневъ ви каза, примѣрътъ за Пещера ще бжде общъ примѣръ, който ще царува въ България. Вие ще направите, щото партизанщината постоянно да отива и да се връща, общината да се намира винаги подъ страха, че ще бжде разтурена, защото половината отъ съвѣтницитѣ ще си дадатъ оставкитѣ, и въ края на крайната този народъ, който по-практически гледа на работата, отколкото ние, които все идеализираме, ще каже: „Нашата община заприлича на нищо; при тази система не може да има управление, ние прѣдпочитаме най-черната и дяволска система, която ще нареди стабилность въ общината; ние не можемъ да разберемъ тая мждра система, която не може да даде възможность на общината петь дена да може спокойно да работи".

Г. Поповъ: Този народъ никога нѣма да каже това.

Н. Мушановъ: Щомъ като народътъ нѣма да каже това, тогава срѣдството е добро.

Т. Лукановъ: Вие говорите за суспендирането на пропорционалната система.

Н. Мушановъ: Наистина, г-да, ние не се разбираме. Азъ искамъ да ви кажа, че тъкмо за да се унищожи пропорцията, се създава това законоположение, което ще накара практическия човѣкъ да викне противъ една система, която не е нагодена за нашия животъ.

И. Вълчевъ: Неоправданъ страхъ.

Н. Мушановъ: Ние живѣемъ въ България и на единъ такъвъ въпросъ ние трѣбва да погледнемъ повечко отъ неговитѣ практически послѣдствия, отколкото отъ гледна точка на идеитѣ, които той съдържа въ себе си. Това е практиката. Ние въ България страдаме отъ единъ политически идеализъмъ — да възприемаме всичко хубаво. Това е добро. Но политикътъ, който има за цѣль да види приложението на единъ свой принципъ въ неговата срѣда, тамъ, кждѣто живѣе, трѣбва да знае какви практически послѣдствия той ще донесе, защото често пжти хубавитѣ принципи допасятъ лоши послѣдствия, приложени въ друга срѣда.

И. Вълчевъ: То зависи отъ хората.

Н. Мушановъ: Ами че ние се пазимъ отъ хората!

И. Вълчевъ: Именно, именно, казвамъ. Но такъвъ може да има на стотѣ единъ.

Н. Мушановъ: Сега, г. г. народни прѣдставители. Софийската община ще се разтурва. Това цѣли законопроектъть. Азъ съжелявамъ тая община, която утрѣ ще се намѣри въ сжщото положение. И нека това запомни г. Илия Вълчевъ. Нима вие мислите, че на тия партии — широки и тѣсни социалисти, народняци, демократи и т. н. — които се борятъ тукъ, ще имъ вземете много отъ гласоветѣ при пропорционалната система? Вие може да имъ вземете въ своя полза 5—6 отъ тѣхнитѣ мѣста въ общината, по силата на туй, че сте на власть. Но какво ще бжде туй управление, когато вие ще имате 14 срѣщу 16 съвѣтника въ общината? Нима вие мислите, че като се смѣни утрѣ властьта, нѣма да се намѣри единъ отъ вашитѣ съвѣтници, както обикновено става, който да мине на страната на опозицията, за да подпишатъ 15 души заявление, че си даватъ оставката, за да се разтури общината? Ще я разтурятъ. Всѣки отъ насъ, който стои тукъ, е политикамъ, знае какво е община, знае нашитѣ партизански нрави. Азъ съмъ убѣденъ, какво вие ще се съгласите съ мене, че съ това срѣдство, което сега даваме на министра на вжтрѣшнитѣ работи и народното здраве, при нашията партизански животъ и партизански нрави, ние ще унищожимъ стабилностьта на общинитѣ, ще подкопаемъ силно авторитета на пропорционалната система въ общината. И практическиятъ разсждъкъ и здравитъ смисъль на българина, който желае повече работа, отколкото системи, ще си каже, че ние имаме една избирателна система, която не е година, и ще желае да се отмѣни. Ето защо, г. г. народни прѣдставители, не трѣбва ние себе си да лъжемъ. Когато се въведе най-напрѣдъ пропорционалната система, въ градскитѣ съвѣти започнаха повече словоборствата, отколкото работа, и вие знаете колко хора подхранваха мълвата, че тая система не е добра за голѣмитѣ градски съвѣти и че тя трѣбва часъ по-скоро да се унищожи.

Г. Димитровъ: Това говорятъ заинтересованитѣ партизани.

Н. Мушановъ: Не заинтересованитѣ партизани. — Но тая система, както всички системи, за да се приложи, изисква усилието на всички хора, които участвуватъ въ общинскитѣ съвѣти. Трѣбваше практика, трѣбваше разбиране и задружна работа на хората, да намѣрятъ помежду си онова, което ги съединява, да направятъ компромисъ помежду си и постепенно-постепенно да намѣрятъ пжтя на една обща съвмѣстна работа. Но това не може да стане за единъ день, когато се въведе системата, а става послѣдователно. И полека-лека можа да се дойде дотамъ, че общинскитѣ съвѣти се помиряваха, сдоби се навикътъ на компромиса, безъ да смѣта, че се компрометира най-доброто, като отива къмъ по-доброто. И, както виждате, при тази разнообразность въ нашитѣ партии, ние пакъ имаме една цѣлость, една власть, която може да направлява работитѣ на общината. Тъй е. И заради туй, когато разглеждаме въпроса отъ практическа гледна точка, „азъ казвамъ: който желае общинската стабилность, той трѣбва да гласува противъ законопроекта. Който желае българската общинска власть да бжде постоянно арена на партизанскитѣ вражди, за да не се създаде никога стабилна власть и единъ кметъ-инициаторъ, който да води общинския съвѣтъ, нека гласува за законопроекта. Ние въ туй отношение сме начисто.

Но, г. г. народни прѣдставители, прѣди да свърша, искамъ да отговоря на двѣ три бѣлѣжки, които направиха г. министърътъ и г. Илия Вълчевъ.

Г. министърътъ на вжтрѣшнитѣ работи и народното здраве ни каза: „Г-да! Знаете какъ ставатъ у насъ избори. Начело на листата стоятъ винаги по-отбранитѣ хора. И когато вие допускате тѣ да си даватъ оставката и допускате тѣ да бждатъ замѣствани отъ послѣдующитѣ кандидати въ листата, вие съ туй понижавате въ качествено отношение общинския съвѣтъ“. Азъ нѣма всецѣло да отрѣка истинностьта на този въпросъ. Но тъкмо ние диримъ цѣлъ на всички тия работи, които ставатъ въ България. Цѣлътъ е тъкмо въ противната мѣрка на онази, която ни прѣпоржчва г. министърътъ. Защо? Прѣди всичко, партитѣ днесь се стрѣмятъ да си наредятъ своитѣ листи отъ сериозни хора. Наистина, тѣ поставятъ нѣкждѣ начело на листата по-добритѣ хора. Но азъ зная, напр., че нашата листа въ София имаше на 12-то или 14-то мѣсто, може-би, по-годни хора, отколкото на 2-то мѣсто. Има други партии, които гледатъ партийно на листата, които си редятъ листата съ сериозни хора отъ началото до края. Но, ако това е истина, азъ казвамъ, че законодательтъ трѣбва да се стрѣми да вземе такива именно мѣрки, които не ще позволяватъ на хората, които стоятъ начело на листата, да си даватъ оставката. Трѣбва да не имъ се позволява това. Това, собственно, трѣбва да е законодателната мѣрка, а не да ги фаворизираме чрѣзъ едно законодателство да си даватъ оставкитѣ не по интереситѣ на общината, не по обществънъ интересъ или, ако искате, по тѣхенъ интересъ, а по чисто партизански интересъ на партията. Питамъ азъ, можете ли ми каза, защо шесть души отъ една партия си даватъ оставкитѣ? Нима мислите, че за доброто на общината? Повече отъ партизански съображения. Вие имъ отваряте вратитѣ да искатъ да разтурятъ общинитѣ. Недѣйте приема туй по законодателенъ редъ и вие ще видите, че всички хора, избрани начело на листитѣ, ще стоятъ, никой нѣма да желае да напуща общината.

И. Вълчевъ: Нѣма ли подаване оставки на съвѣтници отъ страхъ да поематъ тежка отговорность? Това го има въ много общини: само за да избѣгнатъ отъ тежка отговорность, излизатъ отъ съвѣта.

Н. Мушановъ: Г-да! Има често пжти порядъчни хора, хора полезни за общината, които си даватъ единично оставкитѣ. Това се вижда, отъ него нѣма никаква опасность. Азъ не мога да разбера съвѣтницитѣ отъ една партия, която се бори въ изборитѣ да дойде на власть въ общината, да си даватъ самички оставката, ако мотивътъ на тая оставка не бжде именно този, че тѣ искатъ да постигатъ партизански цѣли, да разтурятъ съвѣта и въ дадено врѣме да могатъ да получатъ болшинство.

И. Вълчевъ: Има и такива.

А. Кундалевъ: Всички сж такива.

Н. Мушановъ: Това е то, г-да. И затуй ви възразявамъ: щомъ като има това опасение — и ние го важдаме — тогава недѣйте приема, че ако половината отъ съвѣтницитѣ си подадатъ оставката, съвѣтътъ може да се разтури; и увѣренъ съмъ, че тогава никой нѣма да си дава оставката, всички ще стоятъ на мѣстата си. Това е срѣдството.

Практическата, слѣдователно, послѣдица — стабилностьта на общинитѣ изисква не туй разпореждане, а противното, което и Върховниятъ касационенъ сждъ е казалъ: не може да се разтура общински съвѣтъ, докогато има замѣстници или докогато — както казва чл. 144, поне споредъ тълкуванието, което азъ приемамъ, че може да му се даде — поне половината отъ всички съвѣтници не сж си дали оставката. „Отъ всички съвѣтници“, казва законътъ: отъ всички онія, които сж избрани, които сж кандидати въ листитѣ. Защото, съотвѣтнията членъ, г. г. народни прѣдставители, забравихъ кой бѣше, казва: „Прогласяватъ се за избрани само онія, които попадатъ, съобразно гласоветѣ, а всички други сж кандидати-заставщици. Законодательтъ, като казва: „Всички съвѣтници“, иска да каже, че може да се разтури единъ съвѣтъ само тогава, когато половината отъ всички, които сж въ листата, си подаватъ оставкитѣ, или бждатъ отстранени. Защо? Има резонъ. Защото се смѣта, че онія избиратели, които гласоподаваха за листата, сж излъгани отъ избранницитѣ си, когато виждатъ, че половината отъ всички, които сж въ листата, си отиватъ и когато се прѣдполага още, че тѣ сж имъ дали довѣрието си. Има голѣмъ резонъ въ това. Напр., тукъ се борятъ 10 листи по 30 души

300 души. 150 отъ тѣзи хора си даватъ оставкитѣ; безспорно е, че избирательтъ е измаменъ. Такъвъ случай може да не се прѣдстави, но азъ казвамъ резона му.

М. Такевъ: Послѣдната алинея на чл. 144.

А. Димитровъ: Случаятъ въ с. Павликени.

Н. Мушановъ: Азъ казвамъ хипотетически, защото може да се случи. Ще ви кажа, какво се случи въ с. Павликени. Тамъ всички съвѣтници отъ различнитѣ партии си дадоха оставкитѣ по общо съгласие, за да стане новъ изборъ.

А. Димитровъ: Сега става сѫщото въ с. Бѣла-черква.

Н. Мушановъ: Вѣрно е. Това става сега и въ Бѣла-черква. Сѫщото става, както виждате и въ Търновско: всички съвѣтници си даватъ оставкитѣ, за да се прѣдизвика новъ изборъ. Разбиратъ се хората, виждатъ, че тази работа не върви, интереситѣ на общината не сѫ поставени добрѣ, и си казватъ: „Да си дадемъ оставкитѣ и да консултираме пакъ избирателитѣ“. Когато половината отъ всички съвѣтници си дадатъ оставкитѣ, естествено нѣма съвѣтъ, онова довѣрие, което избирателитѣ сѫ имали, пада по силата на туй, че избранията е измамилъ довѣрието на избирателя, и законодательтъ казва, че въ такъвъ случай трѣбва да стане изборъ. Въ туй има резонъ, нѣма партизанство; въ туй ще има по-голѣмъ интересъ на общината, съзрѣнъ отъ всички хора, и тѣ искатъ да дадатъ възможность на тая община да избере нови съвѣтници. И тъй, г. г. народни прѣдставители, ако е право съображението на г. министра, че като си дадѣли оставкитѣ по-първитѣ хора, съвѣтътъ вече не прѣдставлявалъ онова, което биха желали избирателитѣ, то тъкмо говори противъ тази забѣлѣжка и казва: „Недѣйте допуща, именно, разтурянето на съвѣтитѣ, когато половината съвѣтници си дадатъ оставкитѣ, и тогава ще задържите всички сериозни и годни хора да си гледатъ работата“. А освѣнъ тази партизанска причина, за да си даватъ съвѣтницитѣ оставкитѣ, азъ не виждамъ друга обща или колективна. Защото нашитѣ нрави, г-да, сѫ такива. Тѣзи въпроси не се повдигатъ другадѣ при други нрави, кѫдѣто има пропорционална избирателна система. Принципътъ на нашето законодателство е чрѣзъ законитѣ да влияемъ на нравитѣ. И затуй ви казвамъ: нека тѣзи партизански нрави, които се показватъ, които искатъ да разстроятъ българската община, да ги парализираме по законодателенъ редъ и да кажемъ, на съвѣтницитѣ, че по закона тѣ трѣбва да изпълнятъ единъ свой дългъ и да си гледатъ работата.

Второ съображение на г. министра. Менѣ ми прави впечатление, че неговитѣ съображения бѣха все отъ практически характеръ и азъ намирамъ, че тѣ сѫ не на мѣсто. Г. Илия Вълчевъ отъ тукъ (Сочи трибуната) каза: „Ние, либералитѣ, ще се боримъ за тази система, ако вие искате да я унищожите“. А неговата рѣчь бѣше тъкмо противъ пропорционалната система, като искаше да каже: „Какъ министърътъ на вѫтрѣшнитѣ работи да нѣма право да изпѫди 15 души съвѣтници отъ Софийската община“?

И. Вълчевъ: Кой е казалъ за изпѫждане? Това не е вѣрно. Вие трѣбва да държите смѣтка, какво съмъ казалъ. Азъ никога не съмъ казалъ, че той има право да изпѫжда. Напротивъ, азъ съмъ противъ това. Само когато си дадатъ оставкитѣ или бѫдатъ дадени подъ сѫдъ, съвѣтътъ може да се разтури. Какъ така изопачавате работата?

Н. Мушановъ: Сега трѣбва да Ви чета рѣчьта, които сѫ свидѣтели на нашия споръ, г. Вълчевъ, ще се убѣдятъ, че азъ не изопачавамъ.

И. Вълчевъ: Справете се съ дневника. Записано е отъ стенографитѣ какво съмъ казалъ.

Н. Мушановъ: Г. Вълчевъ поддържаше тъкмо, че общинитѣ не трѣбва да иматъ никаква гаранция, за да може партизанството да вилнѣе, както по-рано.

И. Вълчевъ: А когато има злоупотрѣбители да ги държимъ ли тамъ, да разхищаватъ общината?

Н. Мушановъ: Ето на! Г. Вълчевъ! Азъ не казвамъ, че трѣбва да ги държимъ, но това, което законодателтъ е направилъ отъ десятки години, трѣбва да ви е научило вече да разберете, че то е по-солидно отъ онова, което Вие желаете. Никой не иска, щомъ въ общината има провинени, да се държатъ. Законодателството е приело, че всички провинени и прѣстѫпници трѣбва да се отстраняватъ по оня редъ, който дава най-голѣма гаранция, че ще бѫде законенъ и справедливъ, т. е., чрѣзъ сѫдилищата. А днесъ г. Вълчевъ, както и г. министърътъ, като ни даватъ аргументи, че Софийската община прѣдставлявала сборище отъ хора, които не гледали интереситѣ на общината и които нѣмало какъ да се изпѫдятъ, казва: „Вие ще ни дадете срѣдство да направимъ това по този начинъ“. И г. Радославовъ съ една искреность . . .

Г. Димитровъ: Наивность.

Н. Мушановъ: . . . ни изповѣда: „Ние ще стоимъ вънъ, а вие ще стоите вѫтрѣ!“ Ако това сѫ съображенията, които се привеждатъ, тогава нѣма нужда ние да доказваме, че тѣзи мѣрки не сѫ добри за стабилностьта на общинитѣ. Но азъ смѣтамъ, че има солидна, сериозна гаранция: опасностьта, ако искате, е че спрѣмо общинитѣ сѫ си послужили повече партизански, отколкото че сѫ останали непорядъчни хора вѫтрѣ. Кой отъ васъ не знае, че въ нѣкои общини по-влиятелни партизани, почтени хора, тъй или инакъ, се далоха подъ сѫдъ, за да се изпѫдятъ? Но азъ не зная нѣкѫдѣ да е имало прѣстѫпници и властьта да не е могла да ги извади. Въ туй отношение ние правимъ заключения безъ да държимъ смѣтка на фактитѣ и дѣйствителностьта въ нашия животъ. Азъ зная, знаете и Вие, г. Вълчевъ, че двама слѣдователи разслѣдваха работитѣ на съвѣта, но не се намѣри сѫдъ, който да постанови, че съвѣтницитѣ сѫ прѣстѫпници и да ги отстрани. Нима тази гаранция не е по-голѣма, отколкото произволътъ на министра на вѫтрѣшнитѣ работи, като партизанинъ? Защо тогава вие вземате този аргументъ, за да подкрѣпите вашето прѣдложение — щомъ като половината отъ съвѣтницитѣ си дадатъ оставкитѣ, съвѣтътъ да се разтури? Защо гоните пѣлта да спасите общинитѣ отъ прѣстѫпници ли? Слава Богу, има прокуроръ; той ще може много добрѣ съ неговитѣ срѣдства да гарантира това, което законътъ и ние желаемъ.

И. Вълчевъ: Виждамъ какво желаете. Ако искате да говорите едностранчиво и да изкривявате фактитѣ, може.

Н. Мушановъ: Ето това се е гонило. Нѣма защо да проповѣдвате, че чрѣзъ това измѣнение, което искате, се стрѣмитѣ да извадите прѣстѫпницитѣ отъ общинитѣ и да запазите стабилностьта имъ. Вижда се, че не е то.

И. Вълчевъ: Това Ваше мнѣние е погрѣшно и се основава само на приказки.

Н. Мушановъ: И, може-би, защото г. министърътъ е заблуденъ въ ефикасностьта на неговото срѣдство, свършй рѣчьта си като каза: „Ние всичко туй правимъ за доброто на общинитѣ“. Ако се прави за доброто на общинитѣ, да се съгласимъ всички да стане. Но отъ малкото, което казахъ, отъ онова, което всички казаха, и отъ онова, което всѣки разбира, виждa се, че не се цѣли тукъ подобрение стабилностьта на общинитѣ. Ако има нѣщо, което замѣдлява вървежа на нашитѣ общини — нека си го кажемъ ясно — то е, че докато при старата избирателна система кметътъ бѣше инициаторъ, както и трѣбва да бѫде, въ общината, човѣкъ съ инициатива, който да предприема работитѣ и да има контрола на съвѣта си, и то въ врѣмето, когато нашитѣ общини иматъ най-голѣма нужда отъ всестранна работа, при пропорционалната избирателна система, която ние въведохме, единъ кметъ трѣбва да се наложи не вече само на своята партия, което е лесно, но на всички партии, трѣбва да се наложи на своитѣ другари, които го подкрѣпятъ, по силата на коалицията, която пропорционалната система прѣдполага. А такъвъ човѣкъ сега при пропорцията, който да се наложи изведнажъ, нѣма. Запдатитѣ, които кметоветѣ получаватъ, сѫ твърдѣ слаби, за да може да има сериозни хора за кметове даже въ голѣмитѣ градове. Затуй, г. г. народни прѣдставители, дѣятелностьта въ нашитѣ общини не е тъй добра. Азъ се абстрахирамъ отъ въпроса за вмѣшателството на централната власть. И тъкмо когато трѣбва да дадемъ възможность на хората, избрани за три години, да се споразумѣятъ, да окастрятъ партизанскитѣ си щения и озлобления, които тѣ сѫ култивирали десятки години въ опозиционната борба, тъкмо когато трѣбва да дадемъ възможность повече врѣме да се видятъ, да се разбератъ, да си опрѣдѣлятъ планъ на работа и да из-

берать човѣкъ да ги води, въ това врѣме ние намираме едно срѣдство да ги унищожимъ, да ги парализираме, и съ туй мислимъ, че правимъ добро на общинитѣ. Азъ, г-да, не разбирамъ това добро на общинитѣ.

Ще заключа. Върховниятъ касационенъ сждъ, върховното ни учрѣждение, не по партизански съображения е издало опрѣдѣлението си. То тълкува закона, тълкува мисъльта на законодателя и намѣри тъкмо онова, което законодателтъ е искалъ. Азъ бихъ молилъ г. министра на правосждието да приеме, че както принципътъ на пропорцията, тъй сжщо и интереситѣ на общината се гарантирать много добрѣ отъ тоя законенъ редъ, който е санкционирань сега отъ върховното ни сждилище и да не създаваме другъ единъ законъ, който, отъ една страна ще унищожи пропорцията въ принципа ѝ . . .

И. Вълчевъ: Не е вѣрно това, джанъмъ!

Н. Мушановъ: . . . и, отъ друга страна, ще отвори вратитѣ на бждащи произволи, които ще докарать не само разнебитване на общинитѣ, но и най-голѣмо зло на пропорционалната избирателна система, защото, по моето разбиране, тя ще се дискредитира съвършено въ очитѣ на българскитѣ избиратели. Пропорцията да си държимъ. Но ако искаме добъръ резултатъ, тъй както тя дава въ чужбина, нека всѣки разбере своята длъжность, че, първо, трѣбва да се стреми да ѝ служи, защото, ако я оставимъ като идеалъ, такъвъ, какъвто е, безъ ние да погледнемъ нашата обязаность спрѣмо нея, тя въ България добрини нѣма да ни донесе.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Има думата г. министърътъ на правосждието.

Министъръ Х. Поповъ: Г. г. народни прѣдставители! Менѣ ми се струва, че ораторитѣ, които толкова нападатъ проекта, не държатъ точна смѣтка за нашия законъ, за неговия смисълъ и неговата буква. Вѣрно е, обаче — трѣбва да признаемъ — че законътъ ни тукъ е тонкозъ неясенъ, щото даже сждиитѣ въ България се разтѣлиха на двѣ мнѣния. И това ме застави да сезирамъ Върховния касационенъ сждъ, за да видя пъкъ той какъ мисли. И дѣйствително Върховниятъ касационенъ сждъ взе едно мнѣние; другитѣ мнѣния останаха. Ако се гледа, какъ е нашиятъ законъ — че всѣко опрѣдѣление на Върховния касационенъ сждъ, което тълкува, е задължително, докато не излѣзе законъ — сега правосждието, въ лицето на Върховния касационенъ сждъ, мисли тъй, както мислятъ много тукъ отъ лѣвицата: именно, че щомъ половината отъ състава на общинския съвѣтъ или на окржжния съвѣтъ или повече отъ половината си дадатъ оставката, съвѣтътъ не трѣбва да се разтуря, докато съотвѣтствующата листа може да даде други съвѣтници. Това е мнѣнието на правосждието по тълкуването на закона. Сега, азъ, когато сезирахъ Върховния касационенъ сждъ — да изповѣдамъ тукъ — мислѣхъ, че той ще рѣши противното. Защо мислихъ тъй? Защото нашиятъ законъ е така, законътъ е задължителенъ, особено за сждиитѣ и тѣ трѣбва да го разбиратъ точно, както каза г. Такевъ, трѣбва да разбиратъ смисъла на закона, духа му, терминологията му и подиръ това да рѣшаватъ. Сега, Върховниятъ касационенъ сждъ, като се основава на чл. 144, казва, че ако половината отъ съвѣтниитѣ си дадатъ оставката, трѣбва да се замѣстватъ. Този терминъ е, който даде поводъ да се спори въ всички сждилища и да има разни практики, даже както каза г. Такевъ, въ единъ сждъ да има двѣ практики — при разни състави, разбира се, защото всѣки сждия може да мисли и да тълкува — законътъ му дава това право — тъй, както той разбира. И дѣйствително, чл. 144 трѣбваше да се тълкува синтетически съ другитѣ ни закони. А това не направиха нѣкои сждии, особено Върховниятъ касационенъ сждъ. Прѣдставете си какво говори тукъ послѣдната алинея на този членъ: „Окржжнитѣ съвѣти се разтурятъ и се назначаватъ нови избори, когато останатъ половината или по-малко отъ половината на всички съвѣтници. Сега, какъ тълкуватъ тѣ „всички съвѣтници“? Както тълкуваха г. Такевъ, г. Мушановъ и други нѣкои. Подъ „всичкитѣ съвѣтници“ се разбирало не тѣзи, които управляватъ, или които съставляватъ състава на съвѣта — да кажа тъй, за да можемъ да разбираме всички съвѣти — ами плюсъ онѣзи, които сж били заедно съ тѣхъ кандидати, т. е. онѣзи, които могатъ да бждатъ съвѣтници, ако тѣ излѣзатъ. И тукъ трѣбваше да се спратъ всичкитѣ юристи: какво разбира нашиятъ законодателъ подъ думитѣ „всички съвѣтници?“ Ако въ София има 30 души съвѣтници, които ще работятъ, десеть партии по 30, излизатъ 300 души. Всички тия 300 души съвѣтници ли сж, или само 30 души сж съвѣтници? Какъ е разбралъ нашиятъ законодателъ, когато е постановилъ думитѣ „всичкитѣ съвѣтници?“ Трѣбва да се държи смѣтка за това. И за да може да се държи смѣтка, трѣбва синтетически да се погледне на този членъ, да се съпостави съ други членове въ нашето законодателство, отъ които ще изпъкне ясно мисъльта на законодателя, че когато говори „всичкитѣ съвѣтници“, той не разбира по никой начинъ кандидатитѣ, които сж били въ тая листа, а само тѣзи, които сж утвърдени. Азъ сега ще докажа това. Първо. Да вземемъ чл. 137 отъ избирателния законъ. Той казва, че когато — правилото — относително вжтрѣшния редъ за гласоподаването, цвѣта на бюлетинитѣ, броя на кандидатитѣ, прѣброяване подаванитѣ гласове, разпрѣдѣление на мандатитѣ и, повторнитѣ избори сж сжщитѣ, както и за законодателнитѣ избори. Значи, когато се избиратъ съвѣтници за окржжнитѣ съвѣти, правилата ще бждатъ сжщитѣ: сждътъ ще отдѣли: „Тия сж народни прѣдставители, тия сж допълнителни народни прѣдставители“. Значи, тукъ ще кажемъ: тия сж съвѣтници, а тия тукъ — допълнителни съвѣтници: тѣ не сж съвѣтници.

А. Димитровъ: А едното и другото е всичкитѣ.

Министъръ Х. Поповъ: Чакайте малко. Сега чл. 120 говори за депутатитѣ така: (Чете) „Въ всѣка листа спечелениитѣ мандати се даватъ на първитѣ по редъ кандидати, които сжтъ провъзгласява за народни прѣдставители, а останалитѣ по редъ — за допълнителни народни прѣдставители“. Тѣ сж вече допълнителни народни прѣдставители. По аналогия щѣхме да кажемъ: тѣ сж допълнителни съвѣтници. Терминологията е ясна. Значи, ако законодателтъ е искалъ да каже „всичкитѣ съвѣтници“, щѣше да каже: „всички съвѣтници, въ това число и допълнителнитѣ“.

Н. Цановъ: Защо така?

Министъръ Х. Поповъ: Второ. Вземете сега чл. 6 отъ закона за окржжнитѣ съвѣти. Той казва: (Чете) „Прѣдсѣдателтъ и секретарътъ на окржжнитѣ съвѣти и членоветѣ на постояннитѣ комисии се уволняватъ отъ длъжность, безъ обаче да прѣстанатъ да бждатъ членове на съвѣта по изказано недовѣрие отъ окржжния съвѣтъ, ако за него сж дали гласъ повече отъ половината отъ всичкитѣ окржжни съвѣтници“ — другъ терминъ. По това имаме даже и дѣло вече въ Върховния административенъ сждъ. Дѣлото е въ Врана. Въ Врана се бламира прѣдсѣдателтъ на постоянната комисия. Тамъ се събрали 36 членове, 18 души гласували да бламиратъ прѣдсѣдателя и го бламиратъ. Прѣдсѣдателтъ обжалва това прѣдъ Върховния административенъ сждъ и казва, че въ чл. 60 отъ закона за окржжнитѣ съвѣти е казано: „. . . . повече отъ половината отъ всичкитѣ окржжни съвѣтници“. Отъ всичкитѣ съвѣтници, то значи: най-малко половината плюсъ единъ. Понеже въ Врана има 36 души съвѣтници, повече отъ половината сж 19, затуй Върховниятъ административенъ сждъ отмѣни това. Защо? Защото понятието „всичкитѣ окржжни съвѣтници“, значи това число, което е опрѣдѣлилъ законодателтъ, за да образува състава на тѣлото — било то законодателно или обсждително, всѣ едно. Терминологията е тази. Прѣдставете си сега ние да приложимъ вашата теория — „всичкитѣ съвѣтници“. Тогава този прѣдсѣдатель въ Врана не можете вие да бламирате нито съ 17, нито съ 19, нито съ 36 души. Защо? Защото избиратъ се отъ 10 партии по 36 души — 360 съвѣтници. Тогава, по тая теория, ще трѣбва 180 души плюсъ 1, значи 181 съвѣтници да кажатъ: „Бламираме прѣдсѣдателя на постоянната комисия“ — по тази терминология, която тукъ се проповѣдва. Не е тъй, значи. Сжщо и въ конституцията, когато се говори за $^2/_3$ отъ всичкитѣ депутати, всички трѣбва да помните отъ колко членове се състои законодателното тѣло. Ако то се състои отъ 243 души депутати, когато кажатъ „отъ всичкитѣ депутатии“ ще броите 243, нѣма да броите допълнителнитѣ депутати, които могатъ да дойдатъ и да замѣстватъ. Така е и въ тѣзи съвѣти. Когато кажете „всичкитѣ окржжни съвѣтници“, то значи, колкото съвѣтници има окржгътъ по закона, 36 ли, 60 ли — то значи всичкитѣ. Не значи, обаче, идяшитѣ слѣдъ тѣхъ, които могатъ да бждатъ кандидати; може да има безчисленно множество такива хора. Така и за общинскитѣ, и за всички, съ една рѣчь, законодателнитѣ тѣла или пъкъ — съюзни обще-

ствени тѣла — komunal wer bánde. Ето защо, казвамъ, азъ бѣхъ убѣденъ, че като сезирамъ Върховния касационенъ сждъ, той ще се спре на това, той ще помисли вече, когато въ закона изрично се казва: ... половината или помалко отъ половината отъ всичкитѣ съвѣтници", значи ли това, всичкитѣ кандидати, както въ провинцията вдигнаха теория нѣкои сждии, която теория се подвзе отъ маса отлични юристи, безъ да държатъ никаква смѣтка за правото и за текста на закона. Тогазъ какъвъ смисълъ ще иматъ тѣзи термини всичкитѣ ни закони? Вие ще ги опропастите, ще дадете съвсѣмъ прѣвратни тълкувания на всичко — като почнете отъ конституцията и свършите съ послѣднитѣ правилници. Така говорятъ законодателитѣ въ всичкитѣ страни. Когато казватъ: **отъ всичкитѣ**, това не значи кандидатитѣ и другитѣ, които ще дойдатъ въ бждще, то значи всички онія, които съставляватъ законния съставъ на едно тѣло, било то законодателно, или изпълнително, безразлично. Та, казвамъ, толкова е ясенъ юридически, щото нѣмаше защо да се спори за това.

Другъ е въпросътъ, ако вие искате да дадете това право на нашитѣ общини. То е вече въпросъ. Законодателътъ, ако иска, ще го даде: съвѣтътъ да не се разтуря, докато не се довършатъ всичкитѣ — не само тези, които сж, а и онѣзи, които могатъ да бждатъ. То е въпросъ вече на законодателя. А пъкъ въпросътъ, съ който се сезира Върховнияъ касационенъ сждъ, бѣше въпросъ на изпълнителната власть, респективно на сждебната власть. И тая власть, по моето мнѣние, трѣбваше тъй да се произнесе. Но тя си е въ правото да се произнася и иначе. Защото какво казва тя? „Какъвъ е смисълътъ на пропорционалната система?" Отъ тамъ излиза: пропорционалната система иска по възможностть да се застъпватъ лицата, които излизатъ. Защо? Защото борбата е между партии вече, а не е между лица. И тоя принципъ го прокарватъ до край. Вие можете да доведете до абсурдъ, когато ще прокарате единъ принципъ, безъ да държите смѣтка, че това не е тъй въ нашое законодателство, и не е тъй, защото пропорционалнитѣ системи, колкото и да сж системи за борба на партии, на политически организации, тѣ не сж отишли дотамъ, щото да унищожатъ личностьта. Въ Белгия, напр., има палишажъ — това е цѣлъ институтъ и се отнася до това, когато вашата партия ви тури на край на листата, не ще да ви даде първо мѣсто. Тамъ бюлетинитѣ сж направени така: отгорѣ има единъ кржгъ, който като го запълните, значи, че гласувате за партията; срѣщу всѣки кандидатъ сжщо има по единъ кржгъ; ако азъ искамъ да бжде попъвъ Поповъ, който е туренатъ на края, ще попълня кржга срѣщу неговото име. Когато ще стане разпрѣдѣляне на мандатитѣ, попеже Поповъ, който е отдолу има за себе си гласове, които сж пакъ на партията, ще прѣскочи всички по-горни и ще дадатъ на него мандатъ. Туй е палишажъ — че и лицето е, което влияе. Колкото и да искатъ да казватъ, колкото и да желаятъ партиитѣ да се борятъ, да се организиратъ, личностьта си има значение. Какво направиха нашитѣ демократи по този въпросъ? Първоначално, когато въведоха, тоя законъ, казаха, че ако нѣкой отъ първитѣ хора получатъ по-малко гласове, то пада имъ редътъ и дохаждатъ послѣдующитѣ.

Н. Мушановъ: Вие не сте го разбрали, г. Поповъ. Нашата система стана тъй, за да дадемъ право на избирателя да контролира листата, която опрѣдѣля партията. Ние казахме, че избирательтъ има право да задраска, и когато се зачертае едно първо име отъ листата отъ повече отъ половината избиратели, които сж гласували за тази листа, тогава ще се измѣни редътъ.

Председательтъ: (Звъни)

Министъръ Х. Поповъ: То послѣ стана. Вие почакайте, много сте нетърпеливъ човѣкъ. Въ първия законъ, който тѣ издадоха, за който г. Мушановъ говори и който види се той е забравилъ, бѣше тъй, че се даваше право да се зачеркна, и като се зачеркнатъ първитѣ хора отъ нѣколко души, то тѣ иматъ по-малко гласове и не могатъ да бждатъ избрани. Тъй имъ направиха на тѣхъ въ Стара-Загора: опозицията даде по 10 гласа на послѣдующитѣ и първитѣ хора не се избраха. И на насъ правиха тъй.

Н. Мушановъ: Тъй.

Министъръ Х. Поповъ: Тогава се измѣни законътъ отъ демократитѣ въ смисълъ, че половината отъ избирателитѣ трѣбва да бждатъ противъ първото лице въ листата, за да може да му вземе реда послѣдующият. Какво иска да каже демокрацията съ това? Че лицето не е нищо? Не, то значи нѣщо, само че, като не щѣха да взематъ белгийската система, гдѣто има палишажъ, туриха, че трѣбва едно голѣмо число избиратели да зачеркнатъ първото лице, за да си изгуби то реда, което едва ли може да стане. Защото, кждѣ въ Пловдивския окржгъ, да кажемъ, отъ 15 хиляди избиратели, които гласуватъ за една листа, можешъ да съберешъ за себе си половината? Това е абсурдъ, но то показва само туй, че Деморатическата партия не се прощава съ личностьта, и въобще нашиятъ законодателъ пакъ приема това начало и отпослѣ не се прощава съ него. Тогава защо говорите, че личностьта нищо не значи, че сега цвѣтове се борятъ? Вѣрно е, че цвѣтоветѣ се борятъ, но не по-малко е вѣрно, обаче, че първитѣ хора сж, които влачатъ избирателитѣ и избирателитѣ нѣма да дадатъ гласоветѣ си, ако почнете отъ опашката. А каква е цѣлта на законодателя? По възможность полсвината отъ избирателния корпусъ да има прѣдставители въ съвѣтитѣ. Ако прѣдставителитѣ на мнеиството, на по-малко отъ половината отъ избирателния корпусъ ги турите да управляватъ, туй вече значи, че вие разтурвате всѣкаква организация и давате право на мнеиствата да управляватъ, и суверинитетътъ ще отиде въ тия, които нѣматъ никакво значение въ обществото. Ето защо казвамъ, въпросътъ е много сложенъ и много важенъ. Когато вие имате половината отъ съвѣтницитѣ въ оставка, вече въпросътъ е на масата и трѣбва да се разсжждава по него, и не трѣбва да се мисли, че докрай ще се върви. И по мажоритарната система законодателътъ дава възможность да се замѣсти нѣкой излѣзналъ съвѣтникъ съ кандидатъ, който има най-много гласове подиръ утвърденитѣ съвѣтници, но най-малко половината гласове отъ подаденитѣ за утвърденитѣ членове на съвѣта. При тази система какво ще стане? Да вземемъ примѣра на г. Такевъ въ Пещера, дѣто се избиратъ 14 души съвѣтници. Прѣдставете си, че демократитѣ сж много силни и избиратъ 12 души съвѣтници, а либералитѣ двама. Какво ще стане, ако демократитѣ си дадатъ оставката? Другитѣ ли ще управляватъ, когато болшинството е тѣхно?

Н. Мушановъ: Дѣ има въртоглави, като иматъ 12 души отъ 14, да си дадатъ оставката?

Министъръ Х. Поповъ: Въ Нова-Загора сждътъ инакъ тълкува. Цанковистката листа е незаконна, тя нѣма съвѣтници, но никоя листа не може да й вземе нейнитѣ съвѣтници и стоятъ така; защото ще се палнатъ на либерали и земледѣлци, не ги даватъ никому. Бива ли тъй и може ли така? Ето защо, казвамъ, този законъ цѣли, първо, да се знае, че нашиятъ законодателъ не е ималъ това намѣрение, което му се дава сега отъ правосждието.

Д-ръ Б. Вазовъ: Това намѣрение е ималъ.

Министъръ Х. Поповъ: Мнѣнието на г. Вазова даже се тълкува отъ сжда. Азъ бѣхъ тукъ, когато Вие докладвахте и Ви попитахъ . . .

Д-ръ Б. Вазовъ: И азъ съмъ обяснилъ, че това е намѣрението на законодателя. Вие знаете какво е говорено отъ трибуната, то е онова, което правосждието казва.

Министъръ Х. Поповъ: Азъ зная, защото и азъ съмъ говорилъ. Вие когато бѣхте докладчикъ и когато въ комисията нищо за това не говорихте, когато единъ Ви апострофира, „Вие изпуснахте изъ устата си: „Това мисли комисията". Ако мисли това комисията, трѣбваше да измѣнимъ цѣлата тази терминология въ закона.

Д-ръ Б. Вазовъ: Това мислѣше.

Министъръ Х. Поповъ: Какво значи всички съвѣтници, всички допутати и т. н.? Може ли такъвъ абсурдъ да се прокарва? Никога не е мислило Народното събрание така. Азъ ви казвамъ, въ пълно съзнание това, защото съ тази система много съмъ се занимавалъ и я обичамъ. Не съмъ противъ нея, както г. Мушановъ, който цѣли 2 часа говори противъ нея, а сега плаче само за туй. Това е нищо, това е косъмъ, това нѣма да поврѣди абсолютно никому.

Н. Мушановъ: Не съмъ говорилъ никога противъ нея. Вие като я защищавахте, когато Събранието я прокарваше, тъй и сега я защищавате. Вие имате навикъ да защищавате двѣ противоположни тези съ сжщия жаръ.

Министъръ Х. Поповъ: Това мислите, че е голѣмъ недостатъкъ?

Н. Мушановъ: Мислите, че е добро качество ли?

Министъръ Х. Поповъ: Да защищавате мнѣнието си мислите, че е лошо качество? Нѣма да ме убѣдите.

Н. Мушановъ: Двѣ противни мнѣния защищавате.

Министъръ Х. Поповъ: Вие обвинявате правителството въ туй, че е искало ударъ да тури на тази система, да я провали и да я използува за партията. Толкова ли ни мислите за глупави? Ние ако искаме да туримъ ударъ на нея нѣма да се мотаемъ тукъ: ние имаме болшинство, ще вземемъ мажоритарната система.

К. Пастуховъ: Не ще смѣете.

Министъръ Х. Поповъ: Ние ако искахме това, ще ни запрѣтите ли? Ще поговорите, ще поговорите, и ще я вземемъ. Вие си съставлявате общественo мнѣние за нея, а ние искаме да ви дадемъ да разберете, че и подиръ насъ, вие сте длъжни, ако сте искрени политици, да поддържате тази система така, както е. Но да намирате туй измѣнение, което законодателятъ още не е приелъ, че е страшно прѣстжпление и охранване на партизани, че ние искаме да разтурваме общинитѣ, така може само да се говори, но туй не е право. Че колко общини сме разтурили ние? И кой го говори това, моля ви се. Това го говори г. Такевъ, който отъ 2 хиляди общини, 2 хиляди разтури, една осжди, а всички бѣха дадени подъ сждъ. (Ржкоплѣскане отъ дѣсницата) Какъ говорите това вие сега на насъ? Вие имате окржжно отъ Министерството на правосждието, че когато пратите ревизоръ въ общината, не прѣменно да се разтуря, а сега виждате, че сме щѣли да разтуримъ еди колко общини. Недѣйте прѣкалява.

К. Пастуховъ: Ние се боримъ противъ разтурянето на общинитѣ. Това ли е аргументътъ ви? Тоя аргументъ може да ви послужи противъ бившитѣ управници, за да ги сждите, че сж нарушавали законитѣ, но не и за защита.

Министъръ Х. Поповъ: Прѣди да възразявате, вие трѣбва да слушате.

К. Пастуховъ: Вие не можете да отправяте този аргументъ противъ насъ, които не сме причастни въ никакво нарушение на законитѣ и които се боримъ за дѣйствително самоуправление. Не можете да кажете, че въ миналото имало нарушения, слѣдователно, и вие сега трѣбва да правите нарушения.

Прѣдседателятъ: Моля, не прѣкжсвайте.

К. Пастуховъ: Вие може да се разправяте така съ демократитѣ, когато идете въ либералния клубъ, и да говорите противъ тѣхното управление, но въ Народното събрание вие не можете да защищавате една неправа кауза, съ беззаконията на вашитѣ прѣдшественици.

Х. Бояджиевъ: Какво махашъ съ ржка, това не е клубътъ на социалиститѣ.

Прѣдседателятъ: Г. Пастуховъ! Нарушавате реда и втори пжть ще бжда принуденъ да Ви наложа наказание.

К. Пастуховъ: Намалихте ми поведението.

Министъръ Х. Поповъ: Г. Такевъ се чуди: какъ така въ негово врѣме сж си давали съвѣтницитѣ оставкитѣ. Азъ го апострофирахъ и той се разсърди. Много лесно е да си прѣдставите, какъ става даването на оставки. Въ с. Кьдършикъ се явиха хора вжтрѣ въ съвѣта: биха съвѣтницитѣ, разкървавиха ги и на носила ги носиха въ болницата. Казаха имъ: „Оставкитѣ да си дадете!“ Единъ отъ съвѣтницитѣ бѣше Говачевъ. Извѣстно е, че навсѣкждѣ бѣше тази система. Когато единъ министъръ иска да сплаши хората, по този начинъ може всѣкога да ги сплаши. Вие можете ли да намѣрите такова явление днесъ у насъ? Нѣма.

Н. Мушановъ: Драгановскиятъ общински съвѣтъ г. министърътъ го разтури, безъ да иска мнѣнието на сжда. Ето, г. Момчиловъ знае тази работа.

Д-ръ И. Момчиловъ: Понеже ми отворихте устата, ще ми позволите да кажа двѣ думи.

Н. Мушановъ: Азъ обтжжихъ въ Административния сждъ това дѣйствие на Министерството на вжтрѣшнитѣ работи, и вслѣдствие на туй тълкуване, което даде Върховниятъ касационенъ сждъ на чл. 144, алинея послѣдна, въ надвечерието на избора, министърътъ заповѣда да не стане изборътъ и не стана.

Министъръ Х. Поповъ: Даже да е истина това, азъ го признавамъ, но отъ 2 хиляди общини имате само една община, и тя не е разтурена.

Д-ръ И. Момчиловъ: Искамъ думата за лично обяснение. Азъ съмъ Ви много благодаренъ, г. Мушановъ, че повдигнахте въпроса за Драгановския общински съвѣтъ.

Прѣдседателятъ: Оставете г. министра да си изкаже мнѣнието, какъвъ е този парламентаренъ порядъкъ.

Министъръ Х. Поповъ: Затуй, безъ да продължавамъ нататъкъ, ако протестираме противъ отправенитѣ протести къмъ правителството, съ които ни казватъ, че съ това измѣнение сме искали да нанесемъ ударъ на самоуправлението, заявявамъ, че именно ние нѣма да нанесемъ никакъвъ ударъ на самоуправлението, и ние ще искаме отъ васъ да поддържате тази пропорционална система, защото има вече между васъ хора, които си правятъ устата и мислятъ, че съ тази система ще пропадне България. Напротивъ, ние сме увѣрени, че нѣма да пропадне. Виждате какъ работимъ съ васъ. Съ тази система ние искаме да имаме мнѣнията на опозицията, постоянно да се критикува всѣко едно нѣщо и да има прѣдставители на всѣко течение. Истина е, че ние виждаме днесъ поне прѣпятствия да се работи — вѣрно е това донѣкждѣ. Особено отъ XVI-то обикновено Народно събрание не можа да се състави кабинетъ нито отъ васъ, нито отъ насъ, но то бѣше първа стжпка. Но сега, когато тръгна вече, ние виждаме, че може да се работи. Г. Мушановъ! Трѣбва да помните, че въ опозиция ние ще се боримъ съ васъ по-енергично, отколкото вие сега, и ще поддържаме тая система, докато сжществува Либералната партия. (Ржкоплѣскане отъ дѣсницата и дѣсния центъръ).

Прѣдседателятъ: Има думата г. д-ръ Иванъ Момчиловъ, за лично обяснение.

Д-ръ И. Момчиловъ: Дѣйствително, че г. Радославовъ, министърътъ на вжтрѣшнитѣ работи, е разтурилъ Драгановския общински съвѣтъ, въпрѣки мнѣнието на Търновския окржженъ сждъ, обаче, ще ми позволите да разправя прѣдисторията на тази работа, която е много интересна.

Н. Мушановъ: Ваша работа. Азъ се чудя, защо вземате думата за лично обяснение. За Васъ какво съмъ казалъ?

Д-ръ И. Момчиловъ: Азъ ще Ви кажа. — Търновскиятъ окржженъ сждъ, който бѣше разтурилъ 12 общини, по давание оставка отъ половината съвѣтници, когато дойде въпросъ за Драгановския общински съвѣтъ, кждѣто се интересуваше Каранешевъ и кждѣто демокрацията избира само единъ съвѣтникъ въ едно село съ 1600 избиратели, то прѣдседателятъ на Търновския окржженъ сждъ, понеже е по-голѣмъ демократъ отъ самия г. Малиновъ и г. Мушановъ, . . .

Н. Мушановъ: Може ли да се говори тъй за сжда?

Д-ръ И. Момчиловъ: . . . за да запази Каранешева, отмѣни си практиката, и той, който разтуряше съвѣти само по подаване оставка на половината съвѣтници, този съвѣтъ, кждѣто повече отъ половината съвѣтници сж си дали оставката, не рачи да го разтури. И понеже този въпросъ бѣше повдигнатъ, стоеше така, докато Касацията се освободи и произнесе по него.

Н. Мушановъ: Изборътъ бѣше назначенъ. Въ прѣдвечерието на избора въ сжбота азъ телеграфирахъ, че въ Драганово нѣма да има изборъ.

Д-ръ И. Момчиловъ: Вѣрно е, че изборъ бѣше назначенъ и щѣше да се произведе. Но, за да не стои въпросътъ отворенъ, за да не стои Драганово безъ законенъ съвѣтъ, докато се произнесе Касацията, министерството, въ основа на това, което ставаше навсѣкждѣ въ страната — понеже едни сждилища се произнасяха тъй, а други сждилища се произнасяха инакъ, и понеже Касацията бѣше сезирана отъ 4—5 мѣсеца и не искаше да се произнесе по този въпросъ — министерството, казвамъ, намѣри за добрѣ да разрѣши въпроса, както то го разбира.

Д-ръ П. Джидровъ: Ама това не е негова работа.

Д-ръ И. Момчиловъ: Обаче когато Административният сѫдъ се произнесе, че това опрѣдѣление на министерството не е правилно, веднага се отмѣни.

Н. Мушановъ: Г. министърът Радославовъ, като видѣ опрѣдѣлението на сѫда, телеграфира веднага, изборътъ да не се произвежда. Но въпрѣки мнѣнието на сѫда, 4 мѣсеца се управлява общината отъ 3-членна комисия.

Д-ръ И. Момчиловъ: Казахъ ви, защо стана това, г. Мушановъ. Когато има прѣдсѣдатели на сѫдилища, които нѣматъ право да партизанствуватъ, а сѫ по-голѣми партизани отъ насъ, ще позволите ние да партизанствуваме, а не тѣ.

Прѣдсѣдательтъ: Има думата г. Никола Кръстановъ.

Н. Кръстановъ: Г. г. народни прѣдставители! Материята, която урежда законопроектътъ за измѣнение чл. 52 и послѣдната алинея на чл. 144 отъ избирателния законъ, е позната почти на всички г. г. народни прѣдставители, и съ тази материя по-малко демагогия и по-малко извъртания биха могли да станатъ. Измѣнението на чл. 52 е наложено отъ живота и отъ практиката при прилагането на този членъ. Това измѣнение има приложение, само за градоветѣ, кѫдѣто има повече отъ една секция, то не засѣга селскитѣ общини, които почти всички нѣматъ повече отъ една секция. Това измѣнение е наложено отъ нуждата, която азъ ще ви изложа, споредъ моето разбиране. Не се е прѣдвиждало при разпрѣдѣлението на секциитѣ, че не отъ всички квартали избирателитѣ еднакво отиватъ на урнитѣ; не сѫ имали една ясна прѣдстава, че не всички избиратели отъ кварталитѣ се намиратъ винаги въ момента на избора въ града. Много избиратели, особено въ градоветѣ сѫ небрѣжни въ изпълнението на своитѣ задължения да се отписватъ, когато напуснатъ града и се запишатъ въ друга община. Ето защо ние виждаме въ градоветѣ много малко избиратели да гласоподаватъ. Това най-добрѣ се забѣлѣзва въ центроветѣ на градоветѣ, кѫдѣто извѣстно число избиратели има, но въ никой изборъ не сѫ се явили повече отъ $^1/_3$ отъ вписанитѣ въ избирателния списъкъ избиратели. Отъ друга страна животътъ е доказалъ, че избирателитѣ въ крайнитѣ квартали сѫ най-точни избиратели и въобще по-голѣма часть отъ тѣхъ винаги упражняватъ своитѣ избирателни права. По този начинъ избирателнитѣ бюра въ центроветѣ на градоветѣ привършватъ гласоподаването въ 1 или 2 ч. подиръ обѣдъ, а тѣзи въ крайнитѣ квартали не успѣватъ нито въ 6 ч. да привършатъ гласоподаването и една голѣма часть отъ избирателитѣ не могатъ гласоподаватъ. Напр., въ гр. Плѣвенъ, въ секциитѣ на горния Плѣвенъ и при винарското училище, никой пѫть не сѫ гласоподавали всичкитѣ избиратели, а една часть, кога 100, кога 200 души отъ избирателитѣ сѫ оставали, безъ да могатъ да гласоподаватъ. Това се дължи на обстоятелството, че всички избиратели въ тия квартали сѫ налице. Вънъ отъ това, прииждането на жители отъ другадѣ въ крайнитѣ квартали е повече, вследствие на което избирателитѣ ставатъ още повече. Ето защо по тия двѣ причини, че въ крайнитѣ квартали избирателитѣ винаги гласоподаватъ и че тѣзи, които прииждатъ отъ вънъ въ градоветѣ, се заселватъ въ крайнитѣ квартали, въ крайнитѣ секции има повече избиратели, отколкото въ централнитѣ. Заради това, самитѣ общини сѫ почувствували нуждата за въ бѫдѫще при разпрѣдѣление на секциитѣ, да взематъ единъ краенъ и единъ срѣденъ кварталъ и отъ тѣхъ да образуватъ една избирателна секция. По този начинъ, въ всички секции ще може въ едно и сѫщо врѣме да се привършва гласоподаването и ще могатъ всички избиратели да гласоподаватъ.

Може ли да стане въ тоя случай нѣкакво злоупотрѣбление? Никакво злоупотрѣбление не може да стане, защото градскитѣ общини ще разпрѣдѣлятъ секциитѣ, споредъ сега сѫществуващата практика и ще се стремятъ да прѣмахнатъ всички несгоди, които сѫ сѫществували досега. Общинитѣ не могатъ да злоупотрѣбяватъ, понеже въ общинския съвѣтъ взематъ участие прѣдставители почти отъ всички партии. Министърътъ каква власть има въ случая? — Да утвърди онова разпрѣдѣление, което общинскиятъ съвѣтъ е направилъ. Както виждате, измѣнението на чл. 52 е наложено отъ живота. Всѣкакво извъртване и изопачаване, че съ него се цѣли да се ограничи пропорционалната изборна система, не е нищо друго, освѣнъ демагогия, защото не е отъ неразбиране на работата.

Другото измѣнение, което се внася съ този законопроектъ, е измѣнението на послѣдната алинея на чл. 144 отъ избирателния законъ. Дали това измѣнение е нова материя, която се внася въ закона, или е законодателно тълкуване на сега сѫществующия избирателенъ законъ, ще видимъ отъ самия законъ и отъ самитѣ причини, които сѫ заставили министърътъ на вѫтрѣшнитѣ работи да внесе това измѣнение.

Г. г. народни прѣдставители! Много градски и селски общини бидоха разтурени безъ това да произведе нѣкакво впечатление въ обществото и въ пресата. Законътъ се тълкуваше еднакво почти отъ всички сѫдилища въ България. Причината за еднаквостьта въ тълкуването и прилагането на послѣдната алинея на чл. 144 отъ избирателния законъ е тази, че нейното прилагане ставаше изключително по инициативата на сѫда и на нѣкои избиратели и съвѣтници. До онзи моментъ имаше еднаквость въ тълкуването и прилагането на чл. 144, докато официално партиитѣ не бѣха се заинтересували за извѣстни случаи и да се мѣчатъ да влияятъ прѣко или косвено, вънъ или вѫтрѣ въ сѫдилището, върху нѣкои сѫдии. Чакъ тогава настѫпи или се яви на сцената това разногласие въ тълкуването и прилагането на чл. 144. Прилагането на чл. 144 е използувано най-много отъ селското население и, ако искате да ви кажа, най-много отъ членоветѣ на земледѣлската организация, не съ нѣкои други цѣли и по нѣкои други причини, а вследствие злоупотрѣбленията на хората, които тѣ сѫ поставили на чело на общинскитѣ работи. Много кметове бѣха се използували отъ онова задължение, което имъ е било наложено при избирането имъ, понеже въ общинскитѣ съвѣти, кѫдѣ повече, кѫдѣ по-малко, има прѣдставители отъ всички партии. Този кметъ, който е злоупотрѣбилъ съ своето положение, като знае, че за бламирането му трѣбватъ половината плюсъ единъ отъ присѫствующитѣ общински съвѣтници, винаги е умѣялъ да прави разни концесии, било на своитѣ хора, било на хората отъ други организации, съ една единствена цель да не го бламиратъ. Като сѫ виждали земледѣлцитѣ, че не могатъ да го бламиратъ, тѣ сѫ открили тази врата, която дава послѣдната алинея на чл. 144, като нѣколко души отъ съвѣтницитѣ сѫ подавали заявление, че си даватъ оставкитѣ и че заедно съ онѣзи, които по-рано сѫ напѣзали отъ съвѣта или сѫ умрѣли, наброяватъ 6 души. Вследствие на това заявление, съвѣтътъ е билъ разтурянъ отъ сѫда и тѣ сѫ се отъовавали отъ този непріятенъ за тѣхъ кметъ. Това ставаше и въ градоветѣ, било по тия съображения, било по други, въ всѣки случай, тая врата, която дава послѣдната алинея на чл. 144, се използуваше, не ставаше въпросъ въ печата и въобще нѣмаше мѫчнотии въ прилагането ѝ дотогава, докогато официално се намѣсиха партиитѣ: едни за разтурването, други — за неразтурването на съвѣтитѣ.

Г. Такевъ посочи случая, който билъ създалъ противната практика. Много естествено, той се е интересувалъ отъ тази практика да не става разтурване, застѫпилъ се е — и това е официално застѫпване на извѣстна политическа организация — помѫчилъ се е по единъ другъ начинъ, прѣмо или косвено, да повлияе на нѣкои отъ сѫдиитѣ вънъ или вѫтрѣ въ сѫдилището, да измѣнятъ досега сѫществующата практика, и дѣйствително е сполучилъ. Вследствие на тази двойна практика, явява се онова тълкуване, което дава Върховниятъ касационенъ сѫдъ. Обаче това тълкуване не съотвѣтствува на нуждитѣ на живота и е въ явно противорѣчие и съ самия законъ, и съ миналия животъ на общинитѣ у насъ.

Д-ръ Б. Вазовъ: Миналиятъ животъ е анархия, злоупотрѣбление и кражби, които сегашниятъ избирателенъ законъ прѣкрати, а Вие искате да се върнете къмъ миналото.

Н. Кръстановъ: Вие, г. Вазовъ, най-добрѣ знаете принципитѣ на новата изборна система и азъ признавамъ, че Вие сте най-безпристрастниятъ въ случая да се произнесете по този въпросъ. Та, въ чл. 23 отъ закона за селскитѣ общини, и въ чл. 34 отъ закона за градскитѣ общини при всичкитѣ видове изборни системи, както и въ чл. 144 отъ избирателния законъ, това право на общинитѣ, на общинскитѣ съвѣти е дадено, само че въ разни врѣмена. Използването на това право за различнитѣ органи на държавната власть е било възложено по-рано на министра на вѫтрѣшнитѣ работи, който е дѣйствувалъ чрѣзъ окѫжнитѣ управители. Сега, понеже то е дадено въ ржцѣтѣ на сѫдиитѣ, тѣ упражняватъ това право. И дѣйствително, освѣнъ миналото, и животътъ, самиятъ из-

бирателенъ законъ, чисто тълкуване се иска съ този законопроектъ, е таквозъ. Окржжнитѣ съвѣти се разтурятъ и се назначаватъ нови избори, когато останатъ половината или по-малко отъ съвѣтницитѣ. Какво се разбира подъ понятието „съвѣтъ"? По-горѣ, въ различнитѣ разпорежданія на закона се говори за кандидати и прогласени, обявени за съвѣтници. Слѣдъ това кандидатитѣ самятъ законъ разбира отъ първоначално прогласенитѣ съвѣтници. Когато се утвърждава изборътъ, сждътъ провъзгласява кои ще бждатъ съвѣтници, а всички останали по листата сж кандидати. За такива съвѣтници говори послѣдната алинея на чл. 144 отъ избирателния законъ. Тъй сж разбирали закона сждиитѣ почти въ цѣла България, сждиитѣ, които сж по-близо до населението, поблизко до живота и които сж се интересували за самия животъ.

Д-ръ Б. Вазовъ: Които сж повече партизани.

Н. Кръстановъ: Тъй сж разбирали закона. Всички окржжни сждилища, безъ разлика на практика, до онзи моментъ, докато по единъ официаленъ редъ партиитѣ не сж се застжпили за промѣната на тази практика. Тъй щото, за да се прѣмахне това разнообразно тълкуване на послѣдната алинея на чл. 144, е внесено това измѣнение.

Това измѣнение е наложително и по други причини. И врагове на пропорционалната система не сж онѣзи, които поддържатъ такова едно тълкуване, а онѣзи, които сж противъ такова едно тълкуване, защото тѣ именно ще станатъ причина да избѣгатъ отъ съвѣтитѣ онѣзи хора, отъ които най-много сж се възхищавали досега почти всички партии, които хора сж влизали въ съвѣта благодарение на тази система.

Д-ръ П. Джидровъ: Не Ви разбираме добрѣ.

Н. Кръстановъ: Често пжти въ градоветѣ и селата съ по-голѣма охота избиратъ за кметъ такова лице, безразлично отъ коя е организация, което въ очитѣ на всички е прѣдставлявало извѣстна гаранция. Ние виждаме да поддържатъ лица отъ противенъ лагеръ за кметове и помощници само за това, че въ тѣхнитѣ очи тѣ прѣдставляватъ по-голѣма гаранция отъ тѣхнитѣ кандидати. Въ нѣкои случаи нѣкои кметове сж се компрометирали — аслж положението е такова, че онзи, които е докаралъ работата до единъ бламъ, той взема мѣрки, прѣди да настжпи тоя бламъ, за да се охрани. И дѣйствително, той винаги ще съумѣе да събере около себе си нуждното число членове, които да противодѣйствуватъ на неговото бламиране. Питамъ азъ, какво е положението на останалитѣ добросъвѣстни съвѣтници, които нито могатъ да го махнатъ, нито пъкъ тѣ иматъ възможность да се отърватъ не отъ углавна, а отъ морална отговорность? Защото този кметъ, който по този начинъ се осигурява, той вече почва да я кара прѣзъ просото и прави всичко, за да облагодѣтелствува онѣзи съвѣтници, които го поддържатъ. Питамъ ви азъ, какво е положението на онѣзи, които сж принудени да търпятъ това положение, когато досега имаха възможность да снематъ своята морална отговорность? Какъ? Като си подадатъ оставкитѣ тѣзи, които сж противъ този кметъ и когото не могатъ да бламиратъ и по този начинъ да отърватъ и себе си отъ морална отговорность, и общината, града или селото отъ такива едни злобрѣдни кметове. Ето защо разпореждането на послѣдната алинея на чл. 144 е въ интереса и на общинитѣ, и на принципа да влизатъ винаги по-добри хора за съвѣтници въ общинитѣ и въ окржжнитѣ съвѣти. Ето защо онзи, който е привърженикъ на тази пропорционална система и който не демагогствува съ нея, ще трѣбва да гласува за такова едно тълкуване на послѣдната алинея на чл. 144, което отговаря и на живота, и на нуждитѣ на самата система. И азъ вѣрвамъ, че г. г. народнитѣ прѣдставители ще гласуватъ и за едното , и за другото измѣнения.

Прѣдседателътъ: Има думата г. Константинъ Бозвелиевъ.

К. Бозвелиевъ: (Отъ трибуната) Г. г. народни прѣдставители! Двѣ сж измѣненията, които законопроектътъ иска отъ Народното събрание. Едното измѣнение е на чл. 52 отъ избирателния законъ, а другото е на послѣдната алинея на чл. 144 — двѣ искания отъ не еднакъвъ характеръ и отъ не еднаква важность. Прави впечатление, обаче, обстоятелството, че докато за първото измѣнение, за измѣнението на чл. 52 правителството дава своитѣ мотиви и доста нашироко, за второто измѣнение на чл. 144 ние никакви мотиви не виждаме въ законопроекта. А между това, важността на второто измѣнение е много по-голѣма, отколкото е важността на първото. Разбира се, не е безъ значение разпрѣдѣлението на общинитѣ на секции. Обаче въ закона има извѣстни разпоредби, които си оставатъ въ сила. Чл. 51, измѣнението на който не се иска, опрѣдѣля, че всѣка община ще съставлява една избирателна секция. Значи, това начало е запазено. Сжщо така е запазено началото, че община отъ 4.000 жители нагорѣ, се раздѣля на толкова избирателни секции, колкото пжти числото 4.000 се съдържа въ броя на населението ѝ. Така че, принципътъ за раздѣлението общинитѣ на секции е запазенъ. Остава само въ по-голѣмитѣ общини да се каже, дѣ ще иматъ тѣзи секции своитѣ центрове и жителитѣ отъ извѣстна часть дѣ ще отиватъ да гласуватъ. Азъ казвамъ, че туй измѣнение нѣма толкова голѣма важность, ако се запази, разбира се, началото, че разпрѣдѣлението ще става отъ общинскитѣ съвѣти, които сж, ще кажа азъ, единствено компетентни учрѣждения, за да знаятъ какъ найдобрѣ би могла една община съ повече отъ 4.000 жители да бжде разпрѣдѣлена на секции. Едно има само: при всичко че въ мотивитѣ на законопроекта се говори, че заповѣдьта на министра на вжтрѣшнитѣ работи ще бжде издавана възъ основа рѣшенията на общинскитѣ съвѣти, въ самия текстъ на чл. 1 отъ закона се казва, че министърътъ на вжтрѣшнитѣ работи и народното здраве издава своята заповѣдь, слѣдъ като вземе мнѣнието на общинския съвѣтъ. Значи, това мнѣние може да бжде задължително или може да не бжде задължително, може да се вземе подъ внимание или може да не се вземе подъ внимание. Както е текстътъ на закона, остава всецѣло на г. министра на вжтрѣшнитѣ работи правото да опрѣдѣля секциитѣ въ общинитѣ. Моето мнѣние, г-да, е, че, ако се признае нуждата за измѣнението на чл. 52 отъ избирателния законъ, непрѣменно трѣбва да бжде оставено на общинския съвѣтъ правото да опрѣдѣля тия секции.

Но много по-голѣмо, много по-важно е измѣнението, което се иска; на чл. 144. По-важно е, казвамъ, защото това измѣнение засѣга самия принципъ на общинското самоуправление. Г-да! Общинското самоуправление е прѣдвидено, е гарантирано въ конституцията. Обаче ние въ дѣйствителность не сме имали общинско самоуправление, както и днесъ нѣмаме това пълно общинско само управление. Вие твърдѣ добрѣ знаете, че разтурянето на общинитѣ въ миналитѣ врѣмена бѣше една система, усвоена отъ всички партии. При всѣко идване на ново правителство ставаше поголовно разтуряне на общинитѣ: селски и градски. Това разтуряне се улесняваше твърдѣ много отъ тогавашния законъ, който въ единъ свой текстъ — чл. 41 — казваше, че когато цѣлиятъ съставъ на нѣкой общински съвѣтъ прѣстжпи тежко своитѣ обязаности прѣдъ закона или чрѣзъ лошо и немарливо управление би турилъ въ опасность интереситѣ на общината, той се разтуря — една формула твърдѣ разтеглива, една формула, която оставяше мѣсто на личната, на субективната оцѣнка на министра на вжтрѣшнитѣ работи. И тая формула широко се практикуваше. Други мотиви не се искаха за разтурянето на една община. Достатъчно бѣше да се обяви, че единъ общински съвѣтъ е прѣстжпилъ тежко своитѣ обязаности и че е турилъ въ опасность интереситѣ на общината, за да бжде разтуренъ. Пакоститѣ отъ разтурянето на общинитѣ не можеха да не останатъ незабѣлѣзани. Разтурянето на една община е една цѣла пертурбация въ дѣйностьта, въ живота на общината. И безъ това мандатитѣ на селскитѣ и градски общини не сж голѣми. За да бжде единъ общински съставъ полезенъ въ своята дѣйность, той има необходимость отъ извѣстно врѣме, за да може да прокара своята общинска политика, за да може да прокара онія свои реформи и начинания, които сж необходими за общината. Току-що захванаталъ единъ общински съставъ своята дѣйность, веднага го разтурваха и на нова смѣтка общината трѣбваше да се подлага подъ операциитѣ на новия съставъ. По този начинъ никаква практическа дѣйность, никакъвъ практически резултатъ не можеше да излѣзе отъ дѣйностьта на общинскитѣ съвѣти. Една психология даже бѣше се създала, че е невъзможно общинитѣ да бждатъ опозиционни. И фактътъ, че при всѣко едно правителство общинитѣ се разтурваха, говорѣше именно за тая психология. Общини съ опозиционенъ съставъ, това бѣше такова рѣдко цвѣте, което много мжчно можеше да се намѣри. Щомъ като единъ общински съвѣтъ проявѣше нѣкаква своя самостоя-

телна дѣйность, щомъ като той се поставѣше по извѣстни въпроси въ разрѣзъ съ мнѣнието на властитѣ, щомъ като дори неговиятъ съставъ само не произхожда изъ срѣдата на управляющата партия, той биваше нарочванъ, биваше разтурванъ. Но тѣзи пакости, г-да, които не можеха да се забѣлѣжатъ, създадоха борбата въ самото общество, въ самитѣ партии за едно горѣ-долу стабилизиране на общинитѣ, защото за да може една община да бѫде автономна, за да бѫде тя полезна, първото условие, е да бѫде общинскиятъ съвѣтъ стабиленъ, да може да изкара своя мандатъ за който е изранъ. И ето ние виждаме, че въ закона постепенно се прокарватъ ограничения на тази практика за разтурването на общинитѣ. Първото измѣнение бѣше това, че като причина, като мотивъ за разтурването на една община не можеше вече друго да служи, освѣнъ или оставката на половината отъ общинскитѣ съвѣтници, или пъкъ отстраненето по сѫдебенъ редъ или по искането на прокурорството на повечето съвѣтници отъ този съставъ. Разбира се, че при тѣзи мотиви сѫ пакъ властитѣ намираха възможность да разтурватъ общинитѣ. Ние знаемъ съ стотици дѣла, завеждани противъ общински съвѣтници, съ единствената само цѣль да бѫде разгуренъ общинскиятъ съвѣтъ. Сетнѣ, ние знаемъ случаи, когато общинскитѣ съвѣтници сѫ били заплашвани, застaвени да дадатъ своята оставка, за да се създаде и другиятъ мотивъ за разтурянето на общинския съвѣтъ. Обаче сѫ повече и повече тѣзи случаи ставаха по-рѣдки, било затуй, защото се намираха достатъчно самостоятелни сѫдии, които не одобряваха исканията на прокурорството да бѫдатъ отстранявани извѣстни съвѣтници, да бѫдатъ давани подъ сѫдъ, било затуй, защото въ самия съставъ на общинския съвѣтъ сѫ повече и повече растѣше съзнанието на съвѣтницитѣ да не се подчиняватъ на партизански внушения или заплашвания за подаване на оставки. Най-сетнѣ, съ новитѣ измѣнения на избирателния законъ, съ въвеждането на пропорционалната избирателна система окончателно се затвориха вратитѣ за разтурянето на общинитѣ. Окончателно, казвамъ, слѣдъ тълкуванията, които Върховниятъ касационенъ сѫдъ даде на настоящия избирателенъ законъ.

Казахъ и ще повторя пакъ, че разтурянето на общински съвѣтъ безъ врѣме е едно пакостно дѣло за общината. То е пакостно не само затуй, че прѣкъсва безъ врѣме живота, дѣйностьта на общинския съвѣтъ, че прави невъзможна всѣка сериозна дѣйность въ общината, че поставя на щрекъ и подъ страхъ винаги общинскитѣ съвѣтници да бѫдатъ разгонени, щомъ като проявятъ извѣстенъ самостоятеленъ животъ, не само, казвамъ, затуй, но още и поради онзи институтъ, който носи у насъ името 3-членна комисия, който отива да замѣства редовно избрания общински съвѣтъ. Не знамъ, г-да, дали всички вие сте се взирали въ живота на нашитѣ общини, но които малкомного сте боравили съ общинска дѣйность, вие твърдѣ добрѣ знаете, каква голѣма пакость сѫ причинявали и причиняватъ на общинското дѣло тѣй нарѣченитѣ 3-членни комисии. Тѣ причиняватъ тази пакость и поради своя съставъ, и поради цѣлитѣ, за които дохождатъ въ общината и поради начинитѣ, съ които постигатъ тия цѣли. Общинскитѣ 3-членни комисии обикновено се набиратъ отъ най-долния слой на нашето общество, отъ най-безкрупулнитѣ хора, отъ партизани, които не се стѣсняватъ отъ нищо. Тѣзи хора не се чувствуватъ съ нищо задължени къмъ общината; тѣ смѣтатъ само едно: да изпълнятъ своята мисия. А каква е тѣхната мисия, вие знаете. Тѣ идватъ въ общината не за друго, а да подготвятъ изборния успѣхъ на властвующата партия. Тѣ идватъ съ единствената мисия да направятъ всичко, каквото могатъ, за да се фалшифицира волята на избирателя, за да се осигури, макаръ и съ най-беззаконнитѣ срѣдства, успѣхътъ на властвующата партия.

Д. Теневъ: Да се нагоди машината за кражби.

К. Бозвелиевъ: Именно. Цѣлата тази организирана обществена сила, която носи името общинска власть, въ лицето на своя пѫдарь, въ лицето на своитѣ агенти, въ лицето на своитѣ колари, на всички свои служащи, се туря на кракъ, се нагласява, за да може да постигне тази цѣль: осигуряването на изборитѣ, били тѣ само общински, или ако предстоятъ и други избори — окржжни или законодателни — осигуряването и на тия избори за въ полза на властвующата партия. Ето каква е била задачата на нашитѣ 3-членни комисии досега. И, както казахъ, за постигането на тая своя цѣль тѣ не се спиратъ предъ нищо. Общинскиятъ персоналъ се разгонва, назначавтъ се хора безъ цензъ, хора некадърници за всѣка друга работа, но които може би, сѫ добри изборджии само. Прахосватъ се общинскитѣ срѣдства често пъти незаконно, наема се извънреденъ персоналъ ужъ за нѣкои общински работи, а въ сѫщность за ангажиране въ изборитѣ; върши се, съ една рѣчь, всичко, което може въ тѣхнитѣ очи да осигури успѣха имъ въ изборитѣ.

Азъ искамъ да обърна вниманието на Народното събрание върху този институтъ. Защото 3-членнитѣ комисии сѫ едно отрицание на принципа на общинското самоуправление. Въ момента, когато вие разтурвате една община и когато повѣрявате управлението на общината въ ржцѣтѣ на трима души, назначени отъ правителството, отъ този моментъ вие отстранявате, вие суспендирвате принципа на общинското самоуправление; вие отнемате общината отъ ржцѣтѣ на народнитѣ мандатьори, за да я дадете въ ржцѣтѣ на делегати на правителството. Сетнѣ, 3-членнитѣ комисии въ този съставъ, въ който се назначаватъ днесъ, сѫ едно противорѣчие на принципа на съразмѣрностьта. Защото, когато съразмѣрната система заповѣдва, щото общинитѣ да се управляватъ не само отъ една партия, а съ участието на всички партии — при извѣстенъ кворумъ, разбира се — 3-членнитѣ комисии се взематъ по волята на правителството само отъ една партия и общината се дава въ неограничената разпоредба на тая партия.

Д-ръ П. Джидровъ: Която винаги бива правителствена.

К. Бозвелиевъ: Да, която винаги бива правителствена.

К. Пастуховъ: И която всѣкога кара прѣзъ просото.

К. Бозвелиевъ: Но кажете, 3-членнитѣ комисии сѫ едно изключение, едно врѣменно учрѣждение. Мнозина ги смѣтатъ, че тѣ се назначавать само за единъ мѣсецъ, а въ сѫщность това врѣменно учрѣждение често пъти става господарь на общината въ течение на цѣли мѣсеци, на цѣло полугодие. Азъ ще ви кажа единъ случай отъ Казанлъшката община, когато 3-членна комисия е управлявала общината 21 мѣсецъ — отъ м. май 1886 г., въ врѣмето на покойния Караведовъ, до м. февруарий 1888 г. Значи, 21 мѣсецъ насъ ни е управлявала врѣменна 3-членна комисия. И при обикновени случаи даже, когато ставатъ избори, утвърждението имъ се бави съ мѣсеци и прѣзъ всичкото това врѣме общината се намира въ ржцѣтѣ на неотговорни хора, на хора, както ви казахъ, които нито на цензъ отговарятъ, нито кадърность иматъ да управляватъ общината.

Д. Теневъ: Касиратъ ги по единъ-два пъти.

К. Бозвелиевъ: Да. Новиятъ избирателенъ законъ е довелъ това изключение, каквото е институтътъ на 3-членнитѣ комисии, до неговия минимумъ, защото при сѫществуването на тази система, разтурването на общинитѣ, както и допълнителнитѣ избори за народни прѣдставители, ставатъ невъзможни или поне евентуалностьта за такива избори е докарана до своя минимумъ. Обаче сѫ пакъ тази евентуалность не е отстранена окончателно. Може да се допусне, че или поради смъртъ, или поради оставки, или поради други нѣкои причини, всички онѣзи, които трѣбва да замѣстятъ най-напрѣдъ утвърденитѣ съвѣтници, се отстраняватъ и дохожда редъ да бѫде разтурена общината. Понеже това изключение, каквото сѫ 3-членнитѣ комисии, не може съвършено да бѫде избѣгнато, би трѣбвало, въ интереса на общинското самоуправление, и функцитѣ на тѣзи 3-членни комисии да прѣтърпятъ извѣстни измѣнения, да бѫдатъ доведени въ съгласие съ принципа на съразмѣрна система и съ принципа на общинското самоуправление. Споредъ чл. 35 отъ закона за градскитѣ общини, постоянната окржжна комисия, съ одобрението на министра на вътрѣшнитѣ работи, назначава, до избирането на общинския съвѣтъ, трима души, отъ които единъ прѣдсѣдатель и двама членове, за да извършватъ приврѣменно само длъжноститѣ на общинското самоуправление. Тази наредба, г-да, е наредба на старата, мажоритарната система, когато не се държеше смѣтка, че има и други партии, вънъ отъ управляющата или вънъ отъ оная, която има абсолютно болшинство, че има и други партии, които така сѫщо, споредъ новата система, трѣбва да взематъ участие въ управлението. Би трѣбвало по принципа на новата система, съставътъ на 3-членнитѣ комисии да се взема не

отъ една партия, а обязателно отъ нѣколко партии, поне отъ тѣзи, които въ миналитѣ избори сж били най-силно прѣдставени въ разтурения общински съвѣтъ. Сетнѣ, тѣхната компетентность трѣбва да бѫде свѣдѣна до минимумъ. Сега, както практикуватъ своята длъжность, тѣ се намѣсватъ даже въ ролята на общинскитѣ съвѣти; тѣ сж вземали рѣшения за разходи, които нѣматъ право да вършатъ; тѣ сж уволнявали не само обикновени служащи, които кметоветѣ иматъ право да уволняватъ и назначаватъ, но тѣ сж уволнявали дори служащи, за които се иска рѣшението на общинския съвѣтъ. Но като оставимъ тия случаи, кждѣто е имало явни нарушения на закона, дори по отношение на туй, което законътъ позволява днесъ, би трѣбвало да бѫде ограничена тѣхната компетентность, защото, както ви казахъ, за членове на 3-членнитѣ комисии се назначаватъ хора неотговорни, които не носятъ мандатъ отъ избирателитѣ, които не би трѣбвало да могатъ да внасятъ пертурбации, да внасятъ бъркотия въ работитѣ на общинитѣ. И ако вие отнемете правото на 3-членнитѣ комисии да назначаватъ или уволняватъ персонала, азъ съмъ увѣренъ, че охотата на правителството да разтуря общинитѣ ще бѫде твърдѣ много намалена. Защото, ако сега правителството има толкова голѣмо желание да си запази тази врата отворена за разтуряне на общинитѣ, това става най-вече затуй, защото, първо, 3-членнитѣ комисии се назначаватъ само отъ властвующитѣ партии, и второ, на 3-членнитѣ комисии е дадено право да уволняватъ и да назначаватъ които си искатъ служащи. Ако вие, както казахъ, отнемете правото на 3-членнитѣ комисии да уволняватъ служащия персоналъ и ако вие имъ отнемете правото да назначаватъ извънреденъ персоналъ, както често пѫти се случва да хващатъ работници ужъ съ цѣль да вършатъ градска работа, а то за нуждитѣ на изборитѣ, съ туй вие свеждате до минимумъ злото, което би могли да направятъ 3-членнитѣ комисии въ общинитѣ.

Д-ръ П. Джидровъ: Но тогава правителствата не биха имали интересъ да разтурватъ общинитѣ. Тамъ именно е лошата мисъль на законопроекта.

К. Бозвелиевъ: Г-да! Споредъ моето мнѣние, днешниятъ законъ за пропорционалната избирателна система, както казахъ, отнема възможностьта за разтуряне на общинитѣ. Несъстоятелна е теорията, която се изнася тукъ, че понеже начело на листитѣ се поставятъ най-виднитѣ хора на партиитѣ, всичко друго е баласть и може да бѫде отхвърлено. Въ принципа на пропорционалната система лежи гласуването за листи, а не за личности. Довѣрието, което е дадено, не е дадено само на отдѣлни лица, а е дадено на цѣлата листа. Вие нѣмате никакво основание да смѣтате първия, втория, третия, четвъртия отъ вписанитѣ въ листата кандидати, за нѣкакви избраници, за нѣкакви първенци и да кажете, че всѣки другъ може да бѫде изхвърленъ, може да бѫде лишенъ отъ онзи мандатъ, който му сж дали избирателитѣ. Може би, фактически, дѣйствителностьта да е такава, че начело на листата сж поставени най-добритѣ хора, че въ края на листата се съдържатъ имена, които сж поставени отъ немай-кждѣ, за допълване числото, може би, казвамъ, дѣйствителностьта да е такава, обаче презумцията не може да бѫде такава — принципътъ не приема такава презумция. И сѣтне, както каза единъ отъ прѣждеговорившитѣ, ако вие оставите тъй, както законътъ го е постановилъ, правото на всички кандидати да могатъ да замѣстватъ, при даденъ случай, при една евентуалность, излѣзлитѣ отъ съвѣта, ако направите това, вие ще внесете въ похвата на самитѣ партии едно прѣобразование: ще ги накарате да измѣнятъ своята тактика, ще ги накарате да поставятъ свои добри хора не само начело, а въ цѣлата листа, както, впрочемъ, много отъ партиитѣ го правятъ вече, съ една рѣчь, ще внесете едно подобрение въ системата, която въ самото начало не можеше да не носи извѣстни недостатъци. Но, г-да, даването на оставки смѣтате ли го вие за обикновено явление, . . .

К. Пастуховъ: „Доброволно“!

К. Бозвелиевъ: . . . за едно явление, което да бѫде въ самата система? Какъ се опрѣдѣлятъ листитѣ у насъ? Опрѣдѣлятъ ги партиитѣ, и никой пѫть листата не се опрѣдѣля безъ съгласието на кандидатитѣ. Ако извѣстна партия е поставила своитѣ хора — 10, 12, 20 или 30 души — въ листата, съ това тя ги е натоварила съ единъ мандатъ, и тѣ не могатъ да се откажатъ отъ него. Оставки ще има, разбира се, но тѣ сж изключение, по разни причини, по лични причини, по болѣзнени причини или всѣкакви други, . . .

Д-ръ П. Джидровъ: Даже и по партийни причини.

К. Бозвелиевъ: . . . даже и по партийни причини. Обаче, отворите ли вие, съ законъ, вратата за разтуряне на общинитѣ, чрѣзъ подаване на оставки, вие съ това насърчавате партизанскитѣ нечисти смѣтки, вие създавате една пакостна система на подаване оставки, особено при тая неопрѣдѣленость, неясность на законопроекта. И дѣйствително, ние не можемъ да разберемъ отъ законопроекта, като говори за подаване оставки, какво разбира той подъ това: първо, колективна ли оставка разбира, или поединична, послѣдователна, и второ, оставки отъ половината съвѣтници на всички листи ли, или само отъ една листа? Защото, ако е тъй, както може да се разбира и както мнозина го тълкуватъ, че оставкитѣ ще се броятъ послѣдователно и безъ да се гледа дали сж отъ една листа или отъ всички листи, ако така се тълкува законътъ, ако съдържанието му е дѣйствително туй, вие съ това туряте общинитѣ на много рохкава почва, правите ги играчка въ рѫцѣтѣ на всѣка партия.

К. Пастуховъ: На една партия даже.

К. Бозвелиевъ: Даже партия, която е най-слабо прѣдставена въ съвѣта, може да си играе съ него и да прѣдизвиква нѣколко пѫти прѣзъ годината разтурянето на тоя съвѣтъ. Защото, прѣдставете си, въ една община една партия е получила само единъ мандатъ; е добрѣ, но тя има 15 или 30 души кандидати; тия 30 души могатъ да се изреждатъ, и когато дойдатъ до половината — до 15, ако сж 30, или до 7, ако сж 14 — да се смѣтне, че половината отъ съвѣта е билъ излѣзълъ и по такъвъ начинъ, най-слабата партия въ съвѣта да прѣдизвика разтурянето му, да направи невъзможна дѣйностьта му, живота му. Ето какво може да постигне настоящиятъ законъ.

К. Пастуховъ: Най-слабиятъ да тероризира цѣлъ общински съвѣтъ.

К. Бозвелиевъ: Именно.

(Прѣдседателското мѣсто заема подпрѣдседателътъ г. д-ръ И. Момчиловъ)

Г. г. народни прѣдставители! Отъ мотивитѣ на законопроекта ние не виждаме никакво оправдание за искането на тия измѣнения. Подобрения въ законитѣ може и трѣбва да се внасятъ. Но ние се питаме: това подобрение ли е на закона? Не! Това е едно връщане назадъ. Връщане, казвамъ, защото едно отъ условията, за да могатъ да вирѣятъ общинитѣ, да вършатъ полезно своята работа, е тѣхната стабилность, а тази стабилность, едвамъ установена, вие наново я подлагате на голѣма опасность, вие я подкопавате, вие създавате условия, при които тя става невъзможна. И понеже ние не виждаме това оправдание, понеже ние не виждаме да се внася въ закона нѣкакво подобрение съ тѣзи искания, ние сме склонни да мислимъ — и смѣтаме, че имаме основание да мислимъ така — че този законопроектъ се иска, само и само за да може да се тури ржка на нѣкои общини, и прѣдимно на Софийската община. Г. г. министритѣ не криятъ, че тѣ сж единъ видъ бламирани отъ това рѣшение, отъ това тълкуване на Върховния касационенъ сждъ, и като-че-ли по амбиция — поне така казватъ — искатъ да докажатъ, че тѣ могатъ да взематъ по другъ пѫть това, което Върховниятъ касационенъ сждъ имъ е отказалъ! Че съ тоя законопроектъ, има се прѣдъ видъ главно Софийската община за това говорятъ опититѣ, които, въ течение вече на 2 години, правителството прави, за разтурянето на тая община. Едно слѣдъ друго, сждътъ отхвърли исканията му и осуетява тѣзи опити. Специаленъ слѣдователь е доведенъ тукъ, . . .

Д-ръ П. Джидровъ: И то какъвъ?!

К. Бозвелиевъ: . . . за да може да намѣри мотиви, да намѣри причини за разтуряне на съвѣта. Е добрѣ, единствената врата, прѣзъ която можеше да се постигне това разтуряне, Върховниятъ касационенъ сждъ я затвори, и понеже я затвори, правителството, казва: „Азъ имамъ своето болшинство, азъ зная и другъ пѫть“. Е добрѣ, г-да, дори ако бѣше само за Софийската община готвенъ тоя законопроектъ, ние пакъ бихме казали, и ще кажемъ, че

той е едно посѣгателство върху общинското самоуправление. Най-сетнѣ, мандата на общината е само три години; дайте възможность на общинския съвѣтъ да изслужи тоя свой мандатъ, и тогава избирателитѣ сж, които ще се произнесатъ дали могатъ да подновятъ своето довѣрие на сжщия съставъ, или пъкъ ще си избератъ други съвѣтници. Защо толкозъ сте се загрижили въ тия двѣ или три години да промѣняте състава за общинитѣ? Ние видѣхме, че отъ това промѣняване нѣ може да има никаква полза, че това промѣняване е въ положителна врѣда за общинитѣ.

Но ще кажетѣ — аслж вие така теоретизирате — че слѣдъ първитѣ избранници, слѣдъ първенцитѣ идвали хора, които въ повечето случаи сж некадърни, за да поведатъ общинскитѣ работи на правъ пѫть, и слѣдователно, общината съ това се излага на нѣкаква опасность. Прѣди всичко, г-да, тази евентуалность въ дѣйствителность не сжществува и не може да сжществува — отъ всички партии първитѣ хора да си дадатъ оставката и да останатъ некадърницитѣ да водятъ дѣлата на общината. Това може да го направи само една партия, по свои партизански съображения, както казахъ, но тия съображения никой пѫть не сж били и не могатъ да бждатъ въ полза на общината, тѣ ще бждатъ само за нейна пакость, тѣ ще спънатъ нейната дѣйность, тѣ ще направятъ всѣка дѣйность невъзможна. Но веднъжъ оржжието изковано, па било и за една година, то ще служи за всички други общини. Ето защо опасностьта става още по-голѣма. И право се казва отъ тукъ, че може, въ резултатъ, да се добие опорочването на пропорционалната избирателна система. Защото, ако наистина вие дадете възможность и на най-слабата партия въ общината да си играе съ общинския съставъ, да прѣдизвиква неговото разгуряне всѣка година, вие дѣйствително ще накарате хората да мислятъ, че тукъ въ самата система има нѣкакъвъ порокъ, който я прави негодна за общинска дѣйность, за общинския животъ.

Ето защо на свършване ще кажа, че ние не можемъ да гласуваме за единъ законопроектъ, който не само не внася подобрения въ сжществующия законъ, но който цѣли явно реакционни цѣли, цѣли, които ни връщатъ назадъ, въ врѣмената, когато общинитѣ бѣха играчка въ ржцѣтѣ на правителствата и когато бѣше невъзможна никаква полезна дѣйность въ тия общини. (Ржкоплѣскане въ крайната лѣвица)

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Има думата г. д-ръ Борисъ Вазовъ.

Д-ръ Б. Вазовъ: (Отъ трибуната) Г. г. народни прѣдставители! Ще говоря и азъ, както говорихте и вие, господа, отъ лѣвицата, при общата индиферентность и, прѣди всичко, при пълната индиферентность на болшинството, което хичъ не го е еня какво става съ избирателния законъ, и даже е прѣдрѣшило неговата участь. Всички наши аргументи сж напразни, г-да: рѣшено е какквото е рѣшено, и никакви убѣдителни рѣчи не могатъ да измѣнятъ това. Трѣбва да признаемъ, че отъ прѣдговорившитѣ, и особено отъ г. Бозвелиева, който е единъ отъ най-опитнитѣ общински дѣятели, по единъ много убѣдителенъ начинъ се изтъкнаха накратко, но много хубаво, лошитѣ послѣдствия, които нѣма да закъснѣятъ да дойдатъ съ влизането на това законче въ сила.

Г-да! Прави ми впечатление, че тукъ не е въпросъ на тълкуване. И както прѣди малко казахъ, всичката тая сериозность, която се положи отъ лѣвицата, да тълкува закона, да чопли въ текста, да изтъква, че е кривъ проектътъ — всичко това като-че-ли не е умѣстно: тукъ, г-да, ние се намираме прѣдъ една борба на политически схващания, която трае отъ десетки години въ България. И тукъ трѣбва да подчертаемъ, че има едно съвпадение, че колчемъ пѫти либералитѣ дойдатъ на власть, винаги сж посѣгали върху изборната свобода на българскитѣ граждани. (Възражение отъ дѣсницата)

Министъръ Н. Апостоловъ: А-а!

Х. Бояджиевъ: Вие съсипахте България, и още имате сурать да приказвате!

Г. Димовъ: Вие бѣхте пратили въ Бѣла-Слатина артилерия, да гасите свѣщитѣ. Това се доказа.

Д-ръ Б. Вазовъ: Нека имъ забѣлѣжатъ имената, да се видятъ единъ день, да се огледатъ, какъ сж се отзовавали за такава важна работа и какъ говорятъ. Неразумни! Не знаете какво правите. Посѣгате върху най-сжщественния законъ въ нашата страна.

Г. Димовъ: Не ви е срамъ!

Д-ръ Б. Вазовъ: . . . върху избирателния законъ, върху единъ органически законъ, г-да, който е еднакво важенъ съ основния законъ, конституцията.

Х. Бояджиевъ: Защото си го докладвалъ.

Д-ръ Б. Вазовъ: Защото азъ съмъ го докладвалъ и вие не сте го приложили, и вие никога не сте го разбрали, и сте противници на него — затова плачемъ за него. А вие затова плачете, защото е билъ приложенъ отъ насъ.

Х. Бояджиевъ: Това сж крокодилски народняшки сълзи. Знаемъ ги.

Г. Димовъ: Вие гласувате закони, но други ги прилагатъ: нито сте имали намѣрение да ги прилагате.

Д-ръ Б. Вазовъ: Г-да! Съразмѣрната избирателна система се прокара слѣдъ дълги изучвания, и се прокара главно за прѣмахването на два недъга въ нашия политически животъ; единиятъ недъгъ е демагогията, другиятъ недъгъ е насилието.

К. Пастуховъ: Само насилието.

Д-ръ Б. Вазовъ: Г-да! Тия сж цѣлитѣ, които сж гонени съ въвеждането на съразмѣрната система.

Г. Димовъ: И да остане византийщината!

Д-ръ Б. Вазовъ: Дали ще възтържествува въ България демагогията или не, това е въпросъ на бждащето. Но това се вижда и отъ близкото минало и отъ настоящето дали, съразмѣрната система е спънка за насилието, това е безспорно: тя свърза сопитѣ на всички сопаджии, тя тури въ респектъ всичкитѣ насилници. Защо? Защото, г-да, вашето насилие не можеше да постигне никакъвъ резултатъ; вие можете да извършите насилие, ще отидете въ тюрмата, но резултатъ нѣма да постигнете. И така, съ този законъ, макаръ и съ копринен конецъ, се вързаха вашитѣ ржцѣ и въ България прѣстанаха насилията. И благодарение на този законъ, се запази и редътъ, отъ който има нужда не правителството, но прѣди всичко, България и българското общество. Въ минути и врѣмена най-тревожни и най-пълни съ неизвѣстность, съ съмнѣние и съ буйность . . .

Г. Димовъ: Това е вашата политика аслж: да вързвате ржцѣтѣ на другитѣ, а вашитѣ да развързвате, за да бъркате въ касата, да нарушавате законитѣ, и никой пѫть да не прилагате законитѣ, които гарантиратъ правата на българския народъ.

Д-ръ Б. Вазовъ: Слѣдъ малко, г-да, ще видимъ на какво е продуктъ този проектецъ. (Влиза въ залата г. министърътъ на правосждието) — Добрѣ, че дойдохте, г. министре Поповъ: Вие ми давате по-голѣма възможность да говоря за онова, което Вие говорихте, защото, иначе, щѣхъ да бжда стѣсняванъ, ако отсжтствувахте.

Министъръ Х. Поповъ: Говорете, азъ съмъ тукъ. Само ни обяснете, защо не правихте избори съ тая система?

Д-ръ Б. Вазовъ: Г-да! Съразмѣрната система, частно за общинитѣ — това се обясни отъ г. Бозвелиева — даде спокойствие, даде възможность за работа, издигна общинския мандатъ, направи го дѣйствително почетенъ . . .

Х. Бояджиевъ: Защо не я приложихте?

Д-ръ Б. Вазовъ: . . . и привика къмъ общинска дѣйтелность най-виднитѣ, най-добритѣ хора въ селата и градоветѣ.

Министъръ Х. Поповъ: И ние сме на сжщото мнѣние. Само че вие не я приложихте; за другитѣ правите законъ, а не за себе си. Не я приложихте веднага, за да бждете искрени къмъ народа, а оставихте ние да я прилагаме. Сѣ на нашитѣ ли глави ще се учите да бръснете!

Д-ръ Б. Вазовъ: Г. Поповъ! Признавамъ това, което казахте. Тя е правена за васъ, за вашитѣ ржцѣ, за вашитѣ умове, да не смѣтате да шавате и прѣстжпвате законитѣ.

Въ България има политически течения, на които нѣма нужда, може би, да имъ се свързватъ така ржцѣтѣ и помишленията. Ние сме я направили, защото сме се борили противъ васъ.

А. Христовъ: И противъ тия схващания.

Д-ръ Б. Вазовъ: . . . и противъ тия схващания. Това е продуктъ на борба. И сега вие като внасяте законопроекта, и това е борба: вие се борите противъ едно дѣло, което е наше — на всички.

И. Вълчевъ: Ние създаваме закони за българския народъ, а не за васъ и за насъ. Какво е това, което говоришъ тукъ!

Д-ръ Б. Вазовъ: Закони създаваме даже и за васъ — за всички.

Министъръ Х. Поповъ: Не. Вие го казахте: само за насъ. Нека си остане така записано — аслъ така е, това е истината.

Д-ръ Б. Вазовъ: Така е. Законътъ е създаденъ да се пазимъ отъ политически схващания като вашитѣ — това го заявявамъ — да се пазимъ отъ вашитѣ насилия, отъ вашата тирания. (Възражения отъ дѣсницата) Какъ така? Това е истината.

Прѣдседателствующъ д-ръ Й. Момчиловъ: Г. Вазовъ! Азъ мисля, че се шегувате. Говорете сериозно — защото тирания нѣма.

Министъръ Х. Поповъ: Нардоняшка тирания.

Д-ръ Б. Вазовъ: Г-да! Както виждате, законопроектътъ не е придруженъ съ никакви мотиви.

К. Сидеровъ: (Къмъ дѣсницата) Ваши хора отъ провинцията сж дошли да грабнатъ, като топълъ семитъ, този законъ: тукъ въ галерията сж тѣ. Искате ли анкета?

А. Димитровъ: Нѣкои помислили, че законътъ е прокаранъ, и дали заявления за оставка.

Д-ръ Б. Вазовъ: Г-да! Просто, когато ние чуемъ нѣкакъвъ слухъ, не можемъ, освѣнъ да го повѣрваме. Прѣди нѣколко дена бѣше се пръснало, че щѣлъ да се внесе единъ законопроектъ, съ който чисто и просто да се разтурятъ общинскитѣ съвѣти и да се назначатъ 3-членни комисии. Разбира се, веднага се обърнахме къмъ тѣзи отъ правителственитѣ хора, които сж ни познати, и питахме: възможно ли е това нѣщо? — „Какъ! Не е възможно“. Даже азъ чухъ отъ мнозина отъ васъ, че такъвъ законопроектъ е внесенъ, но ще се забрави.

Г-да! Както виждате, законопроектътъ не е придруженъ съ никакви мотиви, защото не може да бжде мотивъ приповтаряне съдържанието на самия законъ. Това не е мотивъ. Много е мжчно аслъ да се намѣрятъ мотиви. Обаче, отъ онова, което казаха уважаемиятъ г. министъръ-прѣдседатель и г. министърътъ на правосждието, и отъ онова, което каза лидерътъ на болшинството г. Илия Вълчевъ, може да намѣри човѣкъ мотивитѣ или да приеме това, което тѣ изтъкнаха като мотиви. Какви сж, прочее, тѣзи мотиви, г-да? За тѣхъ се говори отъ прѣждѣговорившитѣ, азъ само ще ги посоча.

Първиятъ мотивъ, който се изтъкна подъ една много смѣтна форма . . .

Е. Петковъ: Византийска.

Д-ръ Б. Вазовъ: . . . отъ г. Радославова и който слѣдъ това се приповтори отъ г. Попова, вече магистрално, той е, че Върховниятъ касационенъ сждъ издалъ едно тълкуване, което не е съгласно съ закона.

Министъръ Х. Поповъ: Тъй е, по нашето схващане.

Д-ръ Б. Вазовъ: Г-да! Това е една ирония.

Министъръ Х. Поповъ: Не е ирония.

Д-ръ Й. Фаденхехтъ: Сѣ ще вѣрваме на Касационния сждъ повече, отколкото на Васъ.

Д-ръ Б. Вазовъ: И понеже азъ не искамъ да влизамъ въ споръ съ г. министъръ Попова и да му обяснявамъ това, което е аксиома и за него, че законътъ иначе не може да се прилага, че той би билъ безсмисленъ, азъ ще си позволя само да противопоставя срѣщу неговото мнѣние онова на Върховния касационенъ сждъ въ България. Г-да! Това го чета само да се зарегистрира въ дневницитѣ, та когато поколѣнието вземе да чете, какво е говорилъ г. Поповъ и какъ е критикувалъ върховния сждъ въ България, да сравнява юриспруденцията на двѣтѣ страни — на г. министъръ Попова и на върховнитѣ сждии.

А. Стамболийски: И да разбератъ, какви хора е имала България за министри.

Е. Петковъ: Сждиитѣ отъ Касационния сждъ сж Ваши роднини, затова ги защищавате.

Д-ръ Б. Вазовъ: Г-да! Азъ знамъ, че вие сте скарани съ сждиитѣ и че нѣма да ви направи голѣмо удоволствие, като цитирамъ, какво говори Върховниятъ касационенъ сждъ, но, моля ви, слушайте.

Министъръ Х. Поповъ: Всѣки е свободенъ да мисли.

Д-ръ Б. Вазовъ: (Чете) „Опрѣдѣление № 2, гр. София, 14 септемврий 1914 г.“ Г-да! Забѣлѣжете, че този законопроектъ е внесенъ — азъ обикновено бѣлѣжа тукъ, кога се раздаватъ законопроектитѣ — на 28 ноемврий 1914 г., значи, веднага слѣдъ рѣшението, обаче прѣди ние да отложимъ общинскитѣ и окржжнитѣ избори. Това го казвамъ само като една данна — послѣ ще се възползувамъ отъ нея — която ще открие истинскитѣ мотиви на законопроекта.

Е. Петковъ: Сигурно знаешъ да гледашъ на кафе.

Д-ръ Б. Вазовъ: (Чете) „Върховниятъ касационенъ сждъ въ общо разпоредително засѣдание, на 11 септемврий 1914 г., въ слѣдния съставъ: . .“ — Г-да! Забѣлѣжете, това е всичко, което България притежава, като върховенъ сждъ, като капацитетъ, като авторитетъ, като хора, които отъ 20—30 години тълкуватъ нашитѣ закони, които даже сж натоварвани отъ г. г. министритѣ да имъ пишатъ текстоветѣ на разни законопроекти, съ една рѣчь, тѣзи, които по законитѣ сж натоварени да тълкуватъ законитѣ. На основание закона, министърътъ се обръща къмъ тѣхъ.

Министъръ Х. Поповъ: Мнѣнията на Касационния сждъ не свързватъ министра.

Д-ръ Б. Вазовъ: Тѣ не свързватъ ума на своеволника, но свързватъ ума на оня гражданинъ, който иска да зачита законитѣ.

Министъръ Х. Поповъ: Много немодерно понятие!

Д-ръ Б. Вазовъ: Но азъ оставямъ това настрана. Чуйте ми аргументитѣ, г-да. (Чете)

„Върховниятъ касационенъ сждъ, въ общо разпоредително заседание, на 11 септемврий 1914 г., въ слѣдния съставъ: първи прѣдседатель Василъ Мариновъ, прѣдседатели на отдѣления: Анастасъ М. Ташевъ, д-ръ Добри Мутковъ и Ангелъ Д. Карагьозовъ, членове: Атанасъ Хитровъ, Димитъръ Тошковъ, Иванъ Ивановъ, Доси Ив. Икономовъ, д-ръ Георги Каракулаковъ, Кирилъ Кириловъ, Илия Миларовъ, Филипъ Поповъ, Иванъ Павловъ и Теохаръ Папазовъ, при секретарь Никола Хр. Бояджиевъ и при участието на главния прокуроръ Иванъ Каранджуловъ, слуша доложеното отъ члена Папазовъ писмо № 8567 отъ 17 май 1914 г. на министра на правосждието, съ което, на основание чл. 47 отъ закона за устройството на сждилищата, се прѣдлага за разрѣшение отъ Върховния касационенъ сждъ въпросътъ: трѣбва ли да се разтури единъ градски или селски общински съвѣтъ, когато половината или повече отъ съвѣтницитѣ си подадатъ оставката (чл. 144, алинея послѣдна отъ избирателния законъ, въ свързка съ чл. 158 отъ сжщия законъ, чл. 23 отъ закона за селскитѣ общини и чл. чл. 32 и 34 отъ закона за градскитѣ общини), макаръ тия послѣднитѣ и да могатъ да бждатъ замѣстени отъ слѣдвашитѣ подиръ тѣхъ кандидати отъ съотвѣтнитѣ листи, или е достатъчно подаване оставката на половината и повече отъ половината общински съвѣтници, безъ оглядъ на възможността да бжде или не попълванъ съвѣтътъ отъ слѣдвашитѣ кандидати — понеже този въпросъ билъ рѣшаванъ не еднакво отъ окржжнитѣ сждилища“.

Министъръ Х. Поповъ: Тъй.

Д-ръ Б. Вазовъ: Г-да! Извинете, че ви чета едно опрѣдѣление.

А. Христовъ: То е важно.

Д-ръ Б. Вазовъ: Но то е много важно: това е съвѣстьта на българското правосъдие.

Министъръ Х. Поповъ: Оставете правосъдието. Да си на друго мнѣние, не значи, че си безсъвѣстенъ.

Д-ръ Б. Вазовъ: (Чете) „Върховниятъ касационенъ съдъ, за да се произнесе, взе прѣдъ видъ: чл. 44 отъ избирателния законъ въ втора алинея постановява, че когато нѣкой отъ избранитѣ окржжни съвѣтници подаде оставка, то окржжниятъ съдъ го замѣства съ онова лице, което иде по редъ отъ същата листа. А послѣдната алинея на същия чл. 144 гласи: „Окржжниятъ съвѣтъ се разтуря и се назначаватъ нови избори, когато останатъ по-малко отъ половината на всичкитѣ съ̀лозинята или по-малко отъ половината на всичкитѣ съвѣтници“. Чл. 144 се отнася до окржжнитѣ съвѣти, но съгласно чл. 158 отъ избирателния законъ, разпорежданията на чл. 144 се прилагатъ и при общинскитѣ избори.

„Отъ цитиранитѣ текстове става явно, че избирателниятъ законъ е възприелъ принципа на замѣстването подалитѣ оставка общински съвѣтници съ онѣзи кандидати, които идатъ по редъ отъ същата листа. А веднъжъ възприетъ принципътъ на замѣстването, той се прилага, безразлично дали само единъ общински съвѣтникъ си е подалъ оставката, или това сж сторили половината или повече отъ половината общински съвѣтници, защото въ закопа такава разлика не е прокарана. Чл. 144 алинея послѣдна, въ свръзка съ чл. 158 отъ избирателния законъ, не постановява, че общинскиятъ съвѣтъ трѣбва да бѫде разтуренъ, щомъ половината или повече отъ половината общински съвѣтници си подадатъ оставката, безъ огледъ на възможностьта да бѫде или не попълванъ съвѣтътъ отъ слѣдващитѣ кандидати. Той постановява, че общинскиятъ съвѣтъ се разтуря въ единствения случай, когато останатъ половината или по-малко отъ половината на всичкитѣ съвѣтници, а това ще стане само когато нѣма възможность да бѫдатъ замѣстени подалитѣ оставка съвѣтници отъ слѣдващитѣ подиръ тѣхъ кандидати изъ съотвѣтнитѣ листи“.

Министъръ Х. Поповъ: Вижте кждѣ е заблуждението.

А. Христовъ: Никакво заблуждение нѣма.

Д-ръ Б. Вазовъ: „Дотогава, докогато замѣстването по редъ, указанъ въ алинея първа на чл. 144 отъ избирателния законъ, бѫде възможно, не може да се приеме, че сж останали половината или по-малко отъ половината общински съвѣтници, и слѣдователно, случаятъ, поѣдвиденъ въ чл. 144 алинея послѣдна, въ свръзка съ чл. 158 отъ избирателния законъ, за разтурянето на общинския съвѣтъ, не е настжпилъ. Правилностьта на това тълкуване намира подкрѣпление въ послѣдователнитѣ измѣнения на избирателния законъ“ — за което мнозина говориха — „До влизането въ сила на закона отъ 12 априлъ 1910 г. за измѣнение на избирателния законъ, чл. 144 е постановявалъ, че замѣстването става дотогава, докогато има кандидати въ разнитѣ листи, а само когато нѣма вече кандидати и останатъ само половината или по-малко отъ половината съвѣтници, съвѣтътъ се разтуря. Законътъ отъ 12 априлъ 1910 г. е прокаралъ едно новоизвеждение, като е добавилъ къмъ чл. 144 забѣлѣжка I, съ слѣдното съдържание: „Ако половината и повече отъ съвѣтницитѣ колективно си подадатъ оставкитѣ, съвѣтътъ се разтуря, безъ да става замѣстване“. Обаче, слѣдъ това, избирателниятъ законъ пакъ е билъ измѣненъ съ законъ отъ 20 мартъ 1912 г., който понастоящемъ е въ сила, и е далъ днешната редакция на чл. 144. Прѣмахната е забѣлѣжка I къмъ чл. 144, а това прѣмахване не може да има друго значение, освѣнъ, че законодателтъ не допуща вече да се разтури единъ общински съвѣтъ, безъ да става замѣстване, само защото половината и повече отъ съвѣтницитѣ сж си подали оставкитѣ. Същата материя по-рано е била урегулирана отъ чл. чл. 32 и 34 отъ закона за градскитѣ общини и чл. 23 отъ закона за селскитѣ общини. Въ тѣзи членове е билъ така сжщо прокаранъ принципътъ, че за да бѫде разтуренъ единъ общински съвѣтъ, билъ той градски или селски, не е достатъчно, щото половината или повече отъ половината общински съвѣтници да си подадатъ оставкитѣ, щомъ като има възможность да бѫдатъ замѣнени съ други, по реда на тогава дѣйствующата мажоритарна изборна система. Обаче тѣзи постановления на законитѣ за градскитѣ и селски общини не могатъ да послужатъ въ случая за разрѣшение на повдигнатия въпросъ, защото, по силата на чл. 186 отъ избирателния законъ, трѣбва да се признае, че тѣ сж отмѣнени. Отмѣнени сж затова, защото сж уреждали онова положение, което е сжществувало при мажоритарната изборна система и което е прѣстанало да сжществува съ въвеждането на пропорционалната система, вслѣдствие на което тѣ се намиратъ въ противорѣчие съ постановленията на избирателния законъ. Противорѣчието се отнася въ случая до начина, по който става замѣняването.

„Отъ всичко горѣизложено слѣдва да се заключи, че повдигнатиятъ въпросъ трѣбва да се разрѣши възъ основа тълкуването на чл. 144 алинея послѣдна отъ избирателния законъ, въ свръзка съ чл. 158 отъ закона, като се приеме, че единъ общински съвѣтъ, билъ той градски или селски, не може да бѫде разтуренъ, щомъ като подалитѣ оставка общински съвѣтници, каквото и да бѫде числото имъ, могатъ да бѫдатъ замѣстени съ слѣдващитѣ подиръ тѣхъ кандидати.

Водимъ отъ горѣизложеното, Върховниятъ касационенъ съдъ опрѣдѣля:

„Да се признае, че не трѣбва да се разтуря единъ градски или селски общински съвѣтъ, когато половината или повече отъ половината съвѣтници си подадатъ оставкитѣ, щомъ тѣ могатъ да бѫдатъ замѣстени отъ слѣдващитѣ подиръ тѣхъ кандидати изъ съотвѣтнитѣ листи“

Г-да! Нѣма какво да хвалимъ сждилищата, или ги коримъ, но не ще съмнѣние, можемъ да бѫдемъ горди, че нашитѣ сждилища, на които законодателното тѣло възлага извѣстни функции на контролъ, извѣстни функции на избирателна защита, си изпълняватъ тукъ дълга тъкмо по закона, неводими отъ никакви партийни или други съображения, които за тѣхъ сж съвършено чужди. Какво би трѣбвало да направи, при тия условия, върховниятъ политически прѣдставитель на правосъдието въ Парламента? Той трѣбваше да се подчини. Е добрѣ, ние го виждаме да дохожда тукъ и съ едни аргументи, на които ако дадемъ степенуване, не знамъ стѫпалото, на което трѣбва да ги поставимъ, се мжчи да ни убѣди въ нѣщо, което той самъ не вѣрва. Вие ми говорите за 300 съвѣтници.

Министъръ Х. Поповъ: Кажете за Враца, дѣто сж 36 души.

Д-ръ Б. Вазовъ: Ако се касае, напр., за Софийския градски общински съвѣтъ, дѣто има 30 мѣста на общински съвѣтници — това, което говори чл. 144 на избирателния законъ се отнася именно за тѣхъ — ако единъ умре, ще го замѣсти другъ ако го уволнятъ, ще дойде другъ и т. н., но винаги ще има 30 души съвѣтници. Е добрѣ, за тѣзи 30 мѣста говори законътъ, и мисъльта не е друга, освѣнъ, че ако тѣзи мѣста останатъ незапълнени, слѣдъ като послѣдователно се изчерпятъ всички лица въ листитѣ, ако, напр., отъ 30 души останатъ само 15, защото въ нѣкои листи вече нѣма кандидати, трѣбва да се разтури съвѣтътъ. Защото, макаръ на книга да има най-сетнѣ кворумъ, който е необходимъ на единъ общински съвѣтъ, за да може да взема законни рѣшения, а именно една трета отъ съвѣта, законодателтъ намира, че за да може въ дѣйствителность да се комплектува този кворумъ, за да може да има поне една трета отъ състава да засѣдава, необходимо е да сж останали поне повече отъ половината съвѣтници, та да има кой да присжтствува, защото, ако приемемъ, че при наличностьта на 30 пълни съвѣтнически мѣста могатъ да присжтствуватъ на засѣдание 10 души — и това е нормалното даже, което се допуска отъ закона — то, не ще съмнѣние, тѣзи 10 души не могатъ постоянно да се намиратъ подъ ржка и на лице, за да могатъ да участвуватъ въ засѣданието, ако това число, напр., не бѫде 30, а стане 15. Значи, законътъ си има смисълъ, г-да, има една логика желѣзна въ него, той се подчинява на една необходимость, нѣма никакъвъ капризъ. И сега вие искате да дадете едно тълкуване — но то не е и тълкуване — на този законъ, който практикуваме толкова години и при който никой не се е сѣтилъ, може би, да размишлява за тѣзи твърдѣ естествени работи, защото и простиятъ здравъ разумъ не си залава даже въпросъ за тѣхъ, понеже се налага да се практикуватъ. Вие даже, г-да, въ вашия проектъ не казвате, че това е тълкуване, вие не смѣете да го кажете, вие само мимоходомъ, косвено казвате това тукъ.

(Прѣдсѣдателското мѣсто се заема отъ прѣдсѣдателя)

Вие спорите съ тѣзи юрисконсулти, каквито сж нашитѣ върховни сждии. И азъ считамъ даже, г-да, че това е недопустимо — да се излиза отъ министерската маса и да се подбива авторитетътъ на нашитѣ върховни сждии. Прави или криви тѣзи сждии, по-добри отъ тѣхъ ние нѣмаме. Азъ не искамъ да зная тѣхната личность, дали нѣкой отъ тѣхъ се казва Иванъ или Драганъ; за мене е важно, че въ тази земя българска, земя на неправдата, на насилието, на измамата, има единъ върховенъ сждъ, къмъ който всички граждани се отнасятъ да разрѣши тѣхнитѣ спорове и да тури край на тѣхнитѣ тжжби и съмнѣния. И вие сега, министърътъ на правосждието, идвате тукъ и забивате кама на този върховенъ сждъ, като го изкарвате негоденъ (Ржкоплѣскане отъ лѣвицата) да се произнесе по единъ най-елементаренъ въпросъ отъ публичното право, достояние на всѣки единъ простъ избиратель.

Х. Бояджиевъ: Ако имашъ дѣло въ Касационния сждъ, та хвалишъ сждиитѣ, ние нѣмаме. Не може тѣхното мнѣние да бжде задължително за Камарата.

Д-ръ Б. Вазовъ: Азъ защищавамъ установенитѣ отъ закона власти противъ васъ и съмъ правъ, и когато се намѣри депутатъ, министърътъ или какъвто и да е да дойде да тъпчи установенитѣ отъ закона власти, азъ считамъ за дългъ да ги защитя и да изпълня единъ дългъ, който министърътъ трѣбваше да изпълни защото, г-да, той тукъ трѣбва да защищава авторитета на Върховния касационенъ сждъ.

Това е, г-да, единъ отъ видимитѣ аргументи, единъ отъ видимитѣ мотиви — че Върховниятъ касационенъ сждъ сгрѣшилъ. Другъ единъ мотивъ, който се изказа отъ г. Илия Вълчевъ и отъ г. д-ръ Радославовъ, па сега и отъ г. министъръ Поповъ, то е това, че нѣмало достойни хора, които да изпълнятъ тѣзи общински мѣста, та да може общинската работа да ври и кипи най-добрѣ за интереситѣ на общината. Г-да! Този плачъ за хора може да е справедливъ по отношение на васъ, но азъ ще ви кажа, че въ редоветѣ на другитѣ обществени течения има хора, които достойно прѣдставляватъ не само партията си, но и общината, и ако вие се водите отъ тѣзи съображения, ако чувствувате вашата собствена слабость, недѣйте я прикачва и намъ. И послѣдниятъ човѣкъ отъ нашитѣ листи е достоенъ да бжде общински съвѣтникъ; и послѣдниятъ човѣкъ отъ нашитѣ депутатски листи е достоенъ да бжде народенъ прѣдставитель. Вѣрно е, че въ политическитѣ работи винаги има единъ, който води, има една фирма. Напр., Либералната партия има г. Радослава, единъ човѣкъ, който съ своя авторитетъ поддавлява всички други за доброто може би, на всички, на партията, на отечеството. Но, г-да, вие можете ли да откажете, че това може да лиши отъ достойнство, отъ цѣна неговитѣ сратници, неговитѣ другари? Можете ли вие даже, когато ги нареждате единъ подиръ другъ, било за министерски мѣста, било за депутатски мѣста, понеже всички не могатъ да влѣзнатъ въ Камарата или да станатъ министри, да ги обезцѣнявате единъ съ другъ? Нима ако единъ човѣкъ отъ една партия стане министъръ, това значи, че всички други, които сж насрѣща тамъ, сж негодни? Не, г-да, азъ мисля, че всѣки единъ отъ васъ може да седне на това министерско кресло, и недѣйте сами се унижава или съ единъ фалшивъ аргументъ да внасяте едно обезсърдчение въ вашитѣ собствени редове.

И ако се възмущавамъ, г-да — извинете, моля г. прѣдседателя да не ме прѣксне, като казвамъ, че се възмущавамъ — ако негодувамъ, то е защото въ вашата срѣда не се намира нито единъ човѣкъ, не за лице, да излѣзе да настои по единъ такъвъ въпросъ отъ такъвъ общъ интересъ, отъ такова голѣмо значение.

Х. Бояджиевъ: Туй е интрижка.

Д-ръ Б. Вазовъ: Това ми прави впечатление. Вие знаете ли, че въ старитѣ Събрания, дѣто имаше болшинства огромни, даже пълни, се намираха хора, които расжждаваха?

А. Христовъ: И правѣха опозиция.

Д-ръ Б. Вазовъ: А тукъ по единъ въпросъ, по който трѣбва да бждемъ съгласни — и г. Мушановъ ви говори въ това отношение — по единъ въпросъ, който е отъ общъ интересъ, че ние даже нѣмаше защо да внасяме esprit d'opiniatrité, упоритость, — излѣзте, г-да, и кажете вашитѣ аргументи. Ама не ми се хвалете, че ние тукъ (Сочи лѣвицата) сме били демагози, а пъкъ вие сте патриоти.

А. Свинаровъ: Лъжа ли е?

Д-ръ Б. Вазовъ: Тѣзи аргументи, г-да, сж плѣсенясали. Трѣбва да знаете, че врѣмето върви и иска своитѣ аргументи, и затуй, когато вие не поставяте тѣзи аргументи въ мотивитѣ, въ доклада, трѣбва да ги кажете въ Събранието. Това е съразмѣрната система. Ето какво значи тя. Не можешъ да отидемъ прѣдъ болшинството да кажешъ: това трѣбва да стане; не можешъ, защото ние ще се боримъ, ще пишемъ, ще говоримъ противъ и най-послѣ ще го отмѣнимъ, когато тукъ дойде едно болшинство съ единъ човѣкъ повече отъ васъ. Азъ съмъ убѣденъ, че мнозина отъ васъ, по съображенията, които ще изкажа по-нататъкъ, ще бждатъ съгласни съ мене.

Сега, г-да, трети аргументъ, който сжщо е привиденъ, е този: имало злоупотрѣбления и сега, за откриването на тѣзи злоупотрѣбления, трѣбва да се създаде нѣкакво срѣдство. Г. Илия Вълчевъ най-краснорѣчиво формулира тази идея. Прѣстжпници имало въ общинитѣ, не можешъ да ги извадишъ, сждилищата ги оправдаватъ, не знамъ какво си, трѣбва ние сега да ги извадимъ; тѣ се защищавали — излѣзе Иванъ, дойде Драганъ отъ сжщата листа и той гледа да го покровителствува. Какъвъ свидѣтель може да бжде той, какъ може да го покаже той на ревизора? Това, г-да, е съвършено несериозно, защото не е нашата роля да откриваме прѣстжпницитѣ, нито това е роля на партизанитѣ, като насъ. За това има сждилища. Не е ли вѣрно, г. Бояджиевъ, че тѣ сж компетентни да откриватъ прѣстжпнитѣ дѣяния, а не Вие, който се смѣете?

Х. Бояджиевъ: Защо се обръщашъ къмъ мене?

Д-ръ Б. Вазовъ: Но, г-да, върху това нѣма да се спирамъ. Ние не сме слѣдователи, нѣма да откриваме прѣстжпницитѣ. И послѣ, отъ кога вие заключихте, че цѣла България е пълна съ прѣстжпници? Тогава, ние трѣбва да се отчаемъ отъ нашата страна. Азъ съмъ отъ ония, които вѣрватъ, че въ България има не една искра, но има единъ залогъ за добро бждаще, има едно упорство срѣщу злото, има едно неодобрение на прѣстжплението, има единъ стремежъ къмъ съгласие, къмъ добро. И г. Бозвешиевъ, който говори прѣди малко, изтъкна, какви сж голѣми както заслугитѣ на съразмѣрната система, така сжщо и усилията, които проявява гражданството. Г-да! Българинътъ е способенъ за самоусъвършенствуване. Съ съразмѣрната система се създава единъ контролъ дѣйствително, и ако вие даже откажете, че българинътъ има голѣми добродѣтели, ако, споредъ васъ, както трѣбва да се прѣдполага, общинскитѣ съвѣти сж пълни съ крадци и разбойници, и ако почнешъ отдолу, ще откриешъ крадци и разбойници, азъ ще ви кажа, че съразмѣрната система съ онѣзи кокили, или кибритени клечки макаръ, но, които кѣлятъ добритѣ нрави, които не позволяватъ на прѣстжпницитѣ даже да прѣкрачатъ границитѣ на позволеното.

Другъ единъ привиденъ аргументъ, който се изказа така крадешкомъ отъ г. Кьорчева и отъ други и който сте чували много — и той е насоченъ противъ оригиналната, самостоятелната работа на едно законодателно тѣло, и съ него се иска да се убие всѣка оригиналность — е: „кажете, кждѣ го има въ свѣта“. Ами че азъ свѣта ли ще гледамъ, или моитѣ нуждни и моитѣ нужди като българинъ?

К. Пастуховъ: Тѣ да кажатъ кждѣ го има въ свѣта това: като дойде едно правителство, да смѣни всичкитѣ общини, както е у насъ.

Д-ръ Б. Вазовъ: (Къмъ дѣсницата) Кажете де, то е за васъ. — И други много въпроси могатъ да се зададатъ, уважаеми г. Пастуховъ.

К. Пастуховъ: Ама тѣ не дирятъ отговори на въпроситѣ, а гледатъ да разтурятъ общинитѣ.

Д-ръ Б. Вазовъ: Азъ нѣма да се спирамъ на това, даже то не е аргументъ — дали го има нѣкждѣ или не. Когато ние прокарвахме пропорционалната изборна система, всички ония, които отъ онова Събрание сж тукъ, си спомнятъ, че ние гледахме отгорѣ на нуждитѣ, както ги разбирахме — ние, тогавашното болшинство, ако щете — но не се срѣщна никакво съпротивление отъ никждѣ.

Даже азъ ще ви кажа, че единъ либералъ, г. Тончевъ или г. Поповъ, искаше отъ цѣла България да се направи една колегия.

Министъръ П. Пешевъ: Азъ бѣхъ противъ пропорционалната система — само азъ.

Д-ръ Б. Вазовъ: Да, Вие бѣхте противъ.

А. Коновъ: Сега противъ ли сте?

Министъръ П. Пешевъ: Да.

Д-ръ Б. Вазовъ: Но г. Радославовъ бѣше за, въ вашата платформа я има. Азъ, да ви кажа правото, толкова не държа за вашата партийна платформа, но въ врѣме на опозиция, може би, да сте се излъгали. Твърдѣ е възможно, като стояхте дълго врѣме въ опозиция, да излизате отъ нѣкакво желание, ако щете, на демагози, противъ които сте сега, или за да се изправяте наравно съ всички по-високо мислящи отъ васъ партии.

Отъ дѣсницата: О-о-о!

Д-ръ Б. Вазовъ: Азъ прѣдчувствувамъ вашето възражение, но то се прави само съ насмѣшка, а не и съ убѣждение.

А. Свинаровъ: Ние първи сме одобрили това нѣщо.

Д-ръ Б. Вазовъ: Вие сте одобрили това нѣщо, ама безъ да го разбирате. (Смѣхъ въ лѣвицата)

И. Г. Поповъ: Кои сж тия по-добрѣ мислящи отъ насъ партии? Кажете, да ги славословимъ.

Д-ръ Б. Вазовъ: Въ всѣки случай, г-да, желателно е по-ясно да кажете това. Ако вие подмѣтате такива приказки, то е, защото сега вече и идеята е сила — и убѣждението, и то е сила — и тя сама си пробива пѫть. Сега вие не можете да посегнете върху съразмѣрната система така открито. Това никой не може да направи. Има нѣща невъзможни въ България, г-да, колкото вие да се мислите за силни. Азъ оставямъ настрана, че никое правителство не е господарь на врѣмето си и дали е сигурно, че не му се люлѣятъ краката въ всѣки единъ моментъ, който прѣживѣва. Но вие, г-да, много по-добрѣ ще направите, ако излѣзите и се поставите като г. Пешева. Азъ уважавамъ такива противници, които излизатъ и открито поддържатъ единъ принципъ противъ другъ.

Х. Бояджиевъ: Да, ама азъ съмъ слушалъ и отъ Васъ, и отъ всички отъ лѣво, че сж противъ тази система, а отъ трибуната говорите друго. Съ г. Малинова съмъ говорилъ, съ всички съмъ говорилъ, сѐ сж противъ нея, а отъ тукъ (Сочи трибуната) говорятъ друго.

К. Пастуховъ: Вие искате да върнете България 15 години назадъ.

Прѣдседателтъ: (Звъни)

Д-ръ Б. Вазовъ: Г-да! Дѣлата говорятъ по-добрѣ отъ думитѣ. Азъ безъ никаква мисъль на особена амбиция, както нѣкои правятъ, трѣбва да кажа, че това дѣло е общо на напрѣдничавата часть отъ българското общество.

А. Христовъ: И е необходимо за България.

Д-ръ Б. Вазовъ: Всѣки е принесълъ своята лепта. Едни осѫществиха едно, други осѫществиха друго. Всички изградиха една величствена сграда за единъ правовъ животъ. Питамъ ви, вие каква лепта дадохте?

А. Христовъ: Тѣ рушатъ. (Възражения отъ дѣсницата)

Д-ръ Б. Вазовъ: Азъ затова ви казвамъ — съ двусмисленость нѣма да се отървете, и затуй азъ уважавамъ снѣзи, които сж принципиални противници. Тѣ поне иматъ мнѣние, тѣ поне изхождатъ отъ едно гледище, което е отъ общъ интересъ, но съ тѣзи шмекерии, съ едно такова закончe да вземете да съборите една величествена сграда — това е атентатъ, това е една бомба.

Прѣдседателтъ: Моля, г. Вазовъ! Думата „шмекерии" е оскърбителна. Какво е туй — шмекерии?

Д-ръ Б. Вазовъ: Азъ си оттеглямъ думата „шмекерии". Толкова добрѣ не познавамъ турския езикъ; мисля, че тая дума значи хитрость, уюнъ. — Но, г-да, всичкитѣ тѣзи мотиви сж една картонна сграда — само за да се каже, че има мотиви — и за тѣхъ никой отъ васъ не се грижи, защото вие не мислите да се оправдавате и да се защищавате. Сѫщинскитѣ мотиви сж други и азъ сега ще ви ги кажа накратко, макаръ че съмъ принуденъ да повторя нѣкои работи. За да видите какви сж мотивитѣ, азъ ще ви разправя една малка история, която се отнася до Софийската община.

Отъ дѣсницата: А-а-а!

Д-ръ Б. Вазовъ: Софийската община има 30 души съвѣтници, които сж разпрѣдѣлени между разнитѣ партии. Тамъ не можешъ да надхитрувашъ нищо. Съразмѣрната система защищава сѫщинската сила и сѣче всички илюзии. Може и сега да има въ България хора — азъ вѣрвамъ даже, че и между насъ, опозицията, ще се намѣрятъ такива — които да мислятъ, че въ бѫдаще избори за Народното събрание, ако бѫдатъ министри на вѫтрѣшнитѣ работи, ще докаратъ 150, 170 свои народни прѣдставители. Сбогомъ, г-да, това нѣщо е невъзможно вече и съ насилие и съ измама. Така че и 30-тѣ души сж разпрѣдѣлени между всичкитѣ партии споредъ силитѣ имъ на момента, защото тѣзи сили се мѣнятъ. Има, обаче, между тѣхъ отъ всички партии и трѣбва да се признае, че тамъ не може г. министърътъ Поповъ или г. Илия Вълчевъ да посочи на нѣкое лице, което да не е достойно да заеме съвѣтническо мѣсто въ Софийската община.

И. Вълчевъ: Защо се обръщате къмъ мене?

Д-ръ Б. Вазовъ: Всичкитѣ хора сж съ висше образование, били сж обществени дѣятели, нѣкои сж били министри, уважаемиятъ г. прѣдседатель е членъ на общинския съвѣтъ; г. Генадиевъ бѣше на чело на листата на стамболовиститѣ, оттегли се той, дойде г. Николиевъ, а слѣдъ него, мисля, дойде другъ; отъ тончевиститѣ тамъ е г. д-ръ Никола Петковъ, единъ интелигентенъ човѣкъ, съ литературно образование, и затова се е прѣдалъ повече на културнитѣ работи въ общината. Слѣдъ това имаме тамъ инженери, имаме лѣкари, имаме хора съ голѣма спитность, житейска, и политическа, и всѣкаква, и най-важното е, че има единъ контролъ отъ тѣзи социалисти, отъ широки социалисти и отъ всички. И знаете ли, г-да, първото врѣме на любопитность, на взаимно съмнѣние и на взаимно недовѣрие — защото въ България ние сме посѣли много недовѣрие — трая нѣколко мѣсеца, послѣ изчезна и хората видѣха, че тѣзи, които сж до тѣхъ, не сж крадци бе джанамъ, трѣбва да имъ се даде право, нѣма защо постоянно да се подозиратъ. Не само съвѣтницитѣ помежду си, но и обществото така гледа на общинскитѣ съвѣти.

И, г-да, софийското население, както и населението въ цѣла България, може да бѫде спокойно, че ако не абсолютно, то поне сравнително съ миналото тукъ има една гаранция за пазене на общинскитѣ интереси, доколкото е възможно най-послѣ, при тази първа неопитность, защото, не ще съмнѣние, този новъ механизъмъ на съразмѣрната система създава извѣстни мажнотии.

Х. Бояджиевъ: Все тъпче на едно мѣсто.

Д-ръ Б. Вазовъ: То зависи отъ туй, какъ разбирате прогреса. Ако го разбирате да грабнете касата и да избѣгате, то е друго.

Х. Бояджиевъ: Нѣма дѣеспособенъ съвѣтъ.

Д-ръ Б. Вазовъ: А тукъ трѣбва да се управлява съ разумъ, съ разсѫждение и като запазимъ интереситѣ на гражданството. Но, г-да, за да разберете смисъльта на тази история, ето какво искамъ да кажа. Не ще съмнѣние, София е една голѣма добичь и жертва на всичката партизанщина въ България, и обичай, свещена традиция е, че който е вземалъ Министерството на вѫтрѣшнитѣ работи, да има и Софийската община, която е нѣщо като министерство.

К. Пастуховъ: Има много хлѣбъ тамъ.

Д-ръ Б. Вазовъ: Защото тамъ има чиновнически служби, които по-рано се даваха така, нашироко, на всички избораджии, на всички онѣзи, които близко или

далечно сж помогнали въ изборитѣ, та да ги задоволятъ. Сега вече тази работа не е така. Вѣрно е, че има въ общината и радослависти, но вѣрно, че има и народняци, и социалисти, и цанковисти, и радикали и т. н., има отъ всички партии, кои повече, кои по-малко. Обаче, цѣлата общинска работа не е нито въ ржцѣтѣ на една партия, нито пъкъ службитѣ сж раздавани на хора отъ една партия. Въ това отношение, не ще съмнѣние, има единъ контролъ. Но традицията, свещената традиция — да не кажа друга дума, свещена съ кавички — прѣстѫпната традиция иска: партизанитѣ трѣбва да ядатъ. Ето отдѣ се появява това желание, непрѣодолимо, да се разтури най-напрѣдъ столичнията общински съвѣтъ.

А. Христовъ: Искатъ и да грабятъ, а не само да ядатъ.

Д-ръ Б. Вазовъ: Азъ това не казвамъ.

А. Христовъ: Но Пловдивъ го знае.

Д-ръ Б. Вазовъ: Сега, г-да, какъ ще се разтури. Разбира се, нарежда се една стратегема. Общинскитѣ съвѣтници, които сж либерали, ще си дадатъ оставката. Азъ още се съмнѣвамъ, дали единъ български сждъ, който познава избирателния законъ — и бихъ желалъ нашитѣ сждилища да се вслушатъ въ моитѣ думи, не да имъ се подчинятъ, но да ги иматъ като едно мнѣние, което азъ изказвамъ — трѣбва да приеме оставкитѣ току-тъй, дали даже когато нѣкой съвѣтникъ си дава оставката, единъ сждъ не трѣбва да види, да изслѣдва, нѣма ли тукъ едно насилие отъ партията. Защото, г-да, докато трае изборътъ, докато той стане, партията може да се ржководи така, но влѣзе ли длъжностното лице въ контактъ съ своитѣ длъжности, тамъ вече съвѣстьта и гражданскитѣ чувства трѣбва да бждатъ оставени да работятъ и да нѣматъ съперникъ. Затуй азъ мисля даже, че злѣ е направилъ сждътъ, дѣто е приелъ оставкитѣ, обаче само на единъ е приелъ оставката, на г. Радевъ — а тамъ има четири души либерали, единъ младо-либералъ и единъ народно-либералъ — а на другитѣ трима сждътъ не е приелъ оставката, защото нѣма мотиви. Освѣнъ това, младо-либералътъ не си е далъ оставката, и стамболовистътъ не си е далъ оставката. Сигурно въ общината има злоупотрѣбление, защото винаги е имало злоупотрѣбление въ нея. И азъ ви казвамъ, че нищо по-лесно отъ това, сега въ България да натоварите единъ ревизоръ да отиде да състави актъ, за да заблуди слѣдствието и да подведе хората. Това е най-лесното срѣдство. Азъ съмъ се лично убѣдилъ въ това. Нѣмамъ обичай да говоря противъ хората и да нападамъ корпорацийтѣ, но, за голѣмо съжаление, трѣбва да призная, че въ вѣдомството на ревизоритѣ има такава голѣма подчиненость на каприза на началството и такова едно нежелание да се служи на държавата и отечеството съвѣстно, че просто тѣ сж хора, които изпълняватъ една заповѣдь. И когато вие кажете на единъ ревизоръ да иде да състави актъ за разтуряне на извѣстна община, ще имате този актъ.

А. Стамболийски: Това вие знаете отъ опитъ.

Д-ръ Б. Вазовъ: Тъй се съставиха актове — за другитѣ общини говоря — много актове. Но ето едно по-важно нѣщо, за да видите, даже когато законътъ не позволява, докждѣ може да отиде охотливостьта на властьта да търси да угоди този интересъ на своитѣ партизани. Повдигна се, г-да, въпросъ съ постановление отъ слѣдователя за отстранение на съвѣтници. Обаче Софийскиятъ окржженъ сждъ, който не се занимава съ партизанство, отказа, защото нѣмало мотиви, понеже слѣдовательтъ казалъ, че като имало ревизионни актове, то да се отстранятъ съвѣтницитѣ. Но това нищо. Тогава, г-да, стана едно нѣщо, което съ стѣснение го казвамъ: отне се дѣлото отъ законния слѣдователь и се доведе другъ слѣдователь, нѣщо като допълнителенъ, въпрѣки закона, като законниятъ слѣдователь се изпрати по дяволитѣ на друго мѣсто. Дойде този новъ слѣдователь. Върховниятъ административенъ сждъ — тежко на този административенъ сждъ . . .

К. Пастуховъ: И той ще отиде подъ сждъ.

Д-ръ Б. Вазовъ: Да, и той ще иде подъ сждъ — . . . този сждъ намѣри, че това е незаконно, че този слѣдователь, който е несмѣняемъ — защото и слѣдователитѣ сж несмѣняеми — трѣбва да се повърне на мѣстото си, и го повърнаха. Но, въ всѣки случай, дѣлото бѣше изъето отъ този слѣдователь и дадено на другия — „нашия“ — довѣрено лице, което, впрочемъ, и другъ пѫть е играло довѣрени роли. Този слѣдователь внася три пѫти съ постановление дѣлото въ сжда и сждътъ го отхвърли. Най-сетнѣ, прѣмѣстенъ е и единъ отъ сждиитѣ. Слѣдъ това настава единъ моментъ много опасенъ, защото се чу, че вече е рѣшена сждбата на сжда. Тукъ нѣма да говоря за извѣстни подробности. Въ всѣки случай, най-накрая сждътъ отхвърли постановлението. Сега вече въ бждаще какво ще става, не зная. Може да намѣрятъ прѣстѫпници. Важното е, че Софийската община не можа да се разтури, даже, ако се намѣрѣше сждъ, който да приеме тълкуването на г. министра. И, г. министре, Вие знаете, че сждилищата, които сж приели Вашето тълкуване, нѣматъ въ своитѣ опрѣдѣления никакви мотиви. Вие чели ли сте мотиви въ такова едно тѣхно опрѣдѣление? Азъ зная Пловдивскиятъ сждъ, който разтури Карловската община. Не че съмъ Богъ знае каква голѣма птица по изработването на този законъ, но понеже съмъ гражданинъ, бѣхъ кандидатъ и за народенъ прѣдставитель, гледахъ да защитя, най-послѣ, едни права отъ публиченъ интересъ, та си позволихъ да изтъкна прѣдъ публичната власть, че не трѣбва да се разтуря Карловския общински съвѣтъ. Вие помните, въпрѣки закона, го разтурватъ. Никакви мотиви нѣма.

А. Христовъ: Ще говоря по тоя случай. Сега Деню Маневъ управлява Пловдивъ, и самъ г. Поповъ знае, какво прави.

Н. Калчевъ: А въ демократическо врѣме какво бѣше въ Русенската община?

Д-ръ Б. Вазовъ: Това не е оправдание, вие сте остарѣли за днешния животъ, г-да. (Къмъ дѣсницата) Вие само разправяте кой какво е правилъ, и за да оправдаете своитѣ бждащи грѣшки, си служите съ грѣшкитѣ на миналото.

Какъвъ е сега вториятъ сжщински мотивъ? Той е голѣмиятъ интересъ на вашитѣ партизани. Вие сте три партии, дойдохте на власть за служби, обаче, илюзията на мнозина изхвърча, и вие сега не можете да си отидете въ околиитѣ, защото всички плачатъ за служби, а България е малка за толкова службогонци. Това е истината, г-да.

К. Пастуховъ: Това е вѣрно.

Д-ръ Б. Вазовъ: Вие не можете да противостоите на тая язва и нѣмате куража, нито партиенъ, нито общественъ, за да внесете нѣщо, което да прѣмахне това службогонство, което се повече и повече се увеличава. Вие попататъкъ ще прѣмахнете всички цензове и всички спѣнки, които прѣчатъ, за да задоволите тази язва въ България. Вие, г-да, съ това създавате една радость въ душитѣ на вашитѣ партизани и едно огорчение по цѣлата наша страна; вие правите вашитѣ партизани силни съ злото, което ще послѣдва, вие, ги правите смѣли, защото, прѣдставете си, изгладнѣли хора на какво не сж способни, за да разтурятъ единъ общински съвѣтъ? Но третиятъ мотивъ, сжщинскиятъ, е този, че вие тукъ водите една борба противъ правосждието на България. И това е вѣрно, г-да, то личи отъ самия проектъ. Вие казвате, че ако половината и повече отъ съвѣтницитѣ си подадатъ оставката или бждатъ отстранени по рѣшение на сжда, то общината трѣбва да се разтури. Защо? Защото почти всички кметове, помощници и съвѣтници, отстранени досега отъ сждилищата възъ основа на вашитѣ ревизионни актове, сж оправдани. Вие лишавате българския гражданинъ отъ най-свещеното право, отъ най-величественото нѣщо — да може той като обвиняемъ да се оправдае и да дойде тамъ, кждѣто довѣрието на неговитѣ съграждани го е поставило. Вие, г-да, съ този проектъ извършвате едно убийство на чуждата честь. Какъ ще прѣмахнете вие това огорчение, съ какво ще го поправите, когато на този човѣкъ, който възъ основа на единъ лъжливъ актъ и възъ основа на единъ услужливъ слѣдователь, бѣде остраненъ отъ сжда, подъ условие да бѣде задържанъ въ длъжностьта му, слѣдъ като правосждието каже думата си? Или вие искате да изкарате, че всички хора, които сж отстранени отъ васъ — прѣдполагамъ, че всѣки единъ е отстраненъ на законно основание — сж прѣстѫпници, само затова, защото сте хвърлили съмнѣние върху тѣхъ? Вие не чувствувате това зло, което правите. И азъ ви казвамъ, че вие не можете да разберете врѣмето,

въ което ние живѣемъ. Има хора, които живѣятъ съ желанието да служатъ честно на това общество, има хора, които служатъ като министри, има хора които служатъ като депутати, други — като скромни обществени дѣйци, и всичкитѣ тия хора се турятъ съ прѣстѫпницитѣ на едно, въпрѣки елементарния принципъ на правото, че не може да се счита за прѣстѫпникъ онзи, върху който е хвърлено само съмнѣние. Вие при агитациитѣ ще кажете: „Ето, сѫдътъ ги отстрани, тѣ сѫ крали, крали“. Слѣдъ това, разбира се, нѣма да има дѣло, или, ако има такова, то може да продължава съ вѣкове. Не искамъ да се спирамъ върху конкретни случаи, които сѫ станали достояние на обществото и които се пазятъ въ вѣстницитѣ.

А. Христовъ: Г. прѣдседателю! Часътъ минава осемь. Трѣбва да се гласува продължение на засѣданието.

Д-ръ Б. Вазовъ: Азъ нѣма да говоря много.

Министръ П. Пешевъ: Да се продължи засѣданието, докато се свършатъ разискванията по законопроекта.

Прѣдседателятъ: Г. г. народни прѣдставители! Моля ви бѫдете спокойни. Г. Вазовъ казва, че скоро ще свърши. Колко врѣме още ще говорите, г. Вазовъ?

Д-ръ Б. Вазовъ: Не мога да опрѣдѣля колко врѣме ще говоря, но нѣма да говоря много.

Министръ П. Пешевъ: Да се продължи засѣданието, докато се свършатъ разискванията по законопроекта.

Прѣдседателятъ: Които отъ г. г. народнитѣ прѣдставители сѫ съгласни да се продължи засѣданието до свършване на въпроса, моля, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Приема се.

Д-ръ Б. Вазовъ: Г-да! Взрѣте се въ резултатитѣ, които ще настѫпятъ. И азъ моля въ това отношение да се не апелира къмъ насъ и да не ни се казва: „А бе джанъмъ, вие нѣмате ли довѣрие?“ Г. Вълчевъ казваше: „Ама нѣмате ли довѣрие, ние не сме лоши хора?“ Тукъ работата е толкова ясна, че нѣма въпросъ за довѣрие. Злото се вижда. Г-да! Какви ще бѫдатъ законнитѣ послѣдствия отъ законопроекта, ако той се приеме тъй, както е. Тежко и горко на селскитѣ общини. Утрѣ въ една община, която и да е, съвѣтници отъ Либералната партия ще си подадатъ оставкитѣ, и твърдѣ е възможно сѫдътъ да ги приеме. Тогава ще останатъ, да кажемъ отъ 12 души съвѣтници седемь — понеже 5 души сѫ си дали оставкитѣ. Интересътъ, разбира се, се знае кѫдѣ е, и нѣма защо да се говори. За другитѣ, какво? Много лесно. Или ще се пуснатъ нѣколко души подиръ тѣхъ, да ги убѣдятъ по единъ начинъ осѣзателенъ, че нѣма другъ изходъ отъ това мѫчно положение, освѣнъ като си подадатъ оставкитѣ и тѣ, за да станатъ седемь души, или пъкъ, най-сетнѣ, твърдѣ е възможно нѣкои да бѫдатъ остранени, и тогазъ съвѣтътъ ще се разтури, и ще се назначи тричленна комисия. Питамъ ви азъ, г-да, тази тричленна комисия отъ ваши хора докога ще сѫществува? Докато се свърши военното положение ли, или докато станатъ нови избори? Питамъ азъ: ние като отлагаме изборитѣ за общински и окржжни съвѣти, вие ще правите ли частични избори и ще влѣзете ли въ противорѣчие съ това, което сме рѣшили, или ще кажете: „Ние сме отложили общитѣ, но частичнитѣ не сме отложили“, и ще произведете нови избори, както сега, при военното положение, повече отъ 300 избори сте направили въ селата. Значи, тукъ е явно, че вие искате да направите частични избори, защото не допускамъ, че ще оставите тричленнитѣ комисии въ 2 хиляди общини, въ продължение на една година и половина, докато трае военното положение, да управляватъ безъ общински съвѣти. Да се оставятъ тричленнитѣ комисии да управляватъ въ продължение на всичкото врѣме, докато трае военното положение, това значи 2 хиляди общини по 3—6 хиляди общински съвѣтници либерали да влѣзатъ въ затвора слѣдъ свършване на военното положение.

Х. Г. Поповъ: Много казано.

Д-ръ Б. Вазовъ: Вие, г-да, ще извлѣчете врѣда, отъ това — азъ съмъ увѣренъ — защото този жестъ, който се прави тукъ, нѣма да се направи отъ окржжния управитель и околийския началникъ. Трѣбва да знаете, че когато сѫдилищата възстановятъ нѣкого въ длъжность, това рѣшение за възстановяване, като се изпрати отъ министерството да отиде въ окржжното управление, се губи съ цѣли недѣли и не се знае кой партизанинъ го е взелъ или кой старши стражарь е угодилъ на нѣкой депутатъ, за да се изгуби това рѣшение на сѫдилището. Азъ ви питамъ: този жестъ, който правите тукъ, ужъ за тълкуване на закона, въодушевени отъ най-чисти намѣрения, може ли другояче да се разбере отъ околийскитѣ началници, отъ приставитѣ, отъ видни и невидни партизани, па даже и отъ депутати, освѣнъ като жестъ, че тукъ е яма, дръжте сега да вземемъ да разтуримъ тѣзи общински съвѣти, за да намѣстимъ наши хора? Ами че ние сме били толкова години въ опозиция. Ами, кай, народнящитѣ какво правѣха? Какъ така? Ние само тегоби ли ще носимъ? Мѫкитѣ само за насъ ли сѫ?“. Ние слушаме тѣзи обяснения всѣки день. И азъ ще кажа, че ако и мнозина отъ насъ, може би нѣма да повѣрватъ, това обаче, тѣзи оправдавания въ душата на единъ обикновенъ партизанинъ, виденъ или невиденъ, сѫ най-рѣзки. И ние сме били на власть и сме имали случай да проявимъ упорство и да противодѣйствуваме на тая слабость, която трѣбва да се изкорени безжалостно отъ всички наши партии. Вие, г-да, като мислите, че давате единъ просторъ за вашитѣ партизани да заематъ извѣстни мѣста, мислите, че вършите нѣщо добро? Вие вършите нѣщо зло, вие ставате жертва на вашитѣ дребни партизани. Вмѣсто главата да управлява цѣлото тѣло, ще излѣзе, че краката и опашката ще вематъ да управляватъ.

А. Свинаровъ: Както стана у васъ. Гешовъ избѣга и остави Теодорова.

Д-ръ Б. Вазовъ: И, г-да, азъ ще ви кажа, че прѣди още да се е прокаралъ този законопроектъ, изъ селата и градоветѣ, навсѣкѫдѣ, хората се пострѣснаха. Това е една опастность по-голѣма отъ холерата и отъ чумата.

Отъ дѣсницата: Е-й-й!

Д-ръ Б. Вазовъ: Да, да, и макаръ че това не е напечатано на картони по стѣнитѣ, но въ душата на всѣки единъ български гражданинъ и селянинъ ще прочетешъ вика: „Пазете се отъ грабителитѣ и затрабвачитѣ на общинитѣ“. (Нѣкои отъ лѣвицата и лѣвия центъръ ржкоплѣскатъ)

Н. Калчевъ: Не се уплашиха, когато народнякъ можа да влѣзе въ Камарата, та сега ще се уплашатъ отъ тѣзи работи.

Д-ръ Б. Вазовъ: Ако вие успѣете — азъ мисля, че вие тукъ нѣма да успѣете, но ако вие успѣете — вие ще убиете желанието на добритѣ граждани да участвуватъ въ общинскитѣ работи.

А. Свинаровъ: Вие продадохте България.

Д-ръ Б. Вазовъ: Г-да! Опасностьта, която вие създавате съ прокарването на това законопроектче, маловажно на пръвъ погледъ, но което е една балтия въ една величава сграда на народно съзнание и на народно управление, една сигурна гаранция за едни добри финанси и за една смислена дѣйность въ общинитѣ, азъ ще ви кажа, г-да, че плаши всички ни. Вие всичко нѣма да посмѣете да направите, защото и за най-смѣлитѣ има нѣщо невъзможно. Но ето вие, г-да, ще посегнете върху административното правосѫдие, което е една прѣчка за васъ; вие вече сте внесли законопроектъ. Ние знаемъ — това се знае отъ думитѣ на г. министра на правосѫдието, че вие ще посегнете върху несмѣняемостьта на сѫдитѣ . . .

С. Дойчиновъ: Да.

Д-ръ Б. Вазовъ: И вие казвате „да“! Кажете го по-високо, за да се чуе.

С. Дойчиновъ: Защото има аргументи, които сѫ противъ и защото това е въ врѣда на правосѫдието: единъ институтъ създаденъ по партизански начинъ.

Д-ръ Б. Вазовъ: За тия работи, г-да, вие недѣйте чака отъ тукъ да даваме обяснения; вие обясненията ще чуете

тамъ, между населението, между народа. Нѣма вече прости хора.

А пъкъ колкото за това, което каза г. министърътъ Поповъ, че другитѣ били противъ съразмѣрностьта, били неискрени, а той билъ за съразмѣрностьта, той я поддържалъ, ще кажа, че той я поддържа толкова, колкото въ жето поддържа обѣсения.

Прѣдседателътъ: Има думата г. министърътъ на правосъдието.

Министъръ Х. Поповъ: Г. г. народни прѣдставители! Длъженъ съмъ да взема думата и енергически да отхвърля всички тѣзи идеи, които сж свойствени само на г. оратора и които сж плодъ на неговата фантазия. Никога Либералната партия не е била скарана съ никакви сждии. Това е плодъ на въображението само на такъвъ ораторъ, какъвто бѣше той тукъ.

Министъръ П. Пешевъ: Екзалтиранъ.

Министъръ Х. Поповъ: Ние не сме карани съ сждии и нѣма да бждемъ карани. Ако има нѣкой каранъ съ сждии, то е народняшката партия. Помните, че покойниятъ Стоиловъ каза на цѣлъ свѣтъ, че нѣма да стжпи въ касацията, защото тамъ нѣмало сждии, достойни да слушатъ неговата рѣчь. Помните г. Згурева, който издаде климентовото рѣшение и какви бѣха клюкитѣ на г. г. народнящитѣ противъ него: че тѣ не били сждии, че не били достойни да се явява тамъ тѣхниятъ шефъ. И подиръ това взеха Згурева за тѣхенъ колега.

Д-ръ Б. Вазовъ: Не е вѣрно.

Министъръ Х. Поповъ: Вие не си знаете историята. Това е г. Стоиловъ, за който цѣлъ свѣтъ знае, че е заявявалъ публично, че нѣма да се яви въ касацията. Той се караше съ сждиитѣ, и додѣто бѣше живъ, той не стжпи тамъ. Какво ще разправяте?

Д-ръ Б. Вазовъ: (Нѣщо възразява).

Министъръ Х. Поповъ: Той това не го знаелъ и дошълъ тукъ да ми разправя работи, които сж извѣстни на цѣлъ свѣтъ.

Министъръ Ж. Бакаловъ: Г. Вазовъ бѣше офицеръ по онова врѣме и не знае тѣзи работи.

Министъръ Х. Поповъ: Отхвърлямъ, значи, категорично казаното отъ г. Вазова и заявявамъ, че нито азъ, нито партията ми нѣкогашъ сме били карани съ сждии. Ако Вие искате съ това да печелитѣ прѣдъ сждиитѣ това показва вашата дребна душа. Искате да кажатъ: „Внжте, министърътъ не може да ви защити, азъ съмъ на негово мѣсто, азъ ще ви защитя.“. Какво значи туй? Като се яви прѣдъ сждиитѣ, да бжде приятенъ. Разбирате ли? Либералната партия не се ржководи отъ туй.

Д-ръ Б. Вазовъ: Азъ казахъ, че съжалявамъ, че не ги защитихте, че това е ваша работа.

Министъръ Х. Поповъ: Какво значи единъ ораторъ, който говори, да каже: „Азъ ще защищавамъ правосъдието“. Кой те вика да го защищавашъ? Правосъдието нѣма нужда нито отъ Вашата защита, нито отъ моята. Защо сж тукъ тия думи? За да бжде приятенъ на сждиитѣ, да кажатъ тия послѣднитѣ, че ги защищава еди-кой си ораторъ.

Д-ръ Б. Вазовъ: Това, което говори г. министърътъ, е най-голѣмото оскърбление за нашитѣ магистрати. Азъ не зная, дали чувствувате ужаса, който ще обхване българскитѣ сждии, като чуятъ, че български депутати били говорили, за да бждатъ приятни на сждиитѣ. Каква власть имать сждиитѣ? Ами, г. министре, ако азъ, смъртниятъ, мога да бжда приятенъ на сждиитѣ, Вие, който сте начело на тая магистратура, какво можете да бждете? Това е чудовищно!

Прѣдседателътъ: Г. Вазовъ! Стойте си на мѣстото. Вие говорихте остро отъ трибуната, и никой нищо не Ви каза.

Министъръ Х. Поповъ: Вие като говорихте азъ какъ Ви слушахъ, изслушайте и Вие мене. Вие не можете да изслушате единъ министъръ, а, съгласно чл. 90 отъ правилника, длъжни сте да го изслушате.

Д-ръ Б. Вазовъ: Азъ съмъ длъженъ, но не мога, като гражданинъ, да се не възмутя отъ това, което слушамъ.

Министъръ Х. Поповъ: Слушайте тъй, както азъ Ви слушахъ. Азъ намирамъ, че всѣки ораторъ, който дохажда тукъ, въ Камарата, да прави на сждиитѣ комплименти и всевъзможни похвали, не гони, освѣнъ лична цѣль — като се яви прѣдъ тѣхъ, да бжде приятенъ.

С. Календеровъ: Това е вѣрно.

Министъръ Х. Поповъ: Азъ Ви заявявамъ, че нито съмъ каранъ съ сждиитѣ, нито ще се карамъ, но ще бжда свободенъ въ своитѣ мнѣния и ще имамъ и азъ мнѣние, като юристъ, особено като министъръ, и човѣкъ, който дохажда тукъ да ми затваря устата и да казва, че Вие, като министъръ, подъ авторитета на сждиитѣ трѣбва да се подчинявате, той не знае правото, той нѣма никакво понятие отъ юриспруденция. Това ще кажа на този депутатъ тукъ. Какъ така да нѣмамъ азъ право на мнѣние? Министърътъ на правосъдието или кой и да е депутатъ искате да го спрете да си каже мнѣнието? И вие се борите за парламентъ! Срамъ е това. Азъ поддържамъ и сега ви заявявамъ, че когато единъ ораторъ тукъ излѣзе и не се съгласи съ сждиитѣ, туй не значи, че компрометира сждиитѣ. Прѣди всичко, самитѣ сждии единъ съ другъ не се съгласяватъ. Затова сж и сждии. Първата инстанция може да рѣши така, втората го отхвърля, третата може да рѣши инакъ. Върне се дѣлото отново, сждийството въ новъ съставъ, не се съгласява съ касацията, отново отивамъ, пакъ искамъ и т. н. Това е толкова естествено за образования юристъ, че не може и дума да се каже. Нима когато не си съгласенъ съ рѣшението на единъ сждъ ти го компрометирашъ, или когато си съгласенъ съ рѣшението му, ти го защищавашъ? Виждате понятие!

Х. И. Поповъ: Юридическо.

Министъръ Х. Поповъ: Юридическо! И това е въ културна България и отъ най-културния депутатъ! Може ли да се поддържа това? Ами ние тукъ, толкова депутати сме адвокати, цѣлиятъ животъ сме си посвѣтили въ туй и ако не сме съгласни съ вашето рѣшение, какво отъ това? Ами самитѣ сждии не сж съгласни. Авторитѣ вънка пишатъ, не сж съгласни помежду си. Идеитѣ сж идеи, всѣки може да си дава мотивитѣ. Ако нѣкой сждия каже: „Не съмъ съгласенъ съ рѣшението на Върховния касационенъ сждъ“, това не значи, че той не уважава сжда. Той не го защищавалъ. О, понятие за защита народняшка! (Ржкоплѣскане отъ дѣсницата и дѣсния центъръ). Азъ нѣмамъ такова понятие.

А. Димитровъ: И това е министерска рѣчь!

К. Василевъ: Да се афишира.

Министъръ Х. Поповъ: Азъ подържамъ това, което ви развихъ. Питамъ този ораторъ да ми разправи какво значи „всичкитѣ съвѣтници“, той бѣга. Само ми прочита рѣшението. Азъ знамъ рѣшението. То мене не ме убѣждава. Вие излѣзте, ако щете, въ пресата и обяснете въ цѣлото наше законодателство, какво значи „всичкитѣ съвѣтници“? И азъ пакъ ще ви уважавамъ. Нѣма защо вие тукъ да ми давате степени на развитие юридическо, затуй че не съмъ съгласенъ съ васъ, или вие съ мене. Това е юриспруденция, това е развитие. И това било депутатъ на културна България отъ съразмѣрната система. Празна работа е тя. Ако искате да внесете нѣщо, бждете търпеливи. Нашето мнѣние е мнѣние. Кажете си вие вашето, безъ да ни нападате лично. Карани сме били съ сждиитѣ. Това е дребна политика. Не сме карани. Затуй, казвамъ, отхвърлямъ тия думи на г. Вазова.

Другото сега. Ние, казва, заради васъ правимъ закони, за да ви вържемъ ржцѣтѣ, отъ вашата тирания. Ами вашата, г. Вазовъ? Нѣма нужда да ни казвате това, ние го знаемъ. Вие направихте първия избирателенъ законъ, и като го направихте, нѣмахте куража да направите изборъ по него, а се избрахте топтанъ, както се избираха тогава отъ урнитѣ; законодателствувахте и слѣдъ като приз-

нахте, че този законъ не струва нищо, оставихте го на Радославовъ, той да прави избори, а вие въ опозицията да се борите. И мислите, че сте внесли култура въ България. Не. Едно сте внесли вие. Вие сте доказали, че правите закони за себе си да се борите въ опозиция и да спъвате своя политически противникъ съ срѣдства нечестни за единъ законодателъ. (Ржкоплѣскане отъ дѣсницата и дѣсния центъръ). Това не трѣбваше намъ да казвате.

Дойде по-нататъкъ другъ законъ — съразмѣрната система. О, божествено творение! И азъ съмъ съгласенъ съ васъ. Ако бѣхте искренни, щомъ я приехте и ние заявихме отъ тамъ: „Ще правите избори, г-да, защото вие не сте прѣдставители по тоя законъ, а сте прѣдставители по другъ законъ", вие трѣбваше да направите нови избори. А, казватъ, че ние глупави ли сме? Какъ ще избираме сега? Ние двѣ години ви чакахме, никой не дава знакъ, че трѣбва да станатъ избори, а се разпореждахте избрани по мажоритарната система. И днесъ се гордѣете, че сте творители на една система. За кого? За вашия противникъ да се бори, както се и бори. Виждате, тукъ искате да се гордѣете съ това. Но историята ще ви тури едно голѣмо петно, затова, че систематично, лукаво сте създавали закони, за да спъвате вашитѣ политически противници. Това сте правили вие. Защото, ако бѣхте искрени, веднага щѣхте да направите новъ изборъ.

Д-ръ Б. Вазовъ: (Нѣщо възразява).

Министъръ Х. Поповъ: Не трѣбва да се гордѣете, а трѣбва да се срамувате отъ това, защото Либералната партия е, която въ практика на борба въ живота въвежда тия закони, които вие мислите, че сж спънка, та ги само въвеждате. Вие нѣмате куража, своето собствено дѣте, своето собствено творение да видите въ живота, тамъ между народа, не смѣете първи да го приложите, а туряте вашия неприятель, и отгорѣ се хилите, като че кой знае какво сте направили. Ще ви осѫди историята за това строго, да помните. Нѣма защо да се гордѣете затуй, защото то е много важно за вашата лукавщина.

Д-ръ Б. Вазовъ: Ние си изпълнихме дълга. Никаква подлость нѣма у насъ.

Н. Калчевъ: Като продадохте България, изпълнихте си дълга.

Министъръ Х. Поповъ: „Вие, каже, ще посегнете и на независимостьта на сѫдитѣ", защото отъ думитѣ ми това се виждало. Да, страхъ ви е, нали? А можемъ да посегнемъ, помнете ми думата, защото Згуревъ ги тури най-напрѣдъ, слѣдъ като знаеше, кои сж тѣ, и слѣдъ като изтрѣби всичко, което му бѣше неугодно, защото въ 1907 г. демократитѣ очистиха всички, до 1911 г. наредиха свои, и сега се гордѣятъ съ това. Елате сега ще направимъ една обща независимость. Ще кажемъ: всички сж смѣняеми и несмѣняеми. Една комисия отъ Парламента да ги избере и да ги турне подъ несмѣняемитѣ. Който ще да бѫде, стига на условието да отговаря. Не така сте направили вие тая несмѣняемость, но ние пакъ ще я държимъ, и не бойте се, нѣма да я отмѣнимъ. Нека историята знае, че ние либералитѣ само ще страдаме и ще се мжчимъ за тая страна. Това, което вие мислите, че е законно, дѣйствително по принципъ е законно, но вие лукавствувате и го използувате за себе си. Нека историята ви накаже за това, не ние. Това за несмѣняемостьта.

Ами Върховниятъ административенъ сѫдъ? Ами това дѣте тѣхно? То е една рожба не жизнеспособна, ние трѣбва да й даваме животъ. И слѣдъ като я възприехте, моля ви се, нѣмахте куража да назначите сѫдии, а трѣбваше да паднете, та ние да ги назначимъ пакъ. Защо? Защото и той връзва ржцѣтѣ и той не се управлява тъй, както трѣбва. Стояхте, стояхте съ готовъ кредитъ, но ни единъ министръ отъ васъ нѣма куража да посегне да назначи сѫдии. Кой ги назначи? Тоя кабинетъ, Либералната партия. Историята и за това ще ви говори единъ день. Нѣма у васъ законъ, нѣма постановление . . .

По историята и за това ще ви говори единъ день. Нѣма у васъ законъ, нѣма постановление, нѣма дѣйствие политическо, което да не е туроно съ цѣль да напакости на всички ваши противници и на самото отечество. Нищо искрено въ законодателството не сте създали.

Отъ дѣсницата: Вѣрно! (Ржкоплѣскания).

Д-ръ Б. Вазовъ: Ви сте длъжни да ржкоплѣскате, защото не можете да оправдаете неговитѣ несправедливи думи.

Министъръ Х. Поповъ: Намѣсто моля ви се да се срамува, той дохажда тукъ да говори за тирания и разпѣрилъ ржцѣ да псува и министри, и всичко. Я си припомнете вашето управление! Г. Петковъ тамъ сѣдеше; каза на Теодоръ Теодоровъ: „Не е вѣрно това", като стана отъ тамъ, като викнаха „долу", тракания, дойдоха при Петкова, револверъ трѣбваше да извади да се спаси, че голѣмо нѣщо казалъ на Теодоръ Теодорова „не е вѣрно. А тукъ вие всѣки день ни ругаете и сега ни казва: за вашата тирания ние правимъ закони. Ние знаемъ кои сж тирани, помнимъ вашитѣ кримки, помнимъ всичко. И би трѣбвало да се засрамите, да не говорите, нито да нападате болшинството, че нѣмало самостоятелность Ами вие въ великото Народно събрание, когато г. Теодоръ Теодоровъ ви каза: оттѣглете си прѣдложението, не го ли оттѣглихте?

Д-ръ Б. Вазовъ: Не е вѣрно, легенда е.

Министъръ Х. Поповъ: Вие ако сте самостоятеленъ, азъ самъ Ви казахъ тогава, когато се приемаше законътъ за пропорционалната изборна система: г. Вазовъ, Вие, които обичате тази система, поканете вашия кабинетъ да направи избори по нея.

Д-ръ Б. Вазовъ: Добрѣ, че я създаде.

Министъръ Х. Поповъ: Защо не излѣзнахте да говорите на вашитѣ министри, ами сега си се разпѣрилъ тукъ да ми говоришъ за свобода, за независимость, за съразмѣрна система? Всичко това е толкова фалшъ, колкото ви е и партията въ опозиция. (Ржкоплѣскане отъ дѣсницата и дѣсния центъръ)

Д-ръ Б. Вазовъ: Азъ съ нищо не оправдахъ жестокитѣ критики и думи на г. министра, съ нищо не е оправдана неговата атака противъ мене.

Прѣдседателътъ: Има думата г. Гочо Димовъ.

Г. Димовъ: Г. г. народни прѣдставители! Не е въ моя характеръ да влизамъ въ полемика и да оскърбявамъ когото и да било, но понеже послѣдниятъ ораторъ отъ опозицията, г. Вазовъ, си позволи да оскърби тукъ тритѣ партии, които съставляватъ болшинството въ българския Парламентъ . . .

Д-ръ Б. Вазовъ: Неправилно се поставя въпросътъ. Азъ споря съ вашитѣ идеи.

Е. Петковъ: Чакай малко; върви сии тамъ.

Д-ръ Б. Вазовъ: Вие можете да бѫдете най-добри, но послѣдствията ще бѫдатъ лоши, ако се приеме това измѣнение. Вашитѣ идеи сж неприемливи за сегашно врѣме.

Прѣдседателътъ: Прѣкалихте го, г. Вазовъ.

Д-ръ Б. Вазовъ: Вие сте сами свидѣтель, че азъ не съмъ нанесълъ никому оскърбление.

Министъръ П. Пешевъ: Много остръ бѣхте, г. Вазовъ. Въ увлѣчението си забравили сте какво сте казали.

Г. Димовъ: Азъ протестирамъ противъ тия оскърбления отъ негова страна, които се хвърлиха върху тритѣ партии, и не мога да не изтъкна нѣкои факти, които най-добрѣ характеризиратъ каква е политиката, каква е душата на тази партия, отъ която той излиза и отъ името на която той говори отъ трибуната. Г. г. народни прѣдставители! Либералнитѣ партии, като партии, може да си иматъ своитѣ недостатъци, но тѣ никой пѫть не сж искали да бѣгатъ отъ отговорность, не сж се срамували да признаятъ дѣлата, които сж извършили, не сж искали никой пѫть да византийствуватъ, да стоварватъ своитѣ грѣшки върху други, а всѣки пѫть съ открито чело, когато сж искали нѣщо, казвали сж, че го искатъ, и сж поемали всичката отговорность, защото сж го изисквали интереситѣ на отечеството.

А. Димитровъ: Само че искате прѣкращение на държавния процесъ.

Г. Димовъ: Не е имало даже народенъ идеалъ, съ който Народната партия да не е светотатствувала, съ който да не си е служила за свой интересъ. Г. г. народни прѣдставители! Народната партия, която фактически сѫществува много отъ по-рано, още отъ 1885 г., си позволи да светотатствува съ единъ народенъ идеалъ, за да може да вземе властьта, за да се настанятъ нейнитѣ лидери, да станатъ директори. Вие знаете много добрѣ, че едно врѣме, за да вематъ властьта въ южна България, така наречена Източна Румелия, тѣ си позволиха да кажатъ, че тогавашнитѣ управители сѫ били прѣдатели, че тѣ сѫ били противъ обединението на българския народъ, и правиха митинги, а слѣдъ като се настаниха на директорскитѣ мѣста, не желаеха съединението. Когато сѫщитѣ тия либерали, които тѣ нападаха, направиха съединението, тѣ се обявиха противъ него и отидоха да даватъ махзаръ на султана противъ съединението. Това казва, че вие сте били най-голѣмитѣ шарлатани.

С. Момчевъ: Това по митинги се приказва, а не въ Народното събрание. Или говорете нѣщо свѣстно, или прѣстанете, ние знаемъ тия работи.

Г. Димовъ: Вземете тѣхното управление. Както каза г. министъръ Поповъ, тѣ, когато сѫ на власть, чрѣзъ тиранията, която упражняватъ въ Народното събрание, чрѣзъ законитѣ искатъ да унищожаватъ своитѣ противници, а когато сѫ въ опозиция, не избиратъ срѣдствата за борба. Вие знаете много добрѣ, че отъ тѣхъ се въведе кринкарството. Либералнитѣ партии ги наричатъ сопаджии, но тѣ не сѫ такива, а вие сте убийци, защото съ кринки си служите. Въ ваше врѣме вие убихте единъ български писатель, който правѣше честь на българския народъ — Алеко Константиновъ, приятель на г. Такева. Искахте да прѣмахнете Такева, но не сполучихте, а убихте Алеко Константиновъ, съ кринка. И този вашъ окржженъ управитель, който бѣше замислилъ това прѣстжпление, който го ржководѣше, вмѣсто да го накажете, вие го назначихте въ Пловдивския окржженъ сѫдъ да раздава правосѫдие. Ето какъ сте гледали на вашитѣ чиновници. Да-ли партизански сте управлявали или не, вижте. Ако г. Такевъ е тукъ, той ще каже, нѣма да отрече този фактъ, че когато този окржженъ управитель, г. Писановъ, е засѣдавалъ въ сѫда, той му е казалъ: ти нѣмашъ право да сѣдишъ тукъ, ти осквѣрнявашъ сѫдийската скамейка. И по-късно, г. г. народни прѣдставители, тази партия даже съ своитѣ съюзници, не е била искрена. Слѣдъ като взема властьта въ 1894 г., г. Даневъ й бѣше тукъ съюзникъ, а ти затвори границитѣ на Цанкова, да не се върне, за да може да спечели изборитѣ г. Стоиловъ. Г. Стамболовъ искаше г. Цанковъ да се върне, за до го сѫди за извършеното отъ него прѣдателство, а когато той искаше да се върне, тѣ му затвориха границитѣ, когато тѣ бѣха длъжни да искатъ неговото прѣдаване. Тѣ направиха това съ всичката езуитщина, за да си послужатъ съ него за партизански цѣли. Има ли нужда да ви говоря, че прѣзъ врѣме на изборитѣ сте извършили най-голѣми насилия, най-голѣми мошеничества, които може да измисли единъ мошеникъ, за да спечелите изборитѣ? Г. Стоиловъ, вашиятъ шефъ заповѣда да се унищожатъ урнитѣ, да се скѫсатъ списъцитѣ, за да се унищожи изборътъ на г. Тончевъ въ Бѣла-Слатина. Вѣрно ли е това, г. Вазовъ, или не?

А. Величковъ: На въпроса ли е това?

Прѣдседателтъ: Г. Димовъ! На въпроса.

Г. Димовъ: Прѣдизвиканъ съмъ, г. прѣдседателю, затова говоря тѣзи думи. — Вие всѣки пѫть, когато сте били въ опозиция, си служите съ нелегални срѣдства. Нѣмахте куража да дадете подъ сѫдъ Стамболова, а го убихте като куче и слѣдъ това прѣслѣдвахте г. Радослwoва, за такива нѣща, които вие послѣ стократно вършихте. И за да избѣгнете отговорността, да не би невлѣзлата въ сила присѫда да се лепне и на васъ, взехте да давате тълкувание, че нарушение на единъ обикновенъ законъ несъставлявало нарушение на конституцията. Това ви казаха много по-рано господата, които дадохте подъ сѫдъ и ви го доказаха, но вие не искахте да знаете, и тогава г. г. сѫдиитѣ тъй присѫдиха. Всичкото ми почитание къмъ сѫдиитѣ, но ще ми позволите да кажа, че тѣ иматъ погрѣшно схващане за конституционнитѣ права, както сега иматъ за избирателнитѣ права. Азъ нѣма да се церемоня прѣдъ сѫдиитѣ, азъ казвамъ една истина. И азъ имамъ претенциитѣ да разбирамъ толкова законитѣ, колкото единъ провинциаленъ сѫдия, и слѣдователно, по тѣхното мнѣние може да се спори. И схващате ли, г. Вазовъ, че съ опрѣдѣлението на Касационния сѫдъ се унищожава престижътъ и авторитетътъ на Парламента? Какъвъ сте Вие конституционалистъ, който иска да каже, че законодателната властъ трѣбва да се подчини на сѫдебната власть. Я ми кажете, г. конституционалисте, кой авторъ, коя конситуция казва това? Не е ли Народното събрание върховната власть, която дава автентично тълкуване на законитѣ, а рѣшенията на Касационния сѫдъ се прѣпращатъ само за свѣдѣние въ сѫдилищата?

Тия бѣлѣжки, г. г. народни прѣдставители, както казахъ, въпрѣки характера си трѣбваше да кажа, защото не мога като членъ отъ това болшинство да се не считамъ обиденъ, когато искатъ всички насъ да искаратъ прѣстжпници, а само тѣ били правитѣ хора. Когато самъ г. Вазовъ отъ трибуната призна, че сѫ правили винаги закони за своитѣ противници, а не за българския народъ, той нѣма моралното право да бѫде депутатъ, защото ние сме дошли да правимъ закони, които да се прилагатъ еднакво спрѣмо всички, а не спрѣмо извѣстни наши противници, за да ги унищожимъ.

Минавамъ сега на законопроекта. Г. г. народни прѣдставители! Отъ всички оратори, които говориха отъ страна на опозицията, почти безъ изключение, се изтъкна, че причината за внасянето на този законопроектъ отъ страна на Министерството на вжтрѣшнитѣ работи е, сега управляющата партия да вземе общинитѣ въ своитѣ рѫцѣ и да ги използува за партийни цѣли. Нѣма нужда да ви навеждамъ другъ аргументъ, противъ това твърдение, а достатъчно е да ви кажа това, което ви казахъ завчера, когато се разискваше законопроекта за отлагане общинскитѣ избори. Ако настоящето правителство искаше дѣйствително да вземе общинскитѣ съвѣти, ако то не поставяше интереситѣ на българския народъ, интереситѣ на държавата по-горѣ отъ интереситѣ на партията, не оставаше освѣнъ да произведе избори, защото мандатътъ на общинскитѣ и окржжнитѣ съвѣти бѣше изтекълъ, и то бѣше гарантирано, че ако не повече, то най-малко 60% или 80% отъ съвѣтитѣ щѣха да бѫдатъ спечелени отъ правителството, защото то има активъ въ своята дѣйность. То имаше всичкото основание да вѣрва, че българскитѣ избиратели, освѣнъ онѣзи, които сѫ загрубѣли партизани, като г. Вазова, който днесъ отиде да отрича този активъ на правителството, ще дадатъ довѣрието си на правителственитѣ кандидати. Правителството не го направи това, защото, както ви казахъ, . . .

К. Василевъ: Съмняваше се.

С. Дойчиновъ: Вие искахте това.

Г. Димовъ: . . . то не иска да внася раздразнения въ страната

Зощо се прави сега туй измѣнение? Казва се, че това било едно посѣгане върху автономността на общинитѣ, че това било единъ атентатъ върху демократичността на нашето управление. Вѣрно ли е това или не? Азъ искамъ да кажа двѣ-три думи, за да видите, че дѣйствително това, което се говори отъ господата— отъ опозицията — ако дѣйствително сериозно го поддържатъ — е едно погрѣшно схващане. Въ какво се състои, г. г. народни прѣдставители, автономността на общината? Не е избирателниятъ законъ, не сѫ изборитѣ, които й отнематъ тази автономность. Нейната конституция, органическиятъ законъ, който опрѣдѣля нейното устройство, е законътъ за градскитѣ и селски общини. Ако съ нѣщо се намаляватъ правата на общинския съвѣтъ или на общинското управление, тогава можемъ да говоримъ за посѣгане върху автономията на общината. Слѣдъ като се разтури единъ съвѣтъ и не се произведатъ избори, а се остави общината да се управлява повече отъ прѣдвиденото въ закона врѣме отъ тричленна комисия,тогава дѣйствително може да има посѣгане върху автономността на общината. Ами знаете ли вие, г. г. народни прѣдставители отъ лѣвицата, които поддържате тази теза, въ какво се състои именно демократичността на една страна? Въ страни много по-напрѣднали,

напр., въ Швейцария, която се сочи като примѣръ, покжсия мандатъ, се счита като най-голѣма демократичность. Колкото по-често една държава вика избирателитѣ на урнитѣ съ своята бюлетина да посочатъ лицата, които да ги управляватъ, толкозъ повече тази държава е по-демократична, толкова по-често се дава възможность на народа да упражнява суверенитета, а тамъ, дѣто има по-често упражняване на суверенитета отъ народа, тамъ е най-голѣмата демократичность. Въ Швейцария мандатътъ на народнитѣ прѣдставители е само една година, а прѣдсѣдателътъ на тѣхната република се избира само за една година.

Д-ръ Б. Вазовъ: Въ Швейцария разтуряне на съвѣти нѣма. Това трѣбва да го знаете и да не говоритѣ нѣща, които не сж вѣрни.

Д. Драгиевъ: Либерали има ли тамъ?

Д-ръ Б. Вазовъ: Има.

Д. Драгиевъ: Но не такива.

Г. Димовъ: Но може ли да се счита, че има посѣгане върху правата на избирателитѣ, върху автономностьта на общината, когато, щомъ като се разтури съвѣтътъ, се произвеждатъ нови избори. Достатъчно основание ли е да се разтури единъ съвѣтъ тогава, когато по овцината отъ неговитѣ членове излизатъ и казватъ, че този съвѣтъ вече не е изражение на волята на избирателитѣ, . . .

Д-ръ Б. Вазовъ: Кой казва това?

Г. Димовъ: . . . че той не може да управлява, че неговата дѣйность е врѣдна за общинскитѣ интереси? Нѣма ли основание да се повикатъ избирателитѣ да кажатъ своята дума? Когато единъ сждъ намѣри, че половината или повече отъ съвѣтницитѣ сж извършили извѣстно прѣстжпление, не е ли това достатъчно основание непрѣменно да се произведатъ нови избори? Вземете, г. г. народни прѣдставители, прѣдъ видъ друго едно нѣщо.

Д-ръ Б. Вазовъ: Моля ви се, този въпросъ е много важенъ. Вие казвате: „Когато единъ сждъ намѣри, че повечето съвѣтници сж извършили прѣстжпление, трѣбва да се разтури съвѣтътъ“. Азъ съмъ съгласенъ съ васъ, когато единъ сждъ се произнесе, че сж се извършили прѣстжпление. Но тукъ не е такава работата.

Г. Димовъ: Тогава съжалявамъ, че не сте разбрали законопроекта, и аслж вие говорите два часа по него безъ да го разбирате. Въ нищо не е накърнена автономностьта на общинитѣ, г. г. народни прѣдставители. Замѣстванията, които ставатъ—това, което иска пропорционалната система — си оставатъ, а се измѣнява само послѣдната алинея — че щомъ половината отъ съвѣтницитѣ си подадатъ оставката или бждатъ остранени, съвѣтътъ ще се разтури и ще се даде възможность на избирателитѣ да избератъ другъ съвѣтъ. Каза се одѣвѣ, че трѣбва да се замѣстятъ. Азъ ще ви изтъкна, че има една неморална работа при замѣстването. Говори се, че трѣбва да има дисциплина въ партията. Прѣдставете си, че отъ една партия има 5 или 6 души съвѣтници и тѣзи съвѣтници казватъ, че този съвѣтъ не трѣбва да стои, а трѣбва да се повикатъ избирателитѣ на новъ изборъ. Не ще ли бжде бламъ за тѣзи, които сж дали оставката си, защото намиратъ съвѣта негоденъ, да дойдатъ тѣхнитѣ другари да продължатъ управлението. Това партийна дисциплина ли е, това морално ли е? Ако дѣйствително кандидатитѣ прѣдставляватъ партитѣ, мене ми се чини, че щомъ тѣхнитѣ кандидати, които сж били избрани, протестиратъ, налага се непрѣменно, по силата на дисциплината, по силата на морала, тѣхнитѣ застжпници да не ги замѣстватъ. Така щото измѣнението на закона, ако щете, ще внесе моралъ, ще внесе дисциплина въ партитѣ, която дисциплина е необходима за осжществуването на пропорционалната система, и слѣдователно, не само нѣма да я унищожи, но ще допринесе за нейното закрѣпване. Прочее, азъ ви моля, г. г. народни прѣдставители да гласувате законопроекта, защото той нѣма да отнеме никаква автономность на общинитѣ, нѣма да накърни тѣхнитѣ права, но ще даде възможность на избирателитѣ да кажатъ своята дума и да си избератъ на мѣстото на тия, които не се ползуватъ вече съ тѣхното довѣрие, други лица, които дѣйствително да прѣставляватъ общината. Този, който вика по-често, както ви казахъ, избирателитѣ да контролиратъ управлението, да даватъ насока на това управление, той не е за личния режимъ, той не е реакционеръ, той е най-голѣмиятъ свободолюбецъ. Такава е именно и либералната концентрация съ внасянето на настоящия законопроектъ.

Понеже сж говорили вече 10 души депутати, на основание на правилника, правя прѣдложение да се прѣкратятъ дебатитѣ.

Прѣдсѣдательтъ: Ще туря на гласуване това прѣдложение.

Които сж съгласни да се прекратятъ дебатитѣ, моля, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство). Прието.

Има думата г. Д-ръ Иосифъ Фаденхехтъ.

Д-ръ Й. Фаденхехтъ: (Отъ трибуната) Г. г. народни прѣдставители! Разисквания по законопроекта за измѣнение чл. 144 взеха такъвъ обратъ, щото не зная да-ли ще мога да внеса нужното спокойствие въ тѣзи дебати, които не би трѣбвало да се отклоняватъ така, както се отклониха и взеха чисто партизански характеръ. Ораторитѣ отъ страна на болшинството, както и самъ г. Вазовъ, па и г. министърътъ на правосждието обърнаха дебатитѣ на едни чисто партизански спорове за минали грѣхове, спорове, които нѣматъ нищо общо съ тълкуването на дѣйствующия сега чл. 144 отъ избирателния законъ, нито иматъ нѣщо общо съ онѣзи мотиви, които биха могли да оправдаятъ измѣнението на този членъ, както се прѣдлага това отъ правителството. Прави впечатление, че въ мотивировката, която е приложена къмъ законопроекта, почти нищо не се казва за оправдание на туй измѣнение на чл. 144, което днесъ се прѣдлага, освѣнъ едно повторение на самия текстъ, който се прѣдлага да замѣни досегашния текстъ на чл. 144, алинея послѣдна — нищо друго въ доклада до Народното събрание не може човѣкъ да намѣри. Защо е това? Нима такова едно важно и сжществено измѣнение на закона, както ние разбираме, че това е едно измѣнение, не заслужаваше една по-обстойна мотивировка отъ страна на правителството? Но може да се възрази, че онова, което е пропустнато въ доклада, се е допълнило съ устнитѣ обяснения, които се дадоха на нѣколко пжти отъ г. министра на правосждието и единъ пжть отъ г. министра на вжтрѣшнитѣ работи.

Прѣди всичко изтъкна се мисъльта, че съ този законопроектъ не се прѣдлага нищо ново, не се измѣнява въ сжщность чл. 144, алинея послѣдна, а се дава на тази алинея онова тълкуване, което тя трѣбва да има, ако тя разумно и правилно се тълкува. Значи, правителството иска съ това да каже — па и го каза — че то не възприема, като правилно онова тълкуване, което е дало общото събрание на Върховния касационенъ сждъ, като разбира, че, ако туй тълкуване не бжде замѣнено или не бжде заличено съ едно законодателно тълкуване, естествено е, че всички сждилища въ страната, които има да се произнесатъ именно по юридическитѣ послѣдствия отъ даването оставка или остраняването на общински съвѣтници, ще се подчинатъ на тълкуването, което е далъ Върховниятъ касационенъ сждъ, по инициатива на министра на правосждието, въ общо събрание. Азъ не искамъ да кажа, както е разбралъ министърътъ на правосждието, г. Вазовъ, че Парламентътъ и правителството сж длъжни да се подчинятъ на едно тълкуване, което е далъ Върховниятъ касационенъ сждъ. Такава ересь никой не може да поддържа.

Д-ръ Б. Вазовъ: Азъ не съмъ казвалъ това.

И. Вълчевъ: Така се изразихте два-три пжти.

Д-ръ Й. Фаденхехтъ: Нито правителството, нито народното прѣдставителство, нито пъкъ критиката вънъ отъ Парламента, могатъ да възприематъ като задължително тълкуването на единъ законъ, което се дава по надлежния редъ отъ Върховния касационенъ сждъ.

(Прѣдсѣдателското мѣсто заема подпрѣдсѣдательтъ д-ръ Иванъ Момчиловъ).

Такова едно тълкуване е наистина задължително за сждилищата, докогато не се замѣни съ друго, или не бжде замѣнено съ нѣкой отмѣнителенъ или тълкувателенъ законъ. На всѣки случай такова едно тълкуване, носи съ себе си авторитета на учреждението, което го е дало, независимо отъ неговата правилность или неправилность.

Обаче не може да се отрани неприятното впечатление, което се добива, когато министърътъ на правосъдието и чрѣзъ него правителството не искатъ да възприематъ едно тълкуване на Върховния касационенъ съдъ, което тѣ сами прѣдизвикватъ, защото това прѣдизвикване на тълкуването не може да означава нищо друго освѣнъ, че правителството прѣдварително смѣта да приеме онова за правилно, което каже Върховният касационенъ съдъ.

Министъръ Х. Поповъ: Додѣто има законъ. Додѣто не излѣзе законътъ, ние се подчиняваме. Щомъ излѣзе законътъ, ние нѣма да се подчинимъ, тѣ ще се подчинятъ. Вие сте юристъ и разбирате това.

Д-ръ Й. Фаденхехтъ: Не е въпросътъ за подчиняване, г. министре, а ето кждѣ е въпросътъ. Вие сте очаквали отъ Върховния касационенъ съдъ да даде такова тълкуване, каквото вие желаете да даде.

Министъръ Х. Поповъ: Той не даде, сега законътъ ще го даде.

Д-ръ Й. Фаденхехтъ: Именно. Това ще има значение, като се свърже съ онѣзи съображения, които ще изложа подиръ малко и отъ които ще се види, че вие нѣмате сериозни убѣдителни мотиви, за да поддържате това прѣдложение, което днесъ сте внесли.

Министръ Х. Поповъ: Законодателътъ иска туй.

Д-ръ Й. Фаденхехтъ: Това има значение, когато стане законъ, но когато вие искате отъ народното прѣдставителство да ви гласува едно законоположение, което му подпасяте, вие сте длъжни да го убѣдите съ мотиви, а не да кажете: азъ искамъ туй да бжде.

Министръ Х. Поповъ: Който иска друго, сжщо е убеденъ.

Д-ръ Й. Фаденхехтъ: Ще видимъ. Затуй именно се качихъ на трибуната, за да разгледамъ тия мотиви.

Сега първиятъ въпросъ е този: вѣрно ли е, че онова законоположение, което днесъ се поднася на гласуване, не е нищо друго освѣнъ едно правилно тълкуване на досегашния текстъ на чл. 144, алинея послѣдна? Г. министърътъ на правосъдието, който се спрѣ на този въпросъ наведе като най-главенъ аргументъ граматическиятъ, който се основава на тълкуването думата „съвѣтници“.

Министръ Х. Поповъ: Всички съвѣтници.

Д-ръ Й. Фаденхехтъ: Да. — Прѣди всичко, г. народни прѣдставители, всички юристи знаятъ, че единъ законъ не се тълкува, като се вземе наредбата само по себе си, а тя трѣбва да се съпостави съ другитѣ наредби и съ цѣлата система на закона. Но да се спра на самата наредба и на граматическото тълкуване, и ще видите, че азъ ще се съглася съ изходното положение, което заема г. министърътъ Поповъ, безъ да бжда, обаче, съгласенъ съ неговото заключение.

Министръ Х. Поповъ: Законътъ казва „всички съвѣтници.“

Д-ръ Й. Фаденхехтъ: Вѣрно е, че когато законътъ говори за съвѣтници, говори за съвѣтници, които сж такива, а не за нѣкакви допълнителни съвѣтници, защото „допълнителни съвѣтници“ въ сжщность е понятие непознато на закона, както нѣма „допълнителни народни прѣдставители“. Има нѣкои законодателства, които прѣдвиждатъ за изборнитѣ тѣла, освѣнъ активни членове, да се избиратъ и запасни членове, така наречените Ersatzmänner, така е, напр., въ немскитѣ избирателни закони, както е въ Вюртенбергъ или Баденъ. Нашето законодателство подобно нѣщо не познава за общинскитѣ съвѣтници. Запасни общински съвѣтници не се избиратъ. Така сжщо и за народното прѣдставителство не е познато понятието запасни или допълнителни народни прѣдставители. Слѣдователно, нѣма смисъль да говоримъ за допълнителни общински съвѣтници. Има общински съвѣтници кандидати за общински съвѣтници. Общински съвѣтници сж онія, които се утвърдяватъ отъ сжда като такива, защото по правилата за разпрѣдѣление на мандатитѣ на тѣхъ имъ се е паднало да вематъ тѣзи мандати, а всички останали си оставатъ като кандидати отъ една листа, за която е било гласувано и която е получила толкова мандати. Това е вѣрно; но това още не значи, че е вѣрно тълкуването, което се дава на послѣдната алинея на чл. 144 отъ страна на правителството. Защо? Защото, като е казано въ тази алинея, че „окржжният съвѣтъ се разтуря и се назначаватъ нови избори, когато останатъ половината или помалко отъ половината на всичкитѣ съвѣтници“, това означава, че законътъ прѣдполага, че има прѣдъ себе си дѣйствителни съвѣтници . . .

И. Вълчевъ: Отъ които се състои съставътъ.

Д-ръ Й. Фаденхетъ: . . . и брои тѣхното число. Какъ ставатъ, обаче, съвѣтници онія, които сж били въ тази или онази листа? Първоначално става тъй, че сждътъ опрѣдѣля, чрѣзъ правилата за разпрѣдѣление на мандатитѣ, по колко се падатъ на извѣстна листа. На червената листа, да кажемъ — 4, на зелената — 3 и т. н. Тѣзи 3 или 4 души, това сж общинскитѣ съвѣтници, които сж първоначално утвърдени за такива. Но по правилата за пропорционалната система и по правилата за замѣстването, за което говори първата алинея на чл. 144, всѣки излѣзълъ изъ общинския или окржжния съвѣтъ съвѣтникъ автоматично се замѣства съ послѣдующия отъ сжщата листа.

Министръ Х. Поповъ: Докога!

Д-ръ Й. Фаденхехтъ: Докогато има кандидати да замѣстватъ.

Министръ Х. Поповъ: Замѣстването може да става до половината отъ всичкитѣ съвѣтници.

Д-ръ Й. Фаденхетъ: Отдѣ вадите това заключение?

Министръ Х. Поповъ: Защото иначе, нѣма смисълъ тая алинея.

Д-ръ Й. Фаденхехтъ: Азъ ще ви кажа, че има смисълъ. Смисълътъ на тази алинея е този, че, ако сж останали съвѣтници, слѣдъ като е станало замѣстването, половината или по-малко отъ половината въ съвѣта, такъвъ съвѣтъ трѣбва да се разтури и нови избори да се произведатъ. Това е смисълътъ на закона.

Министръ Х. Поповъ: Тогава нѣма да каже „съвѣтници“ а ще каже: „когато останатъ половината или по-малко отъ половината отъ всички, които, като замѣстници, иматъ право да бждатъ съвѣтници“.

Д-ръ Й. Фаденхехтъ: Това е единственото правилно тълкуване, г. г. народни прѣдставители, че се назначаватъ нови избори. Кога? Когато останатъ половината или помалко отъ половината отъ всичкитѣ съвѣтници. Кога оставатъ толкова? Не когато първитѣ си подадатъ оставката, и се абстрахира отъ замѣстването, а слѣдъ като стане замѣстването. Ако, слѣдователно, слѣдъ като е станало замѣстването въ съвѣта, останатъ половината или по-малко отъ половината отъ съвѣтницитѣ, напр., отъ 30 души оставатъ 14—15 души, такъвъ съвѣтъ не може да живѣе, той трѣбва да бжде разтуренъ и да се произведатъ нови избори. Това е единствената правилна смисъль на закона, тъй го разбира и Върховният касационенъ съдъ.

И. Вълчевъ: Много хубаво го е разбиралъ!

Министръ Х. Поповъ: Тѣ не сж съвѣтници, тѣ сж допълнителни съвѣтници.

Д-ръ Й. Фаденхехтъ: Допълнителни съвѣтници нѣма, а има съвѣтници, които сж станали такива или защото първоначално сждътъ ги е утвърдилъ, или защото автоматично, поради замѣстване, сж станали съвѣтници. Ако не може да стане замѣстване, защото една листа се е изчерпила и втората листа се е изчерпила, и слѣдователно, оставатъ съвѣтници активни, слѣдъ това замѣстване, по съвѣтъ се смѣта, че има недостатъченъ кворумъ и, споредъ закона, той не би трѣбвало да функционира, трѣбва да се разтури и да се произведатъ нови избори. Това е законътъ

И. Вълчевъ: Навсѣкждѣ законътъ казва „съвѣтници".

Д-ръ Й. Фаденхехтъ: Този законъ вие искате да го измѣните. Бждете откровени въ своята законодателна работа и недѣйте се кри задъ едно тълкуване, което въ сжщность не е тълкуване, а едно изопачаване на зокона.

Министъръ Х. Поповъ: Не е изопаченъ, той си е законъ.

Д-ръ Й. Фаденхехтъ: Това е аслж добрата страна на този законъ.

И. Вълчевъ: Ама законопроектътъ е внесенъ, нѣма тълкуване.

Д-ръ Й. Фаденхехтъ: Г. Вълчевъ! Азъ не се качихъ на тази трибуна да споря, нито искамъ да Ви убѣдя. Изслушайте ме и, ако искате, вземете думата подиръ това, Такъвъ единъ дуетъ като държимъ, нищо нѣма да се разбере.

И. Вълчевъ: Недѣйте поддържа работи, които не могатъ да се поддържатъ.

Д-ръ Й. Фаденхехтъ: Болшинството отсжтствува, та нѣма опастность да го убѣдя.

Министъръ Х. Поповъ: Никого нѣма да убѣдите.

Д-ръ Й. Фаденхехтъ: Може би слѣдъ извѣстно врѣме, Вие, г. министре, когато нѣма да стоите на тази маса, ще бждете съгласенъ съ менъ.

Министъръ Х. Поповъ: Азъ никога, и по-рано, не съмъ мислилъ, че 300 души ще се редатъ.

Д-ръ Й. Фаденхехтъ: Добрата страна, ако щете, най-добрата страна на пропорционалната изборна система за самоуправителнитѣ тѣла е именно тази, че чрѣзъ системата на замѣстването сто̀а невъзможно, става излишно разтурянето прѣди изтичането на мандата на самоуправителнитѣ тѣла, въ случая на общинскитѣ съвѣти. Това е то, ако щете, най-доброто послѣдствие за стабилностьта на общинското самоуправление. Ако искате, вземете за примѣръ Швейцария, която посочи г. Гочо Димовъ, и ще видите, че въ Швейцария нѣма разтуряне на общинскитѣ съвѣти. Прѣди изтичането на мандата му общинскиятъ съвѣтъ не може да бжде разтуренъ. Вѣрно ли е, че най-голѣмото зло и най-голѣмиятъ атентатъ противъ самоуправлението на общинитѣ, е тѣхното разтуряне, което е свързано съ назначаването на тричленни комисии, които внасятъ хаосъ и най-голѣма партизанщина въ общинскитѣ дѣла?

Министъръ Х. Поповъ: Кажете, че това ви боли.

Д-ръ Й. Фаденхехтъ: Това е безспорно. Отъ министерската маса толкова много се изтъква този аргументъ, който ми се чини, не би трѣбвало да се изтъква, и ми се чини, би трѣбвало да бждете малко по-прикрити именно въ изтъкването на този аргументъ. Азъ тукъ не бихъ искалъ да се спирамъ върху онази фраза, която изтърва г. министръ Радославовъ, като каза: „Да, вие да стоите вжтрѣ, а ние въпъ"!

Министъръ Х. Поповъ: Постоянно го дразните. Говори практически човѣкътъ. Какво ще ви каже? Говорете безъ раздразнение.

Д-ръ Й. Фаденхехтъ: Когато азъ отъ трибуната изтъквамъ, че най-голѣмото зло за общинското управление е разтурянето прѣди врѣме на общинскитѣ съвѣти и назначаването на тричленни комисии, чрѣзъ които централната власть упражнява една диктатура въ общината прѣзъ врѣмето на междуцарствието и подготвя изборитѣ по единъ начинъ, който съвършено фалшифицира волята на избирателитѣ въ надлежнитѣ общини. . .

Министъръ Х. Поповъ: Мандатътъ е изтекълъ, ще взememъ тричленна комисия, ще свършимъ изборитѣ — защо ни нападате?

Д-ръ Й. Фаденхехтъ: Когато мандатътъ е изтекълъ, нѣма да вземете тричлени комисии, а ще назначите изборъ. Недейте говори за сегашния моментъ, когато Вие казвате, че изборъ не може да се произведе. Азъ Ви говоря принципално, че, когато единъ законъ въвежда една изборна система, при която начначаването на тричленни комисии става излишно, тази система е много по-добра отъ другитѣ.

А. Коновъ: (Къмъ министъръ Х. Поповъ) Ако посегнете чрѣзъ диктатура да управлявате общинитѣ, тогава ще знаете какво ще срѣщнете.

Отъ дѣсницата: Революция ли ще има?

Министъръ Х. Поповъ: Който иска да въвежда диктатура, не е този пжтъ.

А. Коновъ: Тамъ народътъ има думата.

Д-ръ Й. Фаденхехтъ: Тази система, която прави излишно и невъзможно назначаването на тричленни комисии, е една система по за прѣдпочитане, отъ онази система, която позволява назначаването на такива тричленни комисии. Ето тамъ е, споредъ мене, възелътъ на въпроса. И ако имаше ние да избираме между двѣтѣ тълкувания, ако можеше даже да се допустне и противното тълкуване, което поддържа сега правителството, то би трѣбвало, и ние заедно съ него, да прѣдпочетемъ онова тълкуване на закона което дава възможность, общинскиятъ съвѣтъ да си дойзкара мандата, безъ да се разтуря прѣди врѣме и безъ да се назначаватъ тричленни комисии, които, както казахъ по-прѣди, и сега ще повторя, внасятъ винаги най-голѣмъ хаосъ и безредие въ общинскитѣ дѣла. Но азъ изхождамъ отъ положението, че онова тълкуване, което е далъ Върховниятъ касационенъ сждъ, не защото го е далъ Върховниятъ касационенъ сждъ ,но защото то е единственото правилно тълкуване, то е, което трѣбва да се приеме за вѣрно. Е, защо иска правителството именно него да измѣни. То трѣбва да излѣзе съ мотиви, достатъчно убѣдителни, за да видимъ ние, че дѣйствително трѣбва да изоставимъ тази система и да отидемъ една крачка назадъ, и да се повърнемъ къмъ врѣмената, въ които много по-лесно ставаше разтурянето на общинскитѣ съвѣти и назначаването на тричленни комисии.

Министъръ Х. Поповъ: По-рано не се прилагаше този законъ, сега почнаха да го прилагатъ.

Д-ръ Й. Фаденхехтъ: Ако е имало разногласие въ сждилищата, въ смисълъ едни сждилища да го разбиратъ тъй, както го разбира днесъ правителството, а други — както го разбира Върховниятъ касационенъ сждъ, ако правителството скжпѣше за самоуправлението на общинитѣ и за стабилностьта на общинскитѣ управления, трѣбваше да прѣдпочете именно онова тълкуване, което дава Върховниятъ касационенъ сждъ, не да се подчини, но да го възприеме и да остави работитѣ по общинскитѣ дѣла въ България да вървятъ тъй, както е начерталъ Върховниятъ касационенъ сждъ въ своето опрѣдѣление.

Министъръ Х. Поповъ: Досега се е подчинявало правителството. Сега ще излѣзе законъ, и Касационниятъ сждъ ще се подчинява.

Д-ръ Й. Фаденхехтъ: Това е азбучно. Кой ще спори съ Васъ, че като излѣзе законъ, ще се подчиняваме на него? Не говоря за туй, но азъ говоря, че Вие нѣмате достатъчно убѣдителни мотиви да измѣнявате закона.

Министъръ Х. Поповъ: Ние сме убѣдени, но Вие не можете да се убѣдите.

Д-ръ Й. Фаденхехтъ: Не искате да признаете, че измѣнявате коренно закона, а искате подъ видъ на едно ужъ правилно тълкуване да въведете едно положение, което подкосява напълно добритѣ послѣдици отъ пропорционалната изборна система за запазване стабилитета на общинското самоуправление. Това е моята мисъль.

Сега, г. г. народни прѣдставители, да видимъ какви сж мотивитѣ за туй измѣнение. Първиятъ мотивъ е, че, ако се допусне да се допълватъ съставитѣ на общинскитѣ съвѣти отъ подгласницитѣ. . .

Министъръ Х. Поповъ: Повече отъ половината.

Д-ръ Й. Фаденхехтъ: . . . макаръ повече отъ половината, щѣло да се дойде до такива резултати, щото об-

щинскиятъ съвѣтъ да се състои отъ негодни общински съвѣтници, защото се изхожда отъ прѣдположението, че освѣнъ първитѣ нѣколко души, които сж поставени начело на листитѣ, всичкитѣ други кандидати за общински съвѣтници сж хора недостойни да бждатъ такива. Г. г. народни прѣдставители! Това прѣдположение е съвършено произволно и не може сериозно да се поддържа. То е обидно, ако щете, за всинца ни. Ако разгледате листитѣ по изборитѣ за общински съвѣти вие ще видите даже обратното, че на много мѣста сж поставени даже хора, може би, по-способни, по-видни на по-задни мѣста, като се е прѣдполагало, че до тамъ нѣма да дойде редъ да получатъ тѣ мандатъ, а тѣ сж тъй заети, че не биха искали да жертвуватъ врѣмето си, да оставятъ работитѣ си, за да влѣзатъ въ общинския съвѣтъ. Но когато се наложи и тѣ да влѣзатъ, тѣ ще изпълнятъ този дългъ, защото тѣ, като сж дали съгласието си да бждатъ кандидатирани за общински съвѣтници, не могатъ да нѣматъ прѣдъ видъ, че евентуално, поради смъртъ на прѣдшественицитѣ си, поради даване на оставка, поради отстранение по искане на сждилищата, може да дойде тѣхниятъ редъ. Този аргументъ е съвършено несериозенъ, толкозъ несериозенъ, щото се чудя, какъ може да се поддържа отъ министерската маса.

Министъръ Х. Поповъ: Законътъ го поддържа.

Д-ръ Й. Фаденхехтъ: Този аргументъ, слѣдователно, г. г. народни прѣдставители, е съвършено недостатъченъ, за да може да мотивира това измѣнение. Ако този аргументъ имаше нѣкакво значение, питамъ се азъ, ще признаете ли вие, че при мажоритарната система, при която бѣха хомогенни общинскитѣ съвѣти, при която, напр., въ София 30-тѣ души съвѣтници сж все отъ една партия, всичкитѣ 30 души сж били достойни, но спорединъ васъ само двама, трима, четирима ще бждатъ такива, а другитѣ ще сж марда, сж нѣщо съвършено за прѣнебрѣгване.

И. Вълчевъ: Ние говоримъ за сегашния законъ.

Министъръ Х. Поповъ: Нашата съвѣсть е спокойна.

Д-ръ Й. Фаденхехтъ: Нека вашата съвѣсть бжде спокойна, че съ този аргументъ, като гласувате законопроекта, вие сте направили едно добро дѣло. Позволете да ви кажа, че този аргументъ е съвършено несериозенъ, не издържа критика.

Министъръ Х. Поповъ: Това е Ваше мнѣние.

Д-ръ Й. Фаденхехтъ: Вторияътъ аргументъ е този, че като се отстраняятъ по искането на сжда повече отъ половината или половината отъ настоящитѣ общински съвѣтници, тѣзи, които първоначално сж били утвърдени за такива, то, ако не се разтури общинскиятъ съвѣтъ и не се произведе новъ изборъ, щѣло да стане невъзможно разкриването на прѣстжплението. Изглежда, че правителството и народнитѣ прѣдставители, които го поддържатъ, г. Илия Вълчевъ между тѣхъ, искатъ нѣкакъ си да степенуватъ несериозността на аргументитѣ, които изтъкватъ, за да мотивиратъ това прѣдложение. Този аргументъ е още по-несъстоятеленъ отъ прѣдишния. Може ли сериозно да се поддържа, че, ако единъ или двама отъ листата на една партия бждатъ провинени въ нѣщо, и слѣдствената власть, съ одобрението на сжда, поиска тѣхното отстранение, та ще трѣбва да се презумира, че и другитѣ отъ тази листа сж прѣстжпници и ако ще трѣбва да се допълни отъ тѣхъ съставътъ, то прѣстжпленията ще бждатъ закрити? Прѣди всичко, прѣдполага се, че прѣстжплението на съвѣтника е вече открито, и, за да може да се иска отстраняването му, трѣбва да има сериозни данни; трѣбва да сж събрани доказателства за неговата виновность. Какво ще прикриватъ другитѣ съвѣтници, които идатъ въ листата подиръ отстраненитѣ? Това е толкова несериозно, че показва, че тукъ има нѣкакви други мотиви, които нѣмате куража да изтъкнете.

Освѣнъ тия два мотива, азъ не виждамъ другъ нѣкакъвъ мотивъ, който да се изтъква, за да може да се оправдае това измѣнение, което въ нашитѣ очи е една голѣма крачка назадъ въ законодателството по общинскитѣ съвѣти. И дѣйствително, какви ще бждатъ послѣдствията отъ туй измѣнение? Като видимъ какви ще бждатъ послѣдствията, ние можемъ да разберемъ и какви могатъ да бждатъ истинскитѣ мотиви, освѣнъ ако се приеме, че нѣмате никакви мотиви или ако се приеме, че това не е правилното тълкуване и смѣтате, че тълкуването, което вие давате, е правилно и трѣбва да се узакони. Ако изхождате отъ туй съображение, вие ще трѣбва да кажете защо вашето тълкуване отъ гледна точка на общинската политика на социалната политика, на държавната политика, е по̀ за прѣдпочитане. Е добрѣ, какви могатъ да бждатъ послѣдствията отъ туй узаконяване, което вие прѣдлагате; и какви сж послѣдствията, ако остане положението тъй, както е било сега, както го разбира Върховниятъ касационенъ сждъ, както го разбираме и ние. При днешното положение, казахъ вече, единъ общински съвѣтъ, така както е съставенъ отъ разни партии, ще си остане въ сжщия съставъ, съ сжщата пропорция до края на мандата си. Това е волята на избирателитѣ и тая воля ще се изпълни. Съ тази увѣреность, която ще има у всички съвѣтници, у всички партии, съ тая увѣреность, която ще има и у гражданитѣ въ общината, очевидно е, че се създава една спокойна и тиха атмосфера за вършене на общинска работа и не се възбуждатъ партизанскитѣ апетити за прѣждеврѣменно разтуряне на общинитѣ и акапариране на общинската власть. Създава се възможность на разнопартийнитѣ общински съвѣти да могатъ да дѣйствуватъ и вършатъ ползотворна работа. И ние виждаме, че дѣйствително тия добри ефекти отъ пропорционалната система сж вече настжпили у насъ. Докато въ началото хората се бѣха отчаяли отъ пъстритѣ разноцвѣтни състави на общинскитѣ съвѣти, по-нататъкъ се принудиха отъ необходимостьта да работятъ заедно, да се приспособятъ къмъ закона и се започна, дѣйствително, една творческа работа въ общинитѣ, както и въ окржжнитѣ съвѣти. Този голѣмъ резултатъ въ полза на общинското самоуправление и въ полза на общинскитѣ интереси вие искате да го прѣмахнете съ това нововъвѣдение и ще го прѣмахнете съ това, което сега прѣдлагате.

Министъръ Х. Поповъ: Нѣма да го прѣмахнемъ.

Д-ръ Й. Фаденхехтъ: Защо ще го прѣмахнете? Защото прѣди всичко ще възбудите партизанскитѣ апетити на онѣзи партизани въ единъ общински съвѣтъ, които по едно или друго съображение ще искатъ прѣждеврѣменно да турятъ кракъ, да подкосятъ живота на общинския съвѣтъ, и да могатъ, разчитайки на това; че ще влѣзатъ въ тричленната комисия, да заематъ въ избора, съ помощьта на властьта, общинската власть въ ржцѣтѣ си. По този начинъ вие ще накарате, първо, самата администрация, която у насъ и по-рано, и сега, и за напрѣдъ, може би за дълго врѣме не ще може да се отърси отъ партизанщината, не ще може да се отърси отъ схващането, че служи на партията, ще накарате полицейската, административна власть, да въздѣйствува върху общинскитѣ съвѣтници да си даватъ оставкитѣ, за да може да се постигне прѣждеврѣменното разтуряне на общинскитѣ съвѣти. Днесъ нѣма смисълъ да се правятъ насилия върху общинскитѣ съвѣтници да си даватъ оставкитѣ, защото ще трѣбва да се упражняватъ насилия върху толкова общински съвѣтници, докато листата се изчерпи до край, та да останатъ съвѣтници половината или по-малко отъ половината отъ състава на съвѣта, слѣдъ като е станало замѣстване. Очевидно е, че при днешното положение има по-малко стимули за централната власть да въздѣйствува върху общинскитѣ съвѣтници да си дадатъ оставкитѣ.

Второ, като давате възможность да се разтурятъ общинскитѣ съвѣти, щомъ като бждатъ отстранени половината или повече отъ половината отъ първоутвърденитѣ общински съвѣтници, съ това вие първо създавате поводъ у самото централно управление, въ Министерството на правосждието да дава тайни или явни нареждания да се повдигатъ углавни прѣслѣдвания противъ общински съвѣтници, въ повечето случаи съвършено неоснователни, за да може да се постигне отстраняването на състава и слѣдъ отстраняването — разтурването на съвѣта и назначаването на тричленна комисия.

Министъръ Х. Поповъ: Кой ще ги даде и кому?

Д-ръ Й. Фаденхехтъ: Вие можете да давате инструкции на прокуроритѣ си и на вашитѣ ревизори.

Министъръ Х. Поповъ: Вие първо не знаете, че за селскитѣ общини проектътъ не искаше и нѣмаше да въведе коалиция. Ние, либералитѣ, го поискахме и го въведохме. Нѣмаше даже мисъль, че до края ще ги чакаме.

Д-ръ Й. Фаденхехтъ: Това искахте, защото бѣхте въ опозиция и като дойдете наново въ опозиция, пакъ ще бждете съгласни съ мене. Сега сте на друго мнѣние.

Министъръ Х. Поповъ: У законодателя нѣмаше тая идея, за която Вие говорите. Вие не сте слѣдили тогава дебатитѣ. Тогава азъ го поискахъ и послѣ се прокара въ комисията.

Д-ръ Й. Фаденхехтъ: Сега сте на противно мнѣние.

Министъръ Х. Поповъ: И сега съмъ на сжщото мнѣние. Сега вие развивате, че това и това. Никакъ не искаха да дадатъ пропорцията за селата.

Д-ръ Й. Фаденхехтъ: Та какво отъ това, че не сж искали? Ние с емдоволни, че е дадена, и искаме да запазимъ нейнитѣ добри послѣдствия. Затова се противимъ на Вашето прѣдложение. Какво отъ туй, че нѣкои партии били противъ пропорцията въ селата? Това аргументъ ли е? Кажете го на тѣхъ, които сж уличени въ непослѣдователность. На менѣ не можете да го кажете.

Та явно е, слѣдователно, че съ това измѣнение Вие създавате стимули въ властьта да въздѣйствува върху общински съвѣтници да си даватъ оставкитѣ, да въздѣйствува върху финансовитѣ органи, върху прокурорската власть да повдига неоснователни прѣслѣдвания, за да може да се постигне прѣждевременното разтуряне на общинския съвѣтъ. Това само да е лошото послѣдствие отъ туй измѣнение, което Вие прѣдлагате, доста е да бжде то едно лошо измѣнение и да заслужи порицание и да заслужи и апела отъ наша страна да не настоявате върху него и да си го оттеглите. Азъ смѣтамъ, че ще бжде излишно да се спирамъ повече върху този въпросъ, защото не е работата да убѣдя васъ, а искамъ да си кажа думата, да се запише въ дневницитѣ, та да се знае, какво сме поддържали.

Нѣкой отъ дѣсницата: Лекция!

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: (Звъни) Моля!

Д-ръ Й. Фаденхехтъ: Лекциитѣ за тебе сж излишни: тебе на нищо не мога да те науча.

Но, г. г. народни прѣдставители, прѣди да завърша, искамъ да обърна вниманието ви върху още единъ аргументъ, който се изтъква въ опрѣдѣлението на Върховния касационенъ сждъ, аргументъ, извлѣченъ отъ историята на законоположенията, по сжщия въпросъ. И тоя аргументъ е съвършенно убѣдителенъ; противъ него вие нищо не можете да противопоставите. Ето какъ е вървѣла работата. Отначало, прѣди закона отъ 12 априлъ 1910 г., при мажоритарната система, разтурянето на общинскитѣ съвѣти можеше да стане, щомъ като половината или повече отъ половината съвѣтници си подадатъ оставкитѣ и останатъ подгласници, които сж получили половината или по-малко отъ половината отъ гласоветѣ.

Министъръ Х. Поповъ: Половината отъ гласоветѣ на утвърденъ съвѣтникъ, получилъ най-малко гласове.

Д-ръ Й. Фаденхехтъ: Да. При мажоритарната система това има смисълъ, защото тамъ именно се дава значение на числото на гласоветѣ: болшинството трѣбва да управлява — не се допуща никаква пропорция. При пропорционалната система това нѣма абсолютно никакво значение. Защо? Защото тамъ се гласува за листи.

Министъръ Х. Поповъ: Цѣли листи излизатъ — нѣма ги вече, даватъ си оставкитѣ.

Д-ръ Й. Фаденхехтъ: Та именно като нѣма цѣли листи, какво отъ туй? Достатъчно е да останатъ въ съвѣта отъ общинскитѣ съвѣтници половината или повече отъ половината, за да може този общински съвѣтъ да работи. Но азъ искамъ да обърна вашето внимание върху туй, че докато при мажоритарната система бѣше тъй, съ първото въвеждане на пропорцията, съ закона отъ 12 априлъ 1912 г., се въведе една забѣлѣжка къмъ чл. 144, въ която се казва: (Чете) „Ако половината и повече отъ съвѣтницитѣ колективно си подадатъ оставкитѣ, съвѣтътъ се разтуря, безъ да става замѣстване". Значи, явно е, законодателътъ е смѣталъ, че ако нѣма тая изрична забѣлѣжка, ще се разбира, че замѣстването ще стане дотогава, докогато има кандидати, които могатъ да замѣстватъ. Слѣдъ това, обаче, избирателниятъ законъ се измѣнява и се добива тая формула, която сега четемъ въ послѣдната алинея на чл. 144. И тя гласи вече друго-яче. Тамъ не се казва, както е тукъ: „Ако половината или повече отъ съвѣтницитѣ колективно си подадатъ оставкитѣ, съвѣтътъ се разтуря, безъ да става замѣстване", а се казва: (Чете) „Окржжниятъ съвѣтъ се разтуря и се назначаватъ нови избори, когато останатъ половината или по-малко отъ половината на всичкитѣ съвѣтници".

Министъръ Х. Поповъ: „. . . . на всички съвѣтници".

Д-ръ Й. Фаденхехтъ: Очевидно е, че законодателътъ отъ 1912 г., съзнателно е изоставилъ думитѣ „безъ да става замѣстване", защото е искалъ именно това замѣстване да става. И това се вижда ясно, като се прочете цѣлиятъ чл. 144. Първата му алинея говори, какво става, когато избранитѣ лица не отговарятъ на изискванията на закона: — изключватъ се и се замѣстватъ съ лица, които идатъ по редъ въ сжщата листа. Втората алинея говори, за случая, когато нѣкой избранъ съвѣтникъ си подаде оставката, се помине, изгуби качеството си на избираемъ или се окаже, че нѣма това качество; — съ него се постжпва по сжщия начинъ, значи, става замѣстване. И се казва по-нататъкъ, какво става, когато единъ съвѣтникъ е избранъ отъ двѣ или повече околии; това е за окржжнитѣ съвѣти — нѣма значение за общинскитѣ съвѣти. По-нататъкъ, въ алинея четвъртата, се казва, че окржжниятъ съвѣтъ се разтуря и се назначава новъ изборъ, когато, слѣдъ като стане, по такъвъ начинъ, замѣстване, останатъ половината или по-малко отъ половината отъ всички съвѣтници.

Г. г. народни прѣдставители! Азъ завършвамъ съ този аргументъ на Върховния касационенъ сждъ, който е сжщо така рѣшающъ, както и чисто граматическиятъ аргументъ.

Рѣшающъ е за насъ и аргументътъ, който се извлича отъ самата система на закона. Когато пропорционалната система прѣдвижда замѣстване и не прѣдвижда изрично замѣстването да се спре нѣкждѣ, да се спре, напр., тогава, когато половината листа се изчерпи.

Министъръ Х. Поповъ: Тамъ казва: отъ всички съвѣтници.

Д-ръ Й. Фаденхехтъ: Ама съвѣтници, които оставатъ! Смисълътъ е този, че единъ общински съвѣтъ, който, по закона, трѣбва да има 30 души съвѣтници, не може да остане да работи съ 14 души; излѣзлитѣ ще се замѣстятъ съ други. Това е смисълътъ на закона.

Министъръ Х. Поповъ: Какъ ще тълкувате чл. 6 отъ закона за постоянnитѣ присжтствия. Прѣдседателя на постоянната комисия могатъ да бламиратъ половината отъ всички съвѣтници. И тамъ е сжщиятъ терминъ.

Д-ръ Й. Фаденхехтъ: Трѣбва сжщо да стане замѣстване.

Министъръ Х. Поповъ: Тогава, колко души могатъ да бламиратъ прѣдседателя на постоянната комисия?

Д-ръ Й. Фаденхехтъ: За бламирането? Азъ съмъ съгласенъ съ Васъ, че подъ думата „съвѣтници" се разбиратъ дѣйствителни съвѣтници, но въпросътъ: кои сж дѣйствителни съвѣтници и кои не, се рѣшава слѣдъ като стане замѣстването.

Министъръ Х. Поповъ: И за бламирането трѣбва да бжде сжщото. Вмѣсто 36 души съвѣтници въ Враца, ще има 360. Защото все сжщата система е.

К. Василевъ: Тѣ не сж съвѣтници, а въ бждаще могатъ да замѣстватъ.

Д-ръ Й. Фаденхехтъ: Азъ завършвамъ. Г. г. народни прѣдставители! Новозъденното, което се прѣдлага отъ правителството, каквото щете да кажете, е единъ атентатъ противъ добритѣ послѣдствия отъ пропорционалната система. И азъ съмъ сигуренъ, че първата работа на едно бждаще Народно събрание трѣбва да бжде да измѣни пакъ закона въ този смисълъ, въ който е редактиранъ сега и въ който го разбира и Върховниятъ касационенъ сждъ. Вие, разбира се, ще гласувате измѣнението. И като-че-ли вие

сте дошли не да съзиждате, не да творите, а да развалите това, което други прѣди васъ сж съзидали.

А. Христовъ: Както винаги.

Д-ръ Й. Фаденхехтъ: Вие излизате съ едно прѣдложение да отричате компетентностьта на Върховния касационенъ сждъ по единъ отъ най-важнитѣ въпроси, когато по цѣль свѣтъ хората сж единодушни по това.

Министъръ Х. Поповъ: Ще говоримъ да-ли ограничаваме и дали Касационниятъ сждъ има тая компетентность.

Д-ръ Й. Фаденхехтъ: Идете тукъ съ едно прѣдложение, което тиква 10—12 години назадъ нашето общинско самоуправление. Нима това е вашата задача, да рушите онова, което други сж съзидали! И при това, нѣмате куража да го правите открито, а го правите съ разни закрѣпки, подъ формата на тълкуване, и тълкуване автентично. Азъ не мога да си обясня, г. г. народни прѣдставители, това голѣмо усърдие, което проявява правителството, непрѣмѣнно въ този смисълъ да бѫде измѣненъ чл. 144 отъ избирателния законъ, освѣнъ съ туй, че има единъ голѣмъ натискъ върху министра отъ неговитѣ партизани, да могатъ тѣ да се настанятъ въ общинитѣ, въ тричленнитѣ комисии.

Министъръ Х. Поповъ: Нѣма, нѣма. Ще останатъ сжщитѣ.

И. Вълчевъ: Не е вѣрно.

Д-ръ Й. Фаденхехтъ: Ще видимъ, че туй настжпи; това ще стане, щомъ се гласува този законъ.

Министъръ Х. Поповъ: Вие казахте, че ще има война, ама виждате, че нѣма.

Д-ръ Й. Фаденхехтъ: Вие ще четете по вѣстницитѣ, колко оплаквания ще има за насилия за даване оставки, и ще видите, каква тревога ще настжпи въ нашето общинско самоуправление.

И именно защото това прѣдложение, въ моитѣ очи и въ очитѣ на групата, която прѣдставлявамъ, е единъ скритъ атентатъ противъ една отъ най-добритѣ послѣдици на пропорционалната избирателна система, приложена къмъ общинскитѣ избори, ние рѣшително и съ протестъ ще гласуваме противъ това ваше прѣдложение. (Ржкоплѣскане отъ крайната лѣвица, лѣвицата и лѣвия центъръ)

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Има думата г. д-ръ Андрѣя Ходжовъ.

Д-ръ А. Ходжовъ: (Отъ трибуната) Г. г. народни прѣдставители! Безспоренъ фактъ е, че въ една страна съ парламентаренъ режимъ и широко мѣстно самоуправление избирателниятъ законъ има твърдѣ голѣмо значение. Това нѣщо се съзнава, и затуй ние виждаме отъ тази трибуна, отъ вчера насамъ, да се изрежданъ оратори отъ разнитѣ групи да изказатъ мнѣнието си по онія измѣнения, които се прѣдлага да се направятъ въ избирателния законъ.

Ние виждаме, че отъ редъ години нашиятъ законодателъ се стреми да внесе подобрение въ избирателния законъ. Тия подобрѣния сж цѣлѣли отъ самото начало да гарантиратъ най-напрѣдъ свободата на вота, да гарантиратъ секретностьта на вота, да гарантиратъ, щото въ всички изборни учрѣждения да бждатъ прѣдставени разнитѣ политически течения въ страната и, най-сетнѣ, да се стабилизиратъ нашитѣ самоуправителни учрѣждения. Ще трѣбва да признаемъ, за голѣмо съжаление, че новитѣ измѣнения, които се прѣдлага да се внесатъ, да се направятъ въ избирателния законъ, сж една крачка назадъ отъ туй общо стремление, което досега сме забѣлѣзвали въ тази сграда. Съ тѣзи измѣнения ще се накърни принципътъ на стабилностьта въ нашитѣ самоуправителни тѣла. Независимо отъ туй, тѣ ще бждатъ изложени на натиска на администрацията, ще се посегне отчасти и на тѣхната автономия.

Кои сж причинитѣ, които ни заставятъ да направимъ тѣзи измѣнения? Нѣма избирателниятъ законъ, който въ 1910 и 1912 г., бидѣ гласуванъ отъ двѣтѣ Народни събрания — XIV-то и XV-то — въ които бѣха прѣдставени почти всички течения на страната, . . .

Министъръ Х. Поповъ: Не всички.

Д-ръ А. Ходжовъ: Въ XV-то обикновено Събрание, г. министре, когато избирателниятъ законъ се прие въ днешната му редакция бѣха наистина прѣдставени всички, партии, включая и тия отъ днешната либерална концентрация. Нима, казвамъ, той има недъзи, които се разкриха въ твърде кратко врѣме и които недъзи ни карать да посегнемъ върху него и да го измѣнимъ? Азъ си спомнямъ, че когато се гласуваше послѣдния пжть, най-последното измѣнение на избирателния законъ въ XV-то обикновено Народно събрание, тогава когато се прокарваше измѣнението на чл. 144, който сега пакъ иска да прѣтърпи измѣнения, тогава прѣдставительтъ на нинѣвластвующата Либерална партия, г. Радославовъ, сегашниятъ пръвъ министръ и министръ на вжтрѣшнитѣ работи, не можеше, освѣнъ да се нахвали, че тѣхната партия, Либералната, отъ отдавна била записала въ своята програма въвеждането на пропорционалната система.

Х. Г. Поповъ: То е вѣрно.

Д-ръ А. Ходжовъ: И при гласуването на този членъ никакви възражения не се чуха. И сегашниятъ министръ на правосждието, г. Поповъ, който сжщо принадлежеше къмъ онова Събрание, доколкото си спомнямъ, и той взе думата при прокарването на този законъ, специално на чл. 144, обаче и отъ него тогава не се чуха тия укори, които днесъ се чуватъ. Въ всѣки случай, не се даде тогава това тълкуване на избирателния законъ, което днесъ се дава. Питамъ се азъ: кои сж причинитѣ да присжтствуваме на такова едно измѣнение на възгледитѣ, и то на такова коренно измѣнение?

Министъръ Х. Поповъ: По чл. 144 не съмъ вземалъ думата, а по общитѣ дебати, и поискахме и за селскитѣ и колегия да бѫде окржгътъ.

Д-ръ А. Ходжовъ: Толкова по-злѣ, г. министре. Това той казва, че именно чл. 144 е билъ приетъ тогава съ съзнание и одобрение на народното прѣдставителство, и че никаква опозиция тогава не се е възбудила противъ него, както и не е могло да стане споръ, че той може тъй или инакъ да се разбира. Г. г. народни прѣдставители! Прочее, кои сж, казвамъ, мотивитѣ, които заставятъ онія лица, които днесъ стоятъ начело на управлението и които бѣха и въ XV-то обикновено Народно събрание, да искатъ измѣнението на избирателния законъ?

Министъръ Х. Поповъ: Дотогава и досега, додѣто ние взехме властьта — и въ демократическо, и въ ваше, и въ наше врѣме — се така се тълкуваше чл. 144: щомъ дойде половината, съвѣтътъ се разтурва. Така щото нѣмаше нужда да споримъ тогава. Сега, обаче, въпросътъ се подигна, защото излѣзе това опрѣдѣление и тълкуване отъ Върховния касационенъ сждъ. Затуй внесохме този законопроектъ, за да се уясни въпросътъ.

Д-ръ А. Ходжовъ: Прѣкрасно, трѣбва да се уяснимъ и именно на туй азъ дохождамъ. Ако бѣше въпросътъ, г. министре, да се уяснимъ, има ли нужда да внасяте новъ законъ, защо не дадете просто едно тълкуване на този чл. 144? Впрочемъ, такива прецеденти въ тази Камара имаме не единъ пжть и то пжть при управлението на либералнитѣ партии. Ние сме присжтствували да се внасятъ въ тази камара тълкувателни закончета: азъ си спомнямъ прочутото тълкувателно законче за сждене на министритѣ.

Министъръ Х. Поповъ: Вие послѣ го отмѣнихте.

Д-ръ А. Ходжовъ: Имаше такова тълкувателно законче и по закона за наслѣдството и по редъ други закони. Вие това сега не правите; вие прѣдпочитате, като имате прѣдъ видъ, че текстътъ е неясенъ, тъменъ, да отидете и да направите ново законче. Това твърдѣ хубаво.

Министъръ Х. Поповъ: Текстътъ е неясенъ, щомъ може да се рѣшава и тъй, и инакъ.

Д-ръ А. Ходжовъ: Касационниятъ сждъ го е изтълкувалъ.

Министъръ Х. Поповъ: Народното събрание може да го рѣши друго-яче. Досега се прилагаше така, докато излѣзе опрѣдѣлението на Върховния касационенъ сждъ.

А. Христовъ: Кой говори сега: министърътъ ли или г. Ходжовъ?

Д-ръ А. Ходжовъ: Азъ ще Ви докажа, че тамъ не сте прави, г. министре. Ако, наистина, едно криво разбиране на закона бѣше причината да се внесе туй измѣнение, ако наистина едно криво прилагане бѣше тази причина, азъ Ви питамъ, защо не казвате въ Вашите мотиви: „Предъ видъ на туй, че редакцията на чл. 144 не е ясна и при прилагането и тълкуването на този членъ се породиха въ редъ съдилища разни възгледи, и за да се даде едно правилно разбиране на закона, че не се дойде до едно-образно прилагане на закона, ние намираме за нужно да внесемъ една редакция много по-ясна, много по-точна, много по-изрична".

Министъръ Х. Поповъ: На-ли го казахме?

Д-ръ А. Ходжовъ: Повтарямъ, въ вашитѣ мотиви го нѣма; а го казахте сега, и то следъ като чухте възраженията на лѣвицата.

Х. Бояджиевъ: На ли лѣвицата е за това — за да направя?

Д-ръ А. Ходжовъ: Да продължа моята аргументация, г. г. народни прѣдставители. Въ мотивитѣ, които придружаватъ законопроекта—и споредъ мене, тѣ сж истинскитѣ мотиви, тѣ сж автентичнитѣ мотиви, защото министерството, когато внася едно измѣнение на единъ законъ, то е имало прѣдъ видъ това, което е писало въ момента и тѣзи същински мотиви сж достояние на народното прѣдставителство — казвамъ, въ тѣхъ подобно нѣщо не се вижда. Напротивъ, ние виждаме други мотиви, които, споредъ моето схващане и разбиране, едвали могатъ да издържатъ критика.

Азъ ще почна съ първото измѣнение, което се прѣдлага: на членъ 52 отъ избирателния законъ. То се състои въ това: да се нареди, щото вмѣсто както е досега—избирателнитѣ секции да се опрѣдѣлятъ съ законъ, туй нѣщо да става по административенъ начинъ, като се взематъ подъ внимание рѣшенията на общинскитѣ съвѣти. Говори се тукъ, че туй постановление на избирателния законъ нѣмало значение, че не е било важно, защото засѣгало само градскитѣ общини, не и селскитѣ. Г. г. народни прѣдставители! Нека ми позволите да кажа, че всички постановления на избирателния законъ сж важни. Тѣ иматъ значение, макаръ че, въ случая, се отнасятъ не до всички общини, а само до една категория. Нима не заслужаватъ нашата грижа градскитѣ общини? Нима ние не трѣбва да сжимъ за тѣхния редъ еднакво, както за селскитѣ общини. Нима народното прѣдставителство трѣбво да гледа прѣзъ пръсти на туй постановление на избирателния законъ. Не, г. г. народни прѣдставители, споредъ мене, макаръ да засѣга само градскитѣ общини, туй измѣнение на избирателния законъ има своето значение, и ние трѣбва да го обсѫдимъ. Азъ твърдя, че съ туй измѣнение ще се направи една крачка назадъ, защото една функция, която досега бѣше запазена за народното прѣдставителство, се отнема отъ него и се дава на администрацията, и то безъ да има сериозни мотиви, безъ да има сериозенъ поводъ за това нѣщо.

Министъръ Х. Поповъ: Сериозни послѣдствия ще има.

Д-ръ А. Ходжовъ: Като имамъ прѣдъ видъ споменитѣ отъ миналото, когато сж се правили много голѣми игри съ избирателнитѣ секции, които сж били разпрѣдѣляни произволно и много пѫти сж били мѣстени пакъ произволно, мисля, съмъ въ пълното си право да искамъ тая функция да не се дава въ ржцѣтѣ на администрацията, а да се остави, както сега, този въпросъ да се рѣшава съ законъ отъ самото народно прѣдставителство. Въ всѣки случай, когато се касае този въпросъ да се рѣши отъ народното прѣдставителство, то тогава много мжчно могатъ да се прокарватъ нѣкои скрити намѣрения, нѣкои партийни цѣли, защото тия послѣдните могатъ да бѫдатъ подложени на критика въ самото Народно събрание, тамъ ще стане разискване, когато прѣдъ администрацията подобно обсѫждане е невъзможно, вслѣдствие на което тя — администрацията — може твърде лесно да налови своитѣ секции тъй, както диктуватъ нейнитѣ интереси.

Сега, наистина, ще се каже, че администрацията въ този случай не е властна, че тя не може да разполага напълно, че тя е длъжна да вземе мнѣнието на самитѣ общински съвѣти. Да, г. г. народни прѣдставители, обаче туй мнѣние не е задължително за нея. Тя, pro forma, ще вземе туй мнѣние, но нѣма да се подчини на него, а ще направи онуй, което искатъ, което диктуватъ нейнитѣ интереси.

Твърди се въ изложението на мотивитѣ къмъ законопроекта, че народното прѣдставителство щѣло да се обрѣмени съ много и маловажна работа. Г. г. народни прѣдставители! Народното прѣдставителство, когато се касае да се запазятъ интереситѣ на българския избиратель, на българския гражданинъ, да се запази най-светото право — изборното право — менѣ ми се струва, че е неговъ дълъгъ да ги запази. И то не трѣбва да бѣга отъ работата, защото тази работа не е маловажна — напротивъ, тя е твърдѣ важна, твърдѣ сѫществена. Ние, които сме дошли тукъ не по назначение, а по изборъ отъ българскитѣ избиратели, трѣбва да сжимъ за избирателния законъ, и когато стане нужда, да употрѣбимъ всичкото наше умѣние и съзнание, да гласуваме тъкъвъ избирателенъ законъ, какъвто отговаря на интереситѣ на българския избиратель. Пакъ казвамъ, въпросътъ не е маловаженъ, и нѣма защо ние да го отнемемъ отъ компетенцията на Народното събрание и да го даваме въ ржцѣтѣ на нашата администрация.

Сега ще мина на другото измѣнение, което се прѣдлага. То е измѣнението на чл. 144 отъ избирателния законъ. Г. г. народни прѣдставители! Очевидно е за мене, че това измѣнение, което днесъ намъ ни се прѣдлага, е въ свръзка съ онуй авторитетно тълкуване, което нашиятъ Върховенъ касационенъ сѫдъ даде на този членъ отъ избирателния законъ. Вѣрно е, че отъ нашитѣ сѫдилища, които имаха случай да се занимаватъ съ разтуряне на общини, едни тълкуваха по единъ начинъ, други по другъ начинъ тоя членъ отъ избирателния законъ, и именно, туй стана причина, щото въпросътъ да бѫде внесенъ въ Върховния касационенъ сѫдъ. Азъ заради туй нѣма, освѣнъ да изкажа моитѣ похвали къмъ г. министра на правосѫдието: той изпълни единъ дълъгъ, който му се налага отъ закона, като внесе този въпросъ на обсѫждане отъ Върховния касационенъ сѫдъ. Може би неговитѣ надежди да сж останали напраздно, можеби въпросътъ да е рѣшенъ не по неговото схващане и разбиране. . . .

Министъръ Х. Поповъ: То нищо не значи.

Д-ръ А. Ходжовъ: Нищо не значи, защото сѫдътъ е сѫдъ, той ще рѣши по съвѣсть и разбиране; и когато се касае за тълкуване на законитѣ, нѣма да гледа, какъ мисли и какъ разсѫждава неговото началство.

Сега, каква е стойностьта, г. г. народни прѣдставители, на това рѣшение на Върховния касационенъ сѫдъ? Менѣ ми се струва, че тази стойность е голѣма, не само заради туй, че тя изхожда, споредъ моето схващане и разбиране, отъ нашия най-върховенъ сѫдебенъ институтъ, дѣто сж концентрирали нашитѣ най-добри сили, нашитѣ най-добри сѫдии, но туй тълкуване е цѣнно още и заради туй, защото напълно схожда съ самия текстъ, съ духа и съ системата на цѣлия избирателенъ законъ, който днесъ е въ сила у насъ. Ще трѣбва да забѣлѣжимъ, че когато се касае въпросътъ да се обсѫждатъ сѫдебнитѣ актове и рѣшения на сѫдебнитѣ инстанции, ние трѣбва да бѫдемъ доста прѣдпазливи и доста осторожни и не трѣбва да забравяме едно нѣщо: че туй, което е постановилъ, единъ сѫдъ, все таки, трѣбва да се счита за истина, защото, ако ние стжпимъ на онази хлъзгава почва, на която се стжпва тукъ, и си позволимъ да критикуваме рѣшенията на най-върховната сѫдебна инстанция, то мисля, че ние ще убиемъ авторитета на този институтъ и отнемемъ силата на сѫдебнитѣ рѣшения.

Въ всѣки случай, азъ мисля, че народното прѣдставителство трѣбши като подлага на критика това тълкуване на Върховния касационенъ сѫдъ.

Министъръ Х. Поповъ: Самиятъ фактъ, че законъ се издаде. . . .

Д-ръ А. Ходжовъ: Ще Ви отговоря, г. министре, и на този аргументъ. Особено ние не трѣбва да забравяме, че въ България сѫществува раздѣление на властитѣ — че има една сѫдебна, една законодателна и една изпълнителна власть. Тия власти сж строго раздѣлени. На сѫдебната власть е прѣдоставено да тълкува законитѣ и да казва, какъ трѣбва да се разбиратъ тѣ и какъ трѣбва да се схващатъ.

Министъръ Х. Поповъ: И на законодателната власть.

Д-ръ А. Ходжовъ: Да, и на законодателна власть, обаче дотолкова, доколкото съ нейнитѣ рѣшения не се накърняватъ рѣшенията на нашата съдебна власть. Защото не трѣбва да забравяме туй, че нашиятъ Парламентъ не е суверененъ, той не може да се бърка навсѣкждѣ.

Х. Г. Поповъ: Хайде-де-е!

Д-ръ А. Ходжовъ: Моля Ви се, криво ме разбирате. Той законодателствува, обаче той не издава рѣшения и той не критикува рѣшения.

Министъръ Х. Поповъ: Именно законодателната власть е суверенна. Всѣки я слуша. Изпълнителната власть й се подчинява.

Д-ръ А. Ходжовъ: Моля Ви се, имайте търпѣние да ме изслушате. Ние Ви слушахме, г. министре, два пѫти взехте думата, не Ви прѣсѣкохме, имайте търпѣние да изслушате и насъ. Азъ ще се обясня твърдѣ добрѣ. — Сега, докждѣ се простира суверенността на законодателната власть? Азъ Ви казахъ, тя може най-сетне, ако мисли, че извѣстенъ законъ криво се тълкува отъ нашитѣ съдебни инстанции, да внесе въ него повече ясность.

Министъръ Х. Поповъ: Може и да го отмѣни.

Д-ръ А. Ходжовъ: Може да го отмѣни, безспорно, може да направи нови закони но менѣ ми се струва, че не би трѣбвало отъ тази трибуна да казвамъ, че еди-кой съдъ по-грѣшно тълкува закона, че еди-кой съдъ неправилно го прилага, че еди-кой съдъ издалъ неправилно присжда или неправилно е рѣшилъ извѣстно дѣло.

Министъръ Х. Поповъ: Защо? Стига да не го нападаме.

Д-ръ А. Ходжовъ: Защото съ туй, г. министре, ние уронваме престижа на нашето правосждие, ние подкопаваме последното.

Министъръ Х. Поповъ: Не съмъ съгласенъ. Разбирамъ — когато го нападаме.

Д-ръ А. Ходжовъ: И уронваме престижа на онова, което се казва res judicata pro veritate habetur.

Министъръ Х. Поповъ: Res judicata pro veritate habetur си има мѣсто за конкретния случай, а не за законодателната власть. Тази му е натурата.

Д-ръ А. Ходжовъ: Понеже се касае за тълкуването на чл. 144 отъ избирателния законъ, това е — res judicata pro veritate habetur. А азъ ви казахъ, че има и друго едно съображение, което, споредъ мене, ме кара да се прѣклоня предъ рѣшенията на нашия Върховенъ касационенъ съдъ. Това съображение е слѣдующето: че рѣшението се схожда напълно съ духа и смисъла на закона.

Н. Харлаковъ: Но работата е тамъ, че тѣмъ не имъ понасятъ тѣзи принципиални тълкувания.

Д-ръ А. Ходжовъ: Какво ви казва Върховниятъ касационенъ съдъ. Съ своето опредѣление, което тукъ се чете, той прослѣдва най-напрѣдъ измѣнението на избирателния законъ отъ 1910 г., процитира разнитѣ новели въ този законъ и казва, че основната мисъль на настоящия избирателенъ законъ, който реагира и въ който е легнала пропорцията, е, че се избиратъ листи ,че ставатъ замѣствания въ тѣзи листи. Туй ви казва Върховниятъ касационенъ съдъ. Този ли е смисълътъ на избирателния законъ, този ли е смисълътъ на пропорцията? Безспорно, г. г. народни прѣдставители. И съвсемъ погрѣшно отъ тази трибуна се лансира възгледътъ, че въ Швейцария могло да става разтурването на общинскитѣ съвѣти. Това не е вѣрно и тамъ, както и въ Белгия, разтурване нѣма; додѣто не се изчерпятъ листитѣ, не се разтурва единъ съвѣтъ, а остава да функционира.

К. Пастуховъ: Това е българско произведение.

Г. Димовъ: Ами който краде?

Д-ръ А. Ходжовъ: Азъ ще ви кажа — който краде, има за него съдъ. Недѣйте мисли, че въ България правосждието е безпомощно. Това е единъ лошъ атестатъ, който давате, и който не прави честь на онѣзи, които го даватъ. Правосждието въ България е мощно, то може да постави всѣкиго на своето мѣсто. Та, казвамъ, разтурване на съвѣтитѣ тамъ не става и не трѣбва да става; иначе ние ще въведемъ въ насъ една своего рода пропорция, такава, каквато никждѣ не съществува и която вече не е пропорция.

Г. г. народни прѣдставители! Ще трѣбва сега да обсждя онія именно мотиви, които ни се наведоха отъ тази трибуна, за да се оправдае туй измѣнение на избирателния законъ и да се даде онуй тълкуване на чл. 144 отъ него, което се дава отъ министерската маса. Каза ни се, че не било демократично, щото когато повече отъ половината съвѣтници излѣзатъ отъ общинския съвѣтъ, да остане този съвѣтъ да се управлява отъ другата половина, ставало нужда, налагало се единъ видъ да става нова консултация на избирателното тѣло. Този аргументъ, г. г. народни прѣдставители, е съвсѣмъ несъстоятеленъ, защото, когато избирателитѣ се повикватъ да избиратъ единъ общински съвѣтъ, когато тѣ гласоподаватъ съ листи — всѣка една партия съ своята листа — и се избиратъ не само толкова души, колкото се падатъ на партията, но още и толкова лица, които евентуално единъ день ще могатъ да попълнятъ състава на общинския съвѣтъ, онія лица, които се избиратъ, сж именно лицата, които се радватъ на довѣрието на партията, чиито сж кандидати. Значи, избранитѣ съвѣтници сж плодъ на волята на самитѣ избиратели.

А. Христовъ: За насъ това е безспорно: къмъ тѣхъ (Сочи дѣсницата) се обърнете, тѣмъ кажете това.

Н. Харлаковъ: Безполезна работа.

Д-ръ А. Ходжовъ: Азъ не искамъ да кажа, че господата отъ дѣсницата не сж ни най-малко възприемчиви къмъ едно добро тълкуване на избирателния законъ. Азъ прѣдполагамъ, че измѣжду тѣхъ има лица, които може да поставятъ по-долу партийнитѣ интереси отъ общитѣ интереси, и затуй говоря на Народното събрание въобще, като мисля, че може да се направи най-сетнѣ нѣкое въздѣйствие и надъ тѣхъ. Дано азъ не грѣша.

Министъръ Х. Поповъ: Това го знаемъ отъ опитъ, отъ XV-то обикновено Народно събрание.

Д-ръ А. Ходжовъ: Да, но Вие помните, г. министре, че тогава имаше и отъ тази страна (Сочи дѣсницата) гласове, които се изказваха противъ извѣстни мѣроприятия на правителството.

Министъръ Х. Поповъ: Помня, че единъжъ ми казаха: „Още вдинъжъ, ако се обадите, ще излѣзете вънъ“, и то като прѣкжснахъ ораторъ, а не министъръ.

Д-ръ А. Ходжовъ: Въ всѣки случай, никой пѫть не сте протестирали, че правото Ви да говорите отъ тази трибуна се е накърнило; въ дневницитѣ нѣма слѣда.

Министъръ Х. Поповъ: Вземете дневницитѣ, да видите. При дебатитѣ по закона за Върховния административенъ съдъ, прѣдседателътъ забѣлѣжки на г. Теодорова, че на всѣка фраза ме прѣкжсва.

Д-ръ А. Ходжовъ: Може да Ви е прѣкжсвалъ, но и Вие сега мене прѣкжсвате 20—30 пѫти.

Министъръ Х. Поповъ: Ораторъ, който не иска, азъ не го прѣкжсвамъ.

Д-ръ А. Ходжовъ: Не Ви се сърдя за това нѣщо, но, въ всѣки случай, азъ не вѣрвамъ, да сж искали да Ви отнематъ думата.

Сега, вторъ единъ аргументъ, който се изтъква, е слѣдващиятъ — че като се изчерпвали по-първитѣ имена отъ разнитѣ партийни листи, щѣло да се дойде дотамъ, щото да се повикатъ въ състава на съвѣтитѣ второстепенни и третостепенни личности, единъ видъ quantites negligeables, утайката на партиитѣ. Г. г. народни прѣдставители! Този аргументъ е много обиденъ за нашето избирателно тѣло. Менѣ ми се струва, че именно при пропорционалната избирателна стистема става едно съревноване между партиитѣ и всѣка една гледа да постави въ своята кандидатна листа онія лица, които сж по-първитѣ въ партията, онія, които могатъ да привлѣкатъ повече гласове, лица, които могатъ да иматъ повече авторитетъ и да ржководятъ по този начинъ онова самоуправително тѣло, въ съ-

става на което ще влѣзатъ тѣ. Па, слава Богу, въ България вече има доста интелегентни сили, всѣка една партия, макаръ и нашитѣ партии да сж много раздробени, притежава голѣмъ контингентъ отъ интелигентни хора, за да може въ общинскитѣ съвѣти да прѣдстави такива хора, които напълно да могатъ да отговорятъ на тѣхното призвание. Може би едно врѣме разнитѣ партии у насъ да не сж разполагали съ голѣмъ изборъ на хора, обаче, сега не е тъй, врѣмената се промѣниха. Та виждате, че този аргументъ не издържа критика и е несъстоятеленъ.

Ако сега ние се обърнемъ къмъ несгодитѣ на онуй измѣнение, което днесъ ни се прѣдлага, ние ще видимъ, че тѣзи несгоди сж твърде голѣми, и че само тѣ сж отъ естество да ни накаратъ да не въвеждаме тѣзи измѣнения. На първо мѣсто, у насъ сега ще се вдигне цѣлъ единъ вой срѣщу съвѣтницитѣ въ много общини да си подадатъ оставкитѣ; ще се употрѣбятъ, за голѣмо съжаление, мѣрки такива, които много пѫти излизатъ изъ кржга на законностьта; ще се правятъ разни въздѣйствия, и то много пѫти не, може-би, отъ самата власть и нейнитѣ прѣдставители, но отъ партизанитѣ на тази власть; ще се внесе наново смутъ въ обществото и онуй омиротворение, за което всинца ние отъ тукъ говоримъ, за което всинца ние отъ тукъ плачемъ, ще се накърни. Независимо отъ туй, онази стабилность, за която ние твърдѣ много тоже тукъ ратуваме, на нашитѣ общини и окржжни съвѣти, и която ние се мжчимъ да издигнемъ съ разни мѣроприятия, сѫщо ще се накърни. Ние ще видимъ щото маса съвѣти въ бждаще, както и въ миналото, да бждатъ разтуряни и добрий редъ, който сега царува въ нашитѣ общини, ще бжде накърненъ, ще бжде нарушенъ. Отъ извѣстно врѣме насамъ, благодарение на туй, че въ общинитѣ влизатъ хора отъ разни течения, отъ всичкитѣ партии, онази партийность, онази котерийность, която е сѫществувала по-рано, и онуй разхищение на общинската пара, което по-рано много често се е проявявало, сега вече не се проявява.

Министъръ Х. Поповъ: По-голѣмо е сега.

Д-ръ А. Ходжовъ: Имате грѣшка, г. министре. То не може да се проявява, защото има контролъ отъ всички партии. Независимо отъ туй, общинскитѣ съвѣти имать такива малки болшинства, че мжчно могатъ да прокарватъ въпроси отъ частенъ характеръ. Та, както виждате, ние правимъ въ туй отношение една крачка назадъ и вие г. г. либерали, които ратувате за народния суверинитетъ, вие, които искате да става консултация на избирателното тѣло, щомъ като половината отъ съвѣтницитѣ на една община напуснатъ, отивате сега да мислите, че назначаването на тричленни комисии е по-демократично и по-цѣлесъобразно съ народния суверинитетъ. Нали е по-добрѣ една община да се управлява отъ избрани съвѣтници, които все таки сж избрани отъ народа, отъ избирателитѣ, отколкото да се управлява отъ тричленна комисия, назначена отъ администрацията, а особено като знаемъ, че у насъ много пѫти тричленнитѣ комисии не управляватъ въ онзи срокъ, който се прѣдвижда отъ закона, а много подълго врѣме. Ако правителството има интересъ да държи тричленнитѣ комосии, то ще ги държи по разни начини.

П. Чорбаджиевъ: Какъ ще ги държи, когато има законъ.

Д-ръ А. Ходжовъ: Да, но законътъ се заобикаля, г. Чорбаджиевъ.

П. Чорбаджиевъ: Както въ ваше врѣме.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: (Звъни) Позволете на оратора да говори.

Д-ръ А. Ходжовъ: Азъ ще ви отговоря, г. Чорбаджиевъ: ако сж ставали злоупотрѣбления, съ туй недѣйте мисли, че азъ искамъ да защитя тѣзи злоупотрѣбления; напротивъ, азъ ги порицавамъ, наедно съ васъ и искамъ тричленни комисии да не се назначаватъ вече у насъ, да се отнеме тази възможность да се злоупотрѣбява съ тричленнитѣ комисии, защото сж правени съ тѣхъ злоупотрѣбления въ миналото, и въ бждащето, може би, пакъ ще бждатъ правени — безразлично кой ги е правилъ.

Министъръ Х. Поповъ: И Такевъ е правилъ сѫщото.

Д-ръ А. Ходжовъ: И Такевъ може да е правилъ сѫщото, но какво отъ това.

П. Чорбаджиевъ: Въ Никополската община си дадоха шесть души оставката; г. Пешевъ интерпелира по този въпросъ и г. Люцкановъ отговори: „Щомъ половината сж си дали оставката ще се разтури". Провѣрете въ дневницитѣ.

Д-ръ А. Ходжовъ: Трѣбва да знаемъ, какъ е станало туй нѣщо — дали при сѫществуването на чл. 144 при тази му редакция или при старото положение.

П. Чорбаджиевъ: При това положение.

Д-ръ А. Ходжовъ: Не е, имате грѣшка, азъ ще Ви кажа. Законътъ е отъ 12 мартъ 1912 г.

П. Чорбаджиевъ: Оттогава не е измѣняванъ.

Д-ръ А. Ходжовъ: Измѣняванъ е два пѫти; на 10 априлъ 1910 г., бѣше единъ, на 12 мартъ 1912 г., бѣше другъ. Паметьта Ви е кжса, Вие не знаете това.

Отъ дѣсницата: А-а-а!

Министъръ Х. Поповъ: Вие нѣмате нито една община разтуряна по тази теория, която тукъ проповѣдвате.

Д-ръ А. Ходжовъ: Толкозъ по-добрѣ, г. министре. И азъ туй казвамъ, кажете и на г. Чорбаджиева туй врѣло.

Министъръ Х. Поповъ: Всички общини сж били разтуряни, щомъ повечето отъ половината съвѣтници си подадатъ оставката.

П. Чорбаджиевъ: То е другъ въпросъ, че тогава бѣхте на власть, а сега не сте на власть, сега сте въ опозиция.

Д-ръ А. Ходжовъ: Г. министърътъ Ви опровергава, г. Чорбаджиевъ.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: (Звъни)

Д-ръ А. Ходжовъ: Произволитѣ, който и да ги върши, се сж произволи, заслужаватъ порицание, и ако сж ги правили други, не е още право, щото и вие да ги правите.

Министъръ Х. Поповъ: Не е произволъ, а теория.

Д-ръ А. Ходжовъ: Недѣйте се закриля задъ туй, то е единъ лошъ аргументъ.

Най-подиръ се възведе другъ аргументъ, който изглежда да бжде съкрушителенъ: въ общинитѣ ставали злоупотрѣбления, ставали кражби, и за да се тури редъ, да се тури край на тѣзи кражби, трѣбва да се разтурятъ общинитѣ. Г. г. народни прѣдставители! Този е най-несъстоятелниятъ аргументъ, защото у насъ, колкото и общинитѣ да сж самостоятелни, колкото и принципътъ на самоуправлението да е осветенъ у насъ, общинитѣ се намиратъ подъ прѣмия надзоръ на два министра, на тоя на вжтрѣшнитѣ работи и на финансовия министъръ. На тѣхъ могатъ да се правятъ всѣки пѫть ревизии отъ финансовия министъръ и да се види, паричната часть какъ стои; може и министърътъ на вжтрѣшнитѣ работи, който има върховния надзоръ, по силата пакъ на закона, да прави всички онния ревизии, които сж необходими. И нека не се говори тукъ, че въ една община, която е опозиционна, съ постоянно присжтствие опозиционно, ние могатъ да ставатъ кражби и злоупотрѣбления. Министърътъ на финанситѣ, министърътъ на вжтрѣшнитѣ работи и най-сетнѣ министърътъ на правосждието стоятъ като дамокловъ мечъ надъ нея и нѣма да оставятъ да стане и най-малкото злоупотрѣбление. Туй може да става само тамъ, въ онния общини, чиито постоянни присжтствия се състоятъ отъ хора на правителството, на властьта, тѣ имать прокровителството на тази власть и тази власть много пѫти, чрѣзъ своитѣ органи, ще замижава очи и не ще иска да види какво става. На тукашната, Софийската община, която е опозиционна, се правиха шесть пѫти ревизии. Шесть пѫти се сезира окржжният сждъ съ дѣйствията на тази община и, слава Богу, нищо не се намѣри.

Х. Г. Поповъ: Ще видимъ какъ сж използувани милионитѣ на Софийската община — съ 5¼%, когато други сж ги давали 5¾. Помнете ми думата, Вие не знаете тѣзи работи.

А. Христовъ: Вашата лихва сега като е 7%, имали гешефти тукъ?

Х. Г. Поповъ: Говоря за паритѣ на общината, взети отъ Verkersbank.

Д-ръ А. Ходжовъ: Азъ ще ви кажа и другъ примѣръ. Правиха се ревизии и на Русенската община. Какво се намѣри тамъ? Намѣри се, че едно нищожно нарушение било извършено отъ кмета г. Огнѣновъ, помощника г. Михайловъ и отъ архитекта Селамински. Обаче, какво излѣзе? Дадоха подъ сждъ тѣзи хора, сждилището излѣзе съ една присжда и ги оправда. Какви злоупотрѣбления се намѣриха? Правиха се ревизии и на Варненската община, дѣто се борави съ милиони. Какво стана тамъ? Дадоха ли подъ сждъ кмета или нѣкой помощникъ? Не. Прочее, виждате, г. г. народни прѣдставители, че този аргументъ е по-несъстоятеленъ отъ всичкитѣ други, които се лансиратъ отъ тази трибуна днесъ.

Но, каза се, най-сетнѣ, ще трѣбва да се разтурятъ общинитѣ, защото ако едни съвѣтници излѣзатъ, онія, които останатъ, ще прикриятъ прѣстжпленията на излѣзлитѣ. Г. г. народни прѣдставители! Да допускаме такова едно далечно съучастие между членоветѣ на една община, ще отидемъ твърдѣ далечъ. Недѣйте мисли, че въ Софийската община отъ 30 души съвѣтници, които има сега, и 30-тѣ сж непочтени хора и че 15-тѣ отъ тѣхъ ще отидатъ да защищавнатъ другитѣ 15, които сж направили прѣгрѣшенія и сж извършили злоупотрѣбления. Па, най-сетнѣ, ако наистина има и такива опитвания, питамъ азъ, защо сж слѣдователитѣ, защо сж прокуроритѣ? Нима тѣ не сж въ положение да разкриятъ материялната истина, колкото и прѣпятствія да се правятъ на тази материялна истина? Безспорно, нашето правосждие е мощно, то има срѣдства, то имъ дава възможность да се домогне, дали въ една община има направено злоупотрѣбление, или нѣма безразлично дали едни съвѣтници, които сж били другари съ други, сж останали въ общината, а пъкъ другитѣ сж излѣзли.

Г. Димовъ: Защо ги е страхъ отъ сжда на избирателитѣ?

Д-ръ А. Ходжовъ: Страхъ ги е отъ тричленнитѣ комисии, а не отъ избирателитѣ.

А. Христовъ: (Къмъ Г. Димовъ) Защо ви е Васъ страхъ отъ пропорцията? Ето въпросътъ, на който трѣбва да отговорите.

Д-ръ А. Ходжовъ: Въ моитѣ очи измѣненията на избирателния законъ, който ни се прѣдлагатъ, сж измѣнения ad hoc, тѣ се правятъ за случая. Съ тѣхъ не се гони цѣлта да се внесе едно по-правилно и по-добро разбиране на избирателния законъ, и едно по-правилно и по-добро разбиране на пропорцията, не; съ тѣхъ не се гони цѣлта да се внесе по-добъръ контролъ въ общинитѣ, не; съ тѣхъ не се гони цѣлта да се изчистятъ общинитѣ отъ злоупотрѣбители, отъ крадци, защото правосждието е доста мощно за тая цѣль. Съ тия измѣнения се гони друга цѣль — тя е ясна. И по-добрѣ щѣше да бжде за правителството, ако дойдѣше да ни каже, че то не може да търпи туй положение, щото когато централната власть е въ ржцѣтѣ на извѣстна партия, общинитѣ да бждатъ въ други ржцѣ. То иска да бжде послѣдователно и — както едно врѣме бѣше, съ смѣната на правителството да става смѣна отъ пожарникаря да министра — то иска да въведе американската система: плячката на побѣдителя, на държателя на централната власть.

Министъръ Х. Поповъ: Сега не може; то бѣше едно врѣме.

Д-ръ А. Ходжовъ: Вие искате да върнете това врѣме. Въ всѣки случай, ще добавя, че мѣроприятията, които ни се прѣдлагатъ, сж мѣроприятия, които сж назадничави и не отговорятъ нито на духа, нито на смисъла на програмата на либералнитѣ партии. Затуй и ние ще гласуваме противъ тия измѣнения. Туй искахъ да кажа.

Министъръ Х. Поповъ: Вие имате единъ гласъ, г. Ходжовъ.

Д-ръ А. Ходжовъ: Макаръ и половинъ да бжде, ще го дадемъ за една права кауза, а не за една калпава, подобна на оная, която вие защищавате.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Ще се гласува.

Отъ лѣвицата: Нѣма кворумъ.

Отъ дѣсицата: Какъ така!

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Моля г. квестора да провѣри, колко души народни прѣдставители присжтствуватъ въ засѣдателната зала, а не отвънъ. (Нѣкои г. г. народни прѣдставители отъ лѣвицата излизатъ)

Отъ дѣсницата: Защо бѣгате?

Квесторъ Х. Бояджиевъ: Присжтствуватъ 86 души народни прѣдставители.

А. Христовъ: 52.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Азъ не питамъ Васъ, г. Христовъ. Откога станахте квесторъ?

Колко сж, г. Бояджиевъ?

Квесторъ Х. Бояджиевъ: 84, 86 души бѣха отдѣве и сега двама излѣзоха.

Н. Цановъ: Вие, г. прѣдседателю, ги прѣбройте.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Нѣма кворумъ.

Понеже нѣма кворумъ, гласуването остава за утрѣ.

Слѣдующето засѣдание, съгласно правилника; ще бжде утрѣ въ 2 ч. слѣдъ обѣдъ.

Квесторъ Х. Бояджиевъ: Азъ ви казахъ; че сж 86 — съ тия; които сж отвънъ.

Н. Харлаковъ: Прѣдседателството изобличи квестора въ лъжа.

Квесторъ Х. Бояджиевъ: Ти да мълчишъ!

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Дневниятъ редъ за утрѣ ще бжде смщиятъ — плюсъ: първо, второ четене прѣдложението на народния прѣдставитель г. д-ръ Христо Георгиевъ за прибавяне нова алинея къмъ чл. 23 отъ закона за градскитѣ общини.

Второ, първо четене законопроекта за прибавяне втора алинея къмъ чл. 104 отъ закона за устройството на сждилищата;

И трето; първо четене законопроекта за измѣнение и допълнение нѣкой членове отъ закона за сждебнитѣ пристави.

Д-ръ Й. Фаденхехтъ: Нека се тури на дневенъ редъ и прѣдложението за амнистия по печата.

Квесторъ Х. Бояджиневъ: Какъ ще се тури? Нѣма кворумъ и за дневния редъ.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Вдигамъ засѣданието.

(Вдигнато въ 10 ч. 10 м. вечерьта)

Прѣдседатель: **Д-РЪ Д. К. ВАЧЕВЪ.** Подпрѣдседатель: **Д-РЪ И. МОМЧИЛОВЪ.**

Секретарь: **Д-РЪ Д. ТОДОРОВЪ.**

Началникъ на Стенографското бюро: **Т. ГЪЛЖБОВЪ.**